

FLORIN E. NACU

**ÎMPLINIREA DEZIDERATULUI
REVOLUȚIONAR PAȘOPTIST
ÎN TIMPUL DOMNIEI
LUI ALEXANDRU IOAN CUZA**

**COLECȚIA OPERA OMNIA
CARTEA DE ISTORIE**

Redactor: Aurel Ștefanachi
Coordonator serie: Cassian Maria Spiridon
Coperta: Andrei Ștefanachi

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NACU, FLORIN

Împlinirea dezideratului revoluționar pașoptist în timpul domniei lui
Alexandru Ioan Cuza / Florin Nacu. - Iași : Tipo Moldova, 2015

ISBN 978-606-676-814-6

821.135.1-4

© Tipo Moldova

Editura TipoMoldova este recunoscută academic de Consiliul Național al Cercetării Științifice pentru domeniile filologie (PN-II-ACRED-ED-2012-0285) și istorie și studii culturale (PN-II-ACRED-ED-2012-0355).

Iași, 2015

Editura ***Tipo Moldova***,
E-mail: office@tipomoldova.ro

www.tipomoldova.ro

FLORIN F. NACU

**ÎMPLINIREA DEZIDERATULUI
REVOLUȚIONAR PAȘOPTIST
ÎN TIMPUL DOMNIEI
LUI ALEXANDRU IOAN CUZA**

**COLECȚIA OPERA OMNIA
CARTEA DE ISTORIE**

TIPO MOLDOVA

CUPRINS

NOTĂ BIOBIBLIOGRAFICĂ.....	7
CUVÂNT ÎNAINTE	31
INTRODUCERE	35
PRINCIPATELE ROMÂNE SUB SEMNUL REVOLUȚIEI ȘI AL REFORMELOR	51
STRUCTURILE SOCIALE-ELEMENTUL DEFINITORIU AL PRINCIPATELOR ROMÂNE (1848-1859).....	77
REFORMELE DOMNIEI LUI ALEXANDRU IOAN CUZA- ÎNTRE SPIRITUL REVOLUȚIONAR ȘI CALEA CONSTITUȚIONALĂ.....	93
PERIOADA 1866-1877-DESĂVÂRȘIREA PROGRAMULUI PAȘOPTIST.....	113
ANEXE	127
BIBLIOGRAFIE.....	231

NOTĂ BIOBIBLIOGRAFICĂ FLORIN NACU

I. DATE BIOGRAFICE

M-am născut la 13 octombrie 1986, în Craiova, județul Dolj. Sunt fiul Ioanei (născută Stamin) economist și al lui Florea Nacu, inginer.

Am urmat clasele primare, gimnaziul și liceul la Colegiul Național „Carol I” din Craiova.

Am lucrat de la vârsta de 16 ani ca director comercial din anul 2003 până în 2007.

Mi-am continuat studiile, în urma reușitei la examenul de admitere susținut la Facultatea de Drept și Științe Administrative, Universitatea din Craiova, Specializarea Drept.

Îmi desfășor activitatea în calitate de Cercetător științific III la Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S.Nicolăescu Ploșor” Craiova, al Academiei Române începând din anul 2007, când am fost angajat ca asistent de cercetare.

Am continuat studiile de Master, la Universitatea din Craiova, Facultatea de Drept și Științe Administrative.

Totodată am urmat un Master în Istorie la Universitatea din Craiova, Facultatea de Științe Sociale.

În anul 2013 am devenit doctor în Istorie, susținând

teza de doctorat *Structuri sociale în România anilor 1859-1918* (coordonator științific: prof.univ.dr.Vladimir Osiac).

Am urmat cursurile de mediator, devenind după examenul final, mediator autorizat înscris în Tabloul Mediatorilor din România.

Sunt autor a numeroase cărți, studii, articole, comunicări.

II SCRIERI

Cărți:

Unic autor:

1. Florin Nacu, *Structuri sociale în România anilor 1856-1918*, Editura Aius, Craiova, 2013, ISBN 978-606-562-359-0, 258 p.;

2. Florin Nacu, *Libertatea de exprimare*, Editura Sitech (Editură recunoscută CNCSIS - 2010), Craiova, 2010, ISBN 978-606-11-1133-6, 129 p.

3. Florin Nacu, *Aspecte ale istoriei moderne și contemporane a României din perspectiva cercetării naționale și internaționale a ultimilor 25 de ani (1989-2014)*, Colecția Opera Omnia, Cartea de Istorie, Editura Tipo Moldova, Iași, 2014.

Coautor:

- Florian Olteanu, Carmen Zamfirescu, Florin Nacu, *România pe muchie de cuțit (1859-2014)*, Editura Aius, Craiova, 2014, ISBN 978-606-562-382-8, 131 p.
- Florian Olteanu, Carmen Zamfirescu, Florin Nacu, *Romania si consumul de droguri (o privire asupra regiunii sud-vest Oltenia)*, Editura Revers, Craiova, 2014, ISBN 978-606-703-279-6, 24p.
- Florian Olteanu, Carmen Zamfirescu, Florin Nacu, Vasile Stoica, *Tiranie, dictatură și revoluție*, Editura Aius, Craiova, 2013, ISBN 978-606-562-370-5, 178 p.
- Cezar AVRAM, Dinică Ciobotea (coordonatori), coautori: *Dumitru Andonie, Cezar Gabriel Avram, Mihaela Bărbieru, Denisa Bică, Gheorghe Bică, Marusia Cârstea, Anca Ceaușescu, Cioarec Ileana, Dinică Ciobotea, Gheorghe Costache, Gabriel Croitoru, Georgeta Ghionea, Cosmin Gheorghe, Loredana Ilin Grozoiu, Simona Lazăr, Ion Marinescu, Costea Marinoiu, Narcisa Mitu, Florin Nacu, Vladimir*

Osiac, Sofia Pagarin, Eugen Petrescu, Aurel Pițurcă, Sabrina Porojan, Laura Sava, Nicu Vințilă, *Dicționarul istoric al localităților din județul Vâlcea. Orașele*, ediția a II-a adăugită și revizuită, Editura Alma, Craiova, 2012, 304 p., ISBN 978-606-567-161-4; ISBN 978-606-567-164-5.

- Cezar AVRAM, Dinică Ciobotea (coordonatori), coautori: *Dumitru Andonie, Cezar Gabriel Avram, Mihaela Bărbieru, Denisa Bică, Gheorghe Bică, Marusia Cârstea, Anca Ceașescu, Cioarec Ileana, Dinică Ciobotea, Gheorghe Costache, Gabriel Croitoru, Georgeta Ghionea, Cosmin Gheorghe, Loredana Ilin Grozoiu, Simona Lazăr, Ion Marinescu, Costea Marinoiu, Narcisa Mitu, Florin Nacu, Vladimir Osiac, Sofia Pagarin, Eugen Petrescu, Aurel Pițurcă, Sabrina Porojan, Laura Sava, Nicu Vințilă, Dicționarul istoric al localităților din județul Vâlcea, vol. I (A– M)*, ediția a II-a adăugită și revizuită, Editura Alma, Craiova, 2012, ISBN 978-606-567-161-4; ISBN 978-606-567-162-1.

- Cezar AVRAM, Dinică Ciobotea (coordonatori), coautori: *Dumitru Andonie, Cezar Gabriel Avram, Mihaela Bărbieru, Denisa Bică, Gheorghe Bică, Marusia Cârstea, Anca Ceaușescu, Cioarec Ileana, Dinică Ciobotea, Gheorghe Costache, Gabriel Croitoru, Georgeta Ghionea, Cosmin Gherghe, Loredana Ilin Grozoiu, Simona Lazăr, Ion Marinescu, Costea Marinoiu, Narcisa Mitu, Florin Nacu, Vladimir Osiac, Sofia Pagarin, Eugen Petrescu, Aurel Pițurcă, Sabrina Porojan, Laura Sava, Nicu Vintilă, Dicționarul istoric al localităților din județul Vâlcea, vol. II (N– Z), ediția a II-a adăugită și revizuită, Editura Alma, Craiova, 2012, 309 p., ISBN 978-606-567-161-4; ISBN 978-606-567-163-8.*
- Cezar AVRAM, Dinică Ciobotea (coordonatori), coautori: Cezar Avram, Mihaela Bărbieru, Denisa Bică, Gheorghe Calotoiu, Anca Ceaușescu, Ileana Cioarec, Dinică Ciobotea, Gheorghe Costache, Gabriel Croitoru, Cosmin Gherghe, Petre Gherghe, Constantin Al.Gherghinescu, Georgeta Gheonea,

Loredana *Ilin-Grozoiu*, Simona *Lazăr*, Vasile *Marinoiu*, Narcisa *Mitu*, Florin *Nacu*, Vladimir *Osiac*, Valentin *Pătrașcu*, Sofia *Pagarin*, Aurel *Pițurcă*, Laura *Antoaneta Sava*, *Dicționarul istoric al localităților din județul Gorj: Orașele*, Editura Aius (editură recunoscută CNCSIS - 2011), Craiova, 2011, 209 p., ISBN 978-606-562-183-1, ISBN 978-606-562-164-0.

- Cezar AVRAM, Dinică Ciobotea (coordonatori), coautori: Cezar Avram, Mihaela *Bărbieru*, Adrian *Buculea*, Gheorghe *Calotoiu*, Anca *Ceașescu*, Ileana *Cioarec*, Dinică Ciobotea, Gheorghe *Costache*, Petre *Gherghe*, Constantin *Al.Gherghinescu*, Simona *Lazăr*, Vasile *Marinoiu*, Florin *Nacu*, Vladimir *Osiac*, Valentin *Pătrașcu*, Sabrina *Porojan*, Laura *Antoaneta Sava*, *Dicționarul istoric al localităților din județul Gorj, vol. I*, Editura Aius (editură recunoscută CNCSIS - 2011), Craiova, 2011, 325 p., ISBN 978-606-562-165-7, ISBN 978-606-562-164-0.
- Cezar AVRAM, Dinică Ciobotea (coordonatori),

coautori: Cezar Avram, Mihaela Bărbieru, Gheorghe Calotoiu, Anca Ceașescu, Ileana Cioarec, Dinică Ciobotea, Gheorghe Costache, Cosmin Gherghe, Constantin Al.Gherghinescu, Georgeta Gheonea, Simona Lazăr, Vasile Marinoiu, Narcisa Mitu, Florin Nacu, Vladimir Osiac, Valentin Pătrașcu, Laura Antoaneta Sava, *Dicționarul istoric al localităților din județul Gorj, vol. II*, Editura Aius (editură recunoscută CNCSIS - 2011), Craiova, 2011, 337 p., ISBN 978-606-562-164-0, ISBN 978-606-562-182-4.

- Nicolae Grădinaru, Nacu Florin, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Editura Aius (editură recunoscută CNCSIS - 2011), Craiova, 2011, 419 p.
- Cezar AVRAM (coordonator), coautori: Dumitru Andonie, Bărbieru Mihaela, Ceașescu Anca, Cioarec Ileana, Croitoru Gabriel, Ghionea Georgeta, Lazăr Simona, Mitu Narcisa Maria, Nacu Florin, Sava Laura, *Dicționarul istoric al localităților din județul Vâlcea, vol. II (N-Z)*, Editura Aius (editură recunoscută CNCSIS - 2010), Craiova, 2010, ISBN

978-606-562-076-6; ISBN 978-606-562-1080-3.

- Cezar AVRAM (coordonator), coautori: Cezar Avram, Mihaela Bărbieru, Gheorghe Bică, Denisa Loredana Bică, Daniela Bușe, Marusia Cârstea, Anca Ceaușescu, Ileana Cioarec, Dinică Ciobotea, Gabriel Croitoru, Nicolae Grădinaru, Alexandra Ilinca, Simona Lazăr, Florin Nacu, Vintilă Nicu, Vladimir Osiac, Diana Mihaela Păunoiu, Aurel Pițurcă, Roxana Radu, Laura Sava, Nicolae Stoicescu, Iolanda Țighiliu, *Dicționarul istoric al localităților din județul Olt: vol. I (A-F)*, ISBN 978-973-8443-67-9; ISBN 978-973-8443-69-3, Editura Alma (editură recunoscută CNCSIS - 2009), Craiova, 2009.
- Cezar AVRAM (coordonator), coautori: Cezar Avram, Mihaela Bărbieru, Gheorghe Bică, Denisa Loredana Bică, Daniela Bușe, Marusia Cârstea, Anca Ceaușescu, Ileana Cioarec, Dinică Ciobotea, Gabriel Croitoru, Nicolae Grădinaru, Alexandra Ilinca, Simona Lazăr, Florin Nacu, Vintilă Nicu, Vladimir Osiac, Diana Mihaela Păunoiu, Aurel

Pițurcă, Roxana Radu, Laura Sava, Nicolae Stoicescu, Iolanda Țighiliu, *Dicționarul istoric al localităților din județul Olt: vol. II (G-O)*: ISBN 978-973-8443-67-9; ISBN 978-973-8443-70-9; Editura Alma (editură recunoscută CNCSIS - 2009), Craiova, 2009.

- Cezar AVRAM, (coordonator), coautori: Cezar Avram, Mihaela Bărbieru, Gheorghe Bică, Denisa Loredana Bică, Daniela Bușe, Marusia Cârstea, Anca Ceaușescu, Ileana Cioarec, Dinică Ciobotea, Gabriel Croitoru, Nicolae Grădinaru, Alexandra Ilinca, Simona Lazăr, Florin Nacu, Vintilă Nicu, Vladimir Osiac, Diana Mihaela Păunoiu, Aurel Pițurcă, Roxana Radu, Laura Sava, Nicolae Stoicescu, Iolanda Țighiliu, *Dicționarul istoric al localităților din județul Olt: vol. III (P-V)*, ISBN 978-973-8443-67-9; ISBN 978-973-8443-771-6; Editura Alma (editură recunoscută CNCSIS - 2009), Craiova, 2009.

Articole:

1. Florin Nacu, *European influences in reforming social structures of modern Romania*, in "Sociology, Education Sciences, International Relations", Conference GIDNI 2, "ARHIPELAG XXI" Press, 2015, p.274-278 (în curs de evaluare ISI).
2. Florin Nacu, *The return to the democracy and the restitution of the land property*, în „Revista de Științe Politice. Revue des Sciences Politiques”, nr. 43/2014, Craiova, Editura Universitaria Craiova, p. 32-42, (on line) ISSN 2344-4452, ISSN-L 1584-224X, (ProQuest Central, EBSCO, Index Copernicus, DOAJ, Intute Social Sciences, KVK Catalogue, Gale Cengage Learning; CNCSIS B+, peer review).
3. Paul Emanoil Barbu, Florin Nacu, *Arendarea moșiilor în județul Mehedinți în lumina unei statistici agrare din anul 1833*, în Arhivele Olteniei nr. 28/2014, Editura Academiei Române, București, ISSN 1015-9118

(indexare: ERIH, Nat), p. 95-103.

4. Avram Cezar, Mihaela Bărbieru, Florin Nacu, *Constituția din anul 1948 între demers, semnificație și constatare politică / The Constitution of the year 1948, analysis of its measures, significance and political ascertained fact* în Volumul dedicat Simpozionului internațional „Instituțiile juridice la 150 de ani de la reforma legislativă a lui Alexandru Ioan Cuza / Romanian juridical institutions at 150 years of the legislative reform of A.I. Cuza” organizat de Institutul de Cercetări Socio-Umane „CS Nicolăescu-Plopșor”, Craiova, 12 iunie 2014, p. 10-17, ISBN 978-606-562-434-4.
5. Avram Cezar, Mihaela Bărbieru, Florin Nacu, *Opoziție și putere în primul deceniu comunist în sud-vestul României*, în Volumul dedicat Simpozionului internațional „Mehedinți – Istorie, cultură și spiritualitate”, ediția a VII-a, organizat de Episcopia Severinului și Strehaiei în parteneriat cu Facultatea de Teologie a Universității din Craiova, Drobeta

Turnu Severin, 12-14 mai 2014.

6. Avram Cezar, Mihaela Bărbieru, Florin Nacu, *Atestări și continuitate în Mehedințiul secolelor XIV-XVIII (partea I: A)*, în Volumul dedicat Simpozionului internațional „Mehedinți – Istorie, cultură și spiritualitate”, ediția a VII-a, organizat de Episcopia Severinului și Strehaiei în parteneriat cu Facultatea de Teologie a Universității din Craiova, Drobeta Turnu Severin, 12-14 mai 2014.
7. Cezar Avram, Mihaela Bărbieru, Florin Nacu, *Aspecte privind aplicarea Legii rurale din anul 1864*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane CS Nicolăescu Plopșor”, nr. XV/2014, Craiova, Editura Academiei Române, ISSN 1841-0898, (Index Copernicus, CNCSIS C).
8. Florin Nacu, *Considerații privind structura proprietății în România 1864-1918*, în Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C.S.Nicolăescu Plopșor” nr. 14/2013, Editura Academiei Romane, Craiova, ISSN 1841-0898 (*indexare: Index Copernicus*), p. 251-266.

9. Florin Nacu, *Aspecte privind structura socială în mediul urban la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în *Arhivele Olteniei* nr. 27/2013, Editura Academiei Române, București, ISSN 1015-9118 (indexare: ERIH, Nat), p. 95-106.
10. Mihaela Bărbieru, Florin Nacu, *România și Iugoslavia în confruntarea cu revizionismul și totalitarismele epocii (1933-1939)*, în volumul „Destin de istoric, IN HONOREM DINU C. GIURESCU”, Editura Cetatea de Scaun (editură recunoscută CNCS, categ. B), Târgoviște, 2012, ISBN 978-606-537-117-0, p. 525-550.
11. Ilin-Grozoiu Loredana Maria, Florin Nacu, *Tradiții ale Trifonului în Oltenia*, în „*Arhivele Olteniei*”, Serie Nouă (indexare: ERIH, Nat), nr. 26/2012, București, Editura Academiei Române, 2012, ISSN 1015-9118, p. 391-395.
12. Nicolae Grădinaru, Nacu Florin, *Controlul exercitat de Curtea Constituțională din România*, în „*Arhivele Olteniei*”, serie nouă, nr. 25/2011

- (indexare: ERIH, Nat), ISSN 1015-9118, p. 387-412.
13. Florin Nacu, *Ritualuri de trecere între religiosul creștin și practica folclorică*, în volumul simpozionului național „Mehedinți - istorie, cultură și spiritualitate”, vol. IV, Editura Didahia, Drobeta Turnu Severin, 2011, ISSN 2067-5577, p. 827-829.
 14. Roxana Radu, Cezar Avram, Florin Nacu, *The Regulation of Labor Relations in Federal States*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane «C.S. Nicolăescu-Plopșor» (indexare: *Index Copernicus*), nr. XII/2011, Craiova, Editura Aius, ISSN 1841-0898, p. 294-302.
 15. Roxana Radu, Florin Nacu, *Combaterea discriminării etnice: aplicarea legislației anti-discriminatorii de către Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (Combating ethnic discrimination: anti-discrimination legislation applied by the National Council for Combating Discrimination)*, în „Arhivele Olteniei”, serie nouă, nr. 24/2010, p. 379–398, ISSN 1015-9118, (ERIH, Nat), p. 379-398.

16. Gabriel Croitoru, Florin Nacu, *Geneza orașelor din Oltenia*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane «C.S. Nicolăescu-Plopșor»”, nr. 10/2009 (*indexare: Index Copernicus*), Craiova, Editura Aius, ISSN 1841-0898, p. 273-282.
17. Florin Nacu, *Ioan G. Bibicescu, guvernator al Băncii Naționale din România*, în volumul Simpozionului Național “Mehedinți – Istorie, Cultură și Spiritualitate”, ediția I, 9-13 sept. 2008, Dr. Turnu Severin, Editura Didahia, Dr. Turnu Severin, 2008.
18. Gabriel Croitoru, Florin Nacu, *Podul lui Constantin cel Mare de la Celei*, în lucrările Simpozionului internațional „*Românitățe și Latinitățe în Uniunea Europeană*”, Editura Fundația Scrisul Românesc, Craiova, 2009, ISBN 978-973-7864-54-3, 978-973-7864-16-1, p. 204-207.
19. Gabriel Croitoru, Florin Nacu, *Orașul Severin*, în „Arhivele Olteniei”, serie nouă, nr. 23/2009, p. ISSN 1015-9118 (*indexare: ERIH, Nat*), p. 59-68.

20. Gabriel Croitoru, Florin Nacu, *Orașul românesc - oraș occidental. Similitudini și diferențe*, în „Arhivele Olteniei”, Serie nouă, nr. 22/2008, ISSN 1015-9118 (indexare: ERIH, Nat), p. 71-77.
21. Roxana Radu, Florin Nacu, *Reforming Romanian pension system: the necessity of supplementary private pensions*, în „Arhivele Olteniei”, Serie nouă, nr. 21/2007, ISSN 1015-9118 (indexare: ERIH, Nat), p. 299-308.
22. Roxana Radu, Florin Nacu, *Prevenirea și combaterea exploatării muncii copiilor și tinerilor prin măsuri de protecție a acestora în procesul muncii*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane «C.S. Nicolăescu-Plopșor»” (indexare: *Index Copernicus*), nr. 8/2007, Craiova, Editura Aius, ISSN 1841-0898, p. 447-461.
23. Florin Nacu, *Din nou despre magia casei: Pragul și grinda*, în Revista “*Datina*”, periodic constănțean de cultură și tradiție. Anul XIII, nr. 46 septembrie 2007, Constanța, p. 21-22.

24. Diana Mihaela Păunoiu, Florin Nacu, *Reorganizarea clubului politic liberal din Craiova: statutul clubului national-liberal din Dolj (1918)*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane «C.S. Nicolăescu-Plopșor»" (*indexare: Index Copernicus*), nr. 9/2008, ISSN 1841-0898, p. 55-63.

Participări la conferințe, seminarii și simpozioane

2. la manifestări științifice naționale

1. Florin NACU, *Domnia lui Tudor Vladimirescu*, comunicare susținută la Simpozionul național: „190 de ani de la Revoluția lui Tudor Vladimirescu”, 26-27 mai 2011, Craiova, organizat de Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Universitatea din Craiova, Facultatea de Științe Socială, Catedrele de Istorie și de Științe Politice, Muzeul Olteniei și Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman”.
2. Florin NACU, *Ritualuri de trecere – între religiosul*

creștin și practica folclorică, comunicare susținută la Simpozionul național „Mehedinți – istorie, cultură și spiritualitate”, ediția a IV-a, 5-8 iunie 2011, Baia de Aramă, organizat de Episcopia Severinului și Strehaiei.

3. Florin NACU, *Considerații privind situația agriculturii în sud-vestul României între anii 1945-1948*, comunicare susținută la „Colloquia”, sesiune internă de comunicări, organizată de Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova, 23 iulie 2010.
4. Florin NACU, *Aspecte privind condițiile împrumutării în județul Dolj, după reforma agrară din 1864*, comunicare susținută la „Colloquia”, sesiune internă de comunicări, organizată de Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova, 26 octombrie 2010.
5. G. Croitoru, F. Nacu, *Orașul românesc - orașul occidental. Similitudini și diferențe* (în colaborare), comunicare susținută la „Colloquia”, februarie 2008,

Institutul de Cercetări Socio-Umane «C.S. Nicolăescu -Plopșor»,

3. la manifestări științifice internaționale sau cu participare internațională

1. Conferința Internațională Bienală "Sistemul juridic între stabilitate și reformă", Facultatea de Drept și Științe Sociale, Craiova, 20-21 martie 2015, titlul comunicării: "*Libertatea de exprimare în timpul campaniei electorale*" (autor: Florin Nacu).
2. Simpozionul internațional *After communism. East and West under scrutiny*, Craiova, 24-25 aprilie 2015, titlul comunicării: "*The social structures in Modern-redefining the historiographical perspective in the postcommunist era*" (autor: Florin Nacu).
3. Simpozionul internațional „Instituțiile juridice la 150 de ani de la reforma legislativă a lui Alexandru Ioan Cuza / Romanian juridical institutions at 150 years of the legislative reform of A.I. Cuza” organizat de Institutul de Cercetări Socio-Umane

„CS Nicolăescu-Plopșor”, Craiova, 12 iunie 2014, titlul comunicării: *Constituția din anul 1948 între demers, semnificație și constatare politică / The Constitution of the year 1948, analysis of its measures, significance and political ascertained fact* (autori: Avram Cezar, Mihaela Bărbieru, Florin Nacu).

4. Simpozionul internațional „Mehedinți – Istorie, cultură și spiritualitate”, ediția a VII-a, organizat de Episcopia Severinului și Strehaiei în parteneriat cu Facultatea de Teologie a Universității din Craiova, Drobeta Turnu Severin, 12-14 mai 2014, titlul comunicării: *Opoziție și putere în primul deceniu comunist în sud-vestul României* (autori: Avram Cezar, Mihaela Bărbieru, Florin Nacu).
5. Simpozionul internațional „Mehedinți – Istorie, cultură și spiritualitate”, ediția a VII-a, organizat de Episcopia Severinului și Strehaiei în parteneriat cu Facultatea de Teologie a Universității din Craiova, Drobeta Turnu Severin, 12-14 mai 2014, titlul comunicării: *Atestări și continuitate în Mehedințiul*

secolelor XIV-XVIII (partea I: A), (autori: Avram Cezar, Mihaela Bărbieru, Florin Nacu).

6. Conferința internațională *Fourth International Conference After Communism. East and West Under Scrutiny*, Center of Post-Communist Political Studies (CEPOS), 4-5 aprilie 2014, Craiova, titlul comunicării: *The return to the democracy and the restitution of the land property* (Florin Nacu, unic autor).
7. Simpozionul internațional: „Congresul Spiritualității Românești”, 28 noiembrie - 2 decembrie 2011, Alba Iulia, organizat de „Liga culturală a românilor de pretutindeni”, titlul comunicării: *Theodorescu Barbu-istoric literar* (Florin Nacu, unic autor).
8. Simpozionul internațional *Congresul Spiritualității Românești*, Alba Iulia, 28 noiembrie - 2 decembrie 2010, organizat de „Liga culturală a românilor de pretutindeni”, titlul comunicării *Drepturile minorităților naționale* (Florin Nacu, unic autor).

9. Simpozionul internațional „*Românitățe și latinitate în Uniunea Europeană*”, Ediția a III-a, 2009, Craiova, organizat de Fundația „Scrisul Românesc”, în colaborare cu Academia Română, Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Direcția Județeană Dolj pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național, titlul comunicării: *Podul lui Constantin cel Mare de la Celei*, în lucrările Simpozionului internațional „*Romanitate și Latinitate în Uniunea Europeană*”, Craiova, Editura Fundația Scrisul Românesc, 2009, ISBN 978-973-7864-54-3, 978-973-7864-16-1, p. 204-207 (Gabriel Croitoru, Florin Nacu).
10. Simpozionul internațional „*Românitățe și latinitate în Uniunea Europeană*”, Ediția a II-a, 2008, Craiova, organizat de Fundația „Scrisul Românesc”, în colaborare cu Academia Română, Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Direcția Județeană Dolj pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național, titlul comunicării:

Dreptul de extraterritorialitate al românilor la Constantinopol, în lucrările Simpozionului internațional „*Romanitate și latinitate în Uniunea Europeană*”, ediția a II-a, Craiova, Editura Fundația Scrisul Românesc, 2008 (Gabriela Boangiu, Florin Nacu).

11. Simpozionul Internațional, *Congresul Spiritualității Românești*, organizat de Academia Română, Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni și Patriarhia Română Alba Iulia, Alba Iulia, 2009, titlul comunicării: *Aspecte privind legislația referitoare la românii din Banatul sârbesc în epoca modernă* (Gabriela Boangiu, Florin Nacu).

12. Simpozionul Internațional, *Congresul Spiritualității Românești*, organizat de Academia Română, Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni și Patriarhia Română Alba Iulia, Alba Iulia, 27 noiembrie -1 decembrie 2008, titlul comunicării: *Cărțile de pravilă - temeiul legislației românești* (Florin Nacu, unic autor).

13.Simpozionul internațional *Congresul Spiritualității Românești*, Alba Iulia, 27 noiembrie-1 decembrie 2007, titlul comunicării *Aromânii - între granițe simbolice și provocări contemporane* (Gabriela Boangiu, Florin Nacu).

CUVÂNT ÎNAINTE

Lucrarea propusă se înscrie pe linia preocupărilor mele privind istoria modernă a României în general și problematica structurilor sociale din România perioadei 1859-1918.

Cele patru capitole ale lucrării definesc fiecare un aspect esențial din punctul de vedere al cercetării științifice. Practic, linia directoare a cărții este reprezentată de necesitatea impunerii legăturii indisolubile între baza programatică pașoptistă, ca deziderat și domnia lui Alexandru Ioan Cuza ca finalitate.

Revoluția a fost motorul principal de progres în epoca modernă. Dependența față de Poartă, limitarea autonomiei interne au făcut imposibilă ideea de reformă.

Nici după revoluția de la 1821, reformele nu au avut un câmp deschis, din cauza existenței suzeranității otomane și protectoratului țarist, instaurat după 1829.

De aceea, momentul 1848 a fost văzut ca o nouă încercare de a avansa în modernizarea României. Totuși, la circa 10 ani după sfârșitul revoluției, pleiada de tineri entuziaști a continuat să lupte diplomatic pentru a realiza unirea, materializată în 1859.

A urmat apoi implementarea acestui redevabil set de reforme, în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, chiar cu riscul unei domnii autoritare.

După detronarea sa și venirea principelui străin, timp de 11 ani, în România s-a consolidat baza instituțională a țării, iar reformele au fost păstrate, chiar încercându-se optimizarea implementării lor.

Cartea este în același timp o antologie de texte comentate, dar și o lucrare de analiză istorică a unor deziderate concretizate ulterior, prin rolul generației pașoptiste, ajunse la desăvârșire prin intrarea sa în prim-planul vieții politice.

Lucrarea beneficiază de o importantă bază documentară, concretizată în grupajul de Anexe. Documentele fundamentale prezentate în Anexe au fost

alese în funcție de importanța lor deosebită. Lucrarea se încadrează în categoria antologiilor de texte comentate, putând fi utilizată, atât pentru cercetători, cât și pentru folosirea acesteia în cadrul programului instructiv educativ.

INTRODUCERE

Pentru Țara Românească și Moldova, revoluția a reprezentat singura cale prin care progresul social și politic putea fi înlăptuit. Începutul secolului al XVIII-lea, care pentru multe state europene era sinonim cu progresul a devenit pentru cele două Principate extracarpătice aflate sub suzeranitate otomană momentul de început al unui regim care le încălca autonomia internă convenită, regimul fanariot.

Deși au existat domnitori cu vederi largi, cum ar fi Constantin Mavrocordat, regimul nu a depășit limitele unui tip de conducere ordonată din afară, a cărei stabilitate depindea de priceperea domnitorului în a-și negocia tronul cu factorii de răspundere de la Constantinopol.

Domnitorilor de la București și Iași le era interzisă politica externă, nu exista o armată națională ci o gardă formată din mercenari recrutați, care asigură paza

domnitorului și securitatea birurilor colectate, deseori cu forța, de la populația aservită.

Acest regim a cunoscut și o altă componentă, la fel de dură și anume absența elitei politice autohtone, îndepărtată din administrație și din sferile puterii centrale, unde fiecare domnitor își aducea oameni favoriți veniți, de cele mai multe ori, din afară.

În ierhia medie și inferioară a aparatului administrativ își făceau loc și descendenți ai boierilor de neam, dar aceștia erau nevoiți să acționeze ca o interfață între domnitor și populație care îi acuza că sunt "oamenii stăpânirii". Dintre aceștia, mai târziu, către începutul secolului al XIX-lea se vor ridica cei care și-au propus emanciparea națională.

Prima jumătate a secolului al XIX-lea reprezintă pentru istoria Principatelor Române Moldova și Țara Românească o epocă de însemnate mutații în gândirea și modul de acțiune al politicii și societății românești.

După revoluția de la 1821, care a împlinit cel mai important deziderat al momentului, înlocuirea regimului

fanariot cu domniile pământene, a urmat o perioadă în care Principatele s-au aflat în centrul atenției încercărilor Rusiei Țariste și ale Imperiului Otoman de a-și asigura influența politică asupra acestora. Rusia Țaristă era interesată să obțină un protectorat asupra Principatelor, care să limiteze suzeranitatea otomană, ba chiar să o elimine pentru a o înlocui cu o anexiune.

După Convenția de la Akkerman și după Tratatul de la Adrianopol, Rusia a încercat să grăbească lucrurile, instaurând după 1829 o ocupație militară și dând cele două Regulamente Organice în 1821 și 1832.

De la început, se cuvine să precizăm că în cele două state, ritmul reformelor fusese slab, că sistemul proprietății, sistemul economic erau influențate de vechile relații medievale, care, în statele avansate fuseseră înlocuite cu un sistem de relații economico-sociale noi, cu măsuri eficiente de circulație a valorilor, industrializare, modernizarea agriculturii, intensificarea creșterii capitalului, accesul majorității populației la cultură, creșterea numărului celor care puteau avea drept de vot.

În Principate, emanciparea națională era practic echivalentă cu emanciparea socială, numai că exponenții boierimii, deși deposedate de privilegii nu doreau rezolvarea chestiunii relațiilor dintre deținătorii de pământuri și producătorii cu sarcini și responsabilități dar fără drepturi, decât după ce se va fi produs emanciparea națională.

Această situație era una paradoxală, deoarece era cunoscut faptul că principala forță armată pe care s-ar fi bizuit orice încercare politică de revoluție era cea a țărănimii. Singura coeziune între țărani și boieri, era legătura țăranilor cu boierul "de neam", pe moșia căruia trăiau și își exercitau obligațiile. Astfel, se explică formularea prezentă în "Proclamația de la Padeș", din 23 ianuarie 1821, aceea a jertfirii averilor rău-agonisite și a protejării avuției "boierilor făgăduiți": *"Fraților locuitori ai Țării Românești, veri de ce neam veți fi! Nici o pravilă nu oprește pe om a întâmpina răul cu rău! Șarpele când îți iasă înaintea, dai cu ciomagul să-l lovești, ca să-ți aperi viața, care mai de multe ori ni se primejduiește din mușcarea lui. Dar pe*

balaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, zic, atât cele bisericesti, cât și cele politicești, până când să-i suferim a ne suge sângele din noi? Până când să le fim robi? Veniți dar, fraților, cu toții, cu rău să pierdem pe cei răi, ca să ne fie nouă bine!

Veichiul lui Dumnezeu, prea puternicul nostru împărat, voește ca noi, ca niște credincioși ai lui, să trăim bine. Dar nu ne lasă răul ce ni-l pun peste cap căpeteniile noastre!(...)Să să aleagă căpeteniile noastre cei care pot să fie buni. Aceia sunt ai noștri și cu noi dinpreună vor lucra binele, precum ne sunt făgăduiți.

Nu vă leneviți, ci siliți dă veniți în grabă cu toții; care veți avea arme, cu arme, iar care nu veți avea arme, cu furci de fier și lănci; să vă faceți de grabă și să veniți unde veți auzi că se află adunarea cea orânduită pentru binele și folosul a toată țara.

Și ce vă vor povățui mai marii Adunării aceia să urmați și unde vă vor chema ei acolo să mergeți. Că ne ajunge, fraților, atâta vreme de când lacrămile de pe obrazele noastre nu s-au

uscat.

Și iar să știți că nimenea dintre noi nu este slobod(...), ca să să atingă măcar de un grăunți, de binele sau de casa vreunui neguțător, oroșan sau țăran sau de al vreunui lăcuitor, decât numai binele și averile cele rău agonisite ale tiranilor boieri să să jertfească: însă al căroră nu vor urma nouă - precum sunt făgăduiți - numai al acelora să să ia pentru folosul de obște!"

Pentru țăranul împovărat de obligații era greu să fie făcută o astfel de deosebire, deoarece metodele de impulsioneare și control a producției erau aceleași, iar abuzuri comiteau atât boierii făgăduiți, cât și loialiștii, adepți ai vechii ordini.

Atât la 1821, cât și la 1848, problema reglementării raporturilor cu "Locurile Sfinte" a constituit un subiect fundamental. Obiceiul domnitorilor de a închina proprietăți, inclusiv mănăstiri românești unor așezăminte ale "Locurilor Sfinte" se încadra pe linia medierii asigurate de Biserica Ortodoxă, prin Patriarhia de la Constantinopol în exercitarea raporturilor diplomatice cu

Poarta Otomană.

După 1821, elita socială și politică a României era compusă din proprietari de pământ, care erau preocupați să dețină ranguri de boieri așa cum erau ele prezente în "Cronica rangurilor boierești" dar care doreau să asigure fiilor lor o educație modernă occidentală.

Primele contacte cu mediul occidental provin din epoca campaniei napoleoniene din Rusia, al cărei eșec i-a determinat pe unii ofițeri francezi să rămână în Principate. Practic, boierii români își puseseră speranțe în acțiunile împăratului Napoleon, dar acesta nu considerase Principatele decât teritorii care s-i servească în jocul diplomatic dintre otomani și francezi. Totuși, diplomația lui Napoleon nu a funcționat, el nereușind să mențină starea de încordare dintre ruși și otomani aflați în război din 1806, rușii, interceptând de la dragomanul Moruzi scrisoarea diplomatică a lui Napoleon către Poartă și grăbind încheierea păcii din 1812, de la București, în urma căreia, Rusia obținea Moldova dintre Prut și Nistru (Basarabia).

Unul dintre ofițerii napoleonieni care nu s-au mai întors în Franța, a fost Victor Cuenim, cel care a deschis la Iași o școală, între elevii căreia îi regăsim pe cei mai însemnați pașoptiști din Moldova: Vasile Alecsandri, Alexandru Ioan Cuza etc.

Și în Țara Românească putem marca prezența lui J.A. Vaillant, care a contribuit la educarea lui Nicolae Bălcescu.

Să nu uităm că imediat după revoluția de la 1821, boierii plecați în exil au avut idei novatoare. Unul dintre ei a fost marele om de cultură Dinicu Golescu, autorul lucrării "Însemnare a călătoriei mele", tipărită la Buda, în care acesta prezintă imensul decalaj dintre Principate și lumea central-europeană și occidentală. El s-a decis să-și educe fiii (Radu și Nicolae Golescu) și nepotul de frate (Alexandru G. Golescu) în spiritul progresului și propășirii Țării Românești, deschizând în casa sa din București, una din cele mai impunătoare case boierești ale epocii, care la 1866 va fi palat Princiar pentru Principele Carol de Hohenzollern Sigmaringen, o

biblioteca, în care bucureștenii să aibă acces la cărți în limba română.

În aceeași epocă, din rândurile pandurilor lui Tudor Vladimirescu se ridică Gheorghe Magheru și Petrache Poenaru. Un alt nume de referință al științei românești va fi Ion Ionescu de la Brad, părinte al agronomiei românești. Un alt mare om politic și de cultură va fi Ion Ghica, un om cu vederi largi, care poate fi socotit un om cu o largă vedere culturală, orientală și occidentală, aboslut necesară operei reformatoare de mai târziu.

Un boier luminat, cu un ridicat potențial în domeniul redactării de documente programatice a fost Ion Câmpineanu, care a militat pentru îndepărtarea îngrădirilor legislative impuse de Regulamentele Organice.

În zona Argeșului, se va ridica un alt boier, Constantin Brătianu, ai cărui fii Dimitrie și Ion Brătianu vor fi cei mai cunoscuți oameni politici pașoptiști ai României moderne a veacului al XIX-lea.

În spațiul politic românesc s-au impus și alte nume

precum Christian Tell, originar din Gorj, Gheorghe Chițu, din Romanați, C.A. Rosetti, D.A. Sturdza.

Dezvoltarea elitei politice românești care a pregătit Revoluția de la 1848 s-a făcut sub auspiciile modelului revoluționar francez. Mulți dintre pașoptiștii români aderaseră la societățile secrete europene, care aveau ca scop organizarea unei revoluții europene, încercând să înființeze și în Principate astfel de societăți, precum "Frăția", ai cărei fondatori au fost Nicolae Bălcescu, Christian Tell.

Domniile regulamentare (Alexandru Ghica și Gheorghe Bibescu în Țara Românească și Mihai Sturdza în Moldova) au asigurat un cadru politic foarte puțin deschis la reforme structurale, deoarece Regulamentele Organice fuseseră completate cu un Act adițional care nu lăsa autorităților interne niciun drept de inițiativă, în absența consimțământului puterii suzerane și puterii protectoare.

Devenise evident faptul că singura soluție de emancipare națională a Principatelor era calea revoluției.

Esența revoluției de la 1821 fusese aproape exclusiv națională. Tudor Vladimirescu fusese în planul de început al revoluției unul dintre inițiatori, ca reprezentant al unicei forțe militare de pe teritoriul țării, trupele de panduri, colaborând cu boierii din Comitetul de Oblăduire. Dezavuarea mișcării tereiste de către Rusia, din cauza greșelii strategice comise de Alexandru Ipsilanti a dus, implicit, la dezavuarea mișcării românești. Primii care au sesizat acest fapt, au fost chiar boierii care i-au cerut lui Tudor Vladimirescu anularea acțiunii. Dar, era prea târziu pentru acest fapt, deoarece mișcarea luase amploare în Oltenia. Deși din Proclamația de la Padeș se desprinde ideea că doar "averile rău agonisite" vor fi împărțite, țăranii nu făceau diferența între boierii străini și cei "făgăduiți". Nici în "Cererile Norodului Românesc", problema socială nu este prezentată diferit de cea națională. Ținta revoluției o reprezintă "străinii", adică fanarioții și protejații lor, laici și religioși.

După ce a reușit să ajungă la București înaintea lui

Ipsilanti, Tudor Vladimirescu era dispus să echivaleze ideea de emancipare națională cu o înțelegere cu otomanii, în sensul eliminării exploatării regimului fanariot și al revenirii la putere a domnilor pământeni și a elitei politice autohtone, deziderat care, în ciuda sfârșitului revoluției și morții tragice a principalului inițiator, Tudor Vladimirescu, s-a îndeplinit după 1822.

Nicolae Bălcescu spune că acel punct 13 din "Proclamația de la Islaz" conține noutatea demersului revoluționar, celelalte puncte derivând din el și fiind prelucrări noi a bazei programatice a revoluției de la 1821: "*Românul proprietar, acesta este glasul poporului la 1848*"¹.

Aplicarea dezideratului reformei agrare îi aparține domnitorului Alexandru Ioan Cuza, care la 14/26 august 1864 promulga Legea Rurală, însoțită de cunoscuta proclamație în care stătea scris: "*Claca (boierescul) este desființată pentru de-a pururea și de astăzi voi sunteți*

1 Nicolae Bălcescu, *Question economique des Principautés Danubiennes*, în *Opere*, vol. II, Ediție critică de Gheorghe. și Elena Zane, București, Editura Academiei, 1982, p. 76.

proprietari liberi pe locurile supuse stăpânirii voastre prin legile în ființă”.

Lucrarea propusă se înscrie pe linia preocupărilor mele privind istoria modernă a României în general și problematica structurilor sociale din România perioadei 1859-1918.

În cele patru capitole ale lucrării mi-am propus să tratez aspectele esențiale din punctul de vedere al cercetării științifice a problemei având ca linie directoare necesitatea impunerii legăturii indisolubile între baza programatică pașoptistă, ca deziderat și domnia lui Alexandru Ioan Cuza ca finalitate.

Cele două Regulamente Organice, intrate în vigoare în 1831, respectiv 1832, ca așezăminte legislative trebuiau să pună o stavilă ideilor occidentale de reformă, de luptă pentru emancipare, însă aveau menirea de a face posibilă recuperarea unui decalaj pe care Principatele îl aveau în raport cu statele europene.

Revoluția de la 1848 pregătită de pleiada de societăți secrete revoluționare create pe tot parcursul

Europei a arătat că sistemul european reacționar, întemeiat de Sfânta Alianță trebuia înlăturat. Dacă în Moldova, vecinătatea cu Rusia făcea imposibilă declanșarea unei revoluții, în adevăratul înțeles al cuvântului, în Țara Românească, revoluția a triumfat, astfel că Proclamația de la Islaz din 1848 a devenit un proiect constituțional.

Putem observa că inițiatorii revoluției din Țara Românească aveau ca și confrății lor din Moldova aceeași schemă de valori.

Practic, se punea prima cărămidă la temelia statului modern românesc și, implicit la cea a modernizării structurilor sociale. Pașoptiștii erau aproape în unanimitate fii de boieri. Ei studiaseră în Apus, intraseră în cercurile influente din jurul cancelariilor occidentale, publicaseră opere cu caracter social, politic, științific.

Nicolae Bălcescu, Gheorghe Magheru, frații Golești, frații Brătianu, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Alexandru Ioan Cuza au realizat că problema structurilor sociale are o importanță vitală pentru politica

românească viitoare.

Alături de lucrarea sus-amintită a lui Dinicu Golescu, tot după 1821 apare și romanul "Ciocoi vechi și noi", al lui Nicolae Filimon, o frescă socială a Țării Românești în general și a Bucureștiului în particular, în ultimii ani ai regimului fanariot.

Și la 1848, se pusese aceeași problemă. Revoluționarii pașoptiști aveau nevoie de adeziunea țăranilor, dar capii revoluției erau mulți dintre ei boieri cu proprietăți mari și o reformă radicală îi aducea de nevoie, în rândul celor loiali vechii ordini.

Viața politică din România anilor 1859-1866 a urmărit pe plan intern realizarea reformelor, modul dominant de acțiune fiind politica faptului împlinit. La 24 ianuarie 1862, România avea un guvern unic, o singură armată, un legislativ și un singur domnitor.

Valoarea reformelor sale a fost înțeleasă de urmașul său, Principele Carol de Hohenzollern Sigmaringen, care a dat României primul așezământ fundamental din istoria românilor, cunoscut drept Constituție, Constituția

din 1866.

Principele Carol a reușit să împlinească un alt deziderat pașoptist, cel al responsabilizării clasei politice. Principele a fost un mediator între liberali și conservatori. După cinci ani de guvernare a grupărilor liberale, pe fondul înfrângerii Franței lui Napoleon III de către Germania, unde domnea dinastia din care provenea Principele Carol, Principele Carol a impus preluarea puterii de către conservatori, până în 1876, suficient ca vechile energii ale liberalilor radicali, care fuseseră miezul inițiativelor pașoptiste și unioniste, să se regenereze și independența României să fie o certitudine.

PRINCIPATELE ROMÂNE SUB SEMNUL REVOLUȚIEI ȘI AL REFORMELOR

Prima jumătate a secolului al XIX-lea a reprezentat pentru Principatele Române o epocă de importante transformări politice, al căror impact asupra societății a fost considerabil. Revenirea la domniile pământene după 1821, complicatul stadiu al relațiilor ruso-otomane, reglementat prin Convenția de la Akkerman, dar mai ales prin Tratatul de la Adrianopol, au atras implicit ideile modernizatoare. Ocupația militară rusească din 1829, până în 1834 a fost gândită ca o etapă premergătoare anexiunii Principatelor. Curtea de la Petersburg a dorit să intervină asupra cadrului instituțional românesc, realizând sub directa sa supraveghere cele două Regulamente Organice, intrate în vigoare în 1831, respectiv 1832².

2 Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, *Enciclopedia de istorie a României*, vol. I, București, Editura Meronia, 2001, p. 65.

Aceste așezăminte legislative trebuiau să pună o stavilă ideilor occidentale de reformă, de luptă pentru emancipare, însă aveau menirea de a face posibilă recuperarea unui decalaj pe care Principatele îl aveau în raport cu statele europene.

Imediat după 1821, plecat în mai multe călătorii europene, boierul luminat Dinicu Golescu a realizat o lucrare emblematică *Însemnare a călătoriei mele*, în care a dezvăluit decalajele imense dintre spațiul românesc și cel occidental. El a fost tatăl fraților Golești, cu un rol fundamental în revoluția de la 1848. Moartea sa prematură l-a împiedicat să continue opera științifică de teoretizare a cadrului instituțional intern³.

Perioada 1831-1848, numită "regulamentară" a cunoscut pe de o parte schimbări controlate, iar pe de altă parte intensificarea ideilor reformatoare de factură revoluționară occidentală.

Pe aceeași scară putem include contribuția lui Ion

3 Dinicu Golescu *Însemnare a călătoriei mele Constantin Radovici din Golești făcută în anul 1824, 1825, 1826*, București, Editura Eminescu, 1971, p.16 .

Câmpineanu, cel care redactase *Act de unire și independență* și *Osăbitul act de numire a suveranului*. Erau acte care doreau să contracareze efectele negative ale "Actului adițional" impus de puterea suzerană și puterea protectoare prin care doreau să controleze orice inițiativă internă de dezvoltare care nu întrunea acordul lor⁴.

Totuși, în epoca regulamentară, Principatele cunosc regenerarea unor instituții precum armata, școala în limba națională, existența unui sistem fiscal unitar, sistem de reglementare a muncii, chiar dacă dezavantajos pentru clăcași (țăranii dependenți), țăranii liberi și meșteșugari.

Revoluția de la 1848 pregătită de pleiada de societăți secrete revoluționare create pe tot parcursul Europei a arătat că sistemul european reacționar, întemeiat de Sfânta Alianță trebuia înlăturat. Dacă în Moldova, vecinătatea cu Rusia făcea imposibilă declanșarea unei revoluții, în adevăratul înțeles al

4 Vladimir Osiac, *Istoria modernă a României*, Craiova, Editura Universitaria, 1999, p.147.

cuvântului, în Țara Românească, revoluția a triumfat, astfel că Proclamația de la Islaz din 1848 a devenit un proiect constituțional. Revoluționarii moldoveni ajunși la Brașov și la Cernăuți, în Transilvania și în Bucovina au continuat să realizeze programe în care structurile sociale erau pe aceeași treapă cu libertatea națională.

Nicolae Bălcescu ilustrează cel mai bine faptul că scopul acțiunii pașoptiste era cel de a pregăti terenul pentru realizarea celor două obiective majore: unirea și independența națională: *“Odată înfăptuită această revoluție - ne mai rămâneau de făcut alte două revoluții: o revoluție pentru unitatea națională și, mai târziu, pentru independența națională, ca în felul acesta națiunea să reîntre în posesia deplină a drepturilor sale naturale”*.

“Petiția-proclamațiune în numele tuturor stărilor Moldovei”, redactată la Hotelul Petersburg din Iași, 29 martie/10 aprilie 1848, a fost prezentată domnitorului regulamentar Mihail Sturdza, care sigur pe sine, bazându-se și pe apropierea de granița cu Rusia, ale cărei armate puteau interveni rapid, a refuzat să o primească și

să dea curs acelor solicitări. În plus, el a ordonat ca revoluționarii să fie întemnițați. Revoluționarii aveau însă pregătit și un plan de rezervă, întrucât au reușit să scape de sub supravegherea escortelor, plasându-se sub protecția consulatului englez din Brăila⁵. Acest document programatic avea 35 de puncte, care pot fi grupate pe categorii principale:

1. relațiile cu puterea protectoare: *sfânta păzire a Regulamentului în tot cuprinsul său și fără nici o răstălmăcire;*
2. Măsuri politice legislative: *formarea unei Adunări cu o bază reprezentativă reală, care să reflecte configurația politică a țării; responsabilitatea ministerială*
3. Măsuri politice interne privind libertatea persoanei: *libertatea întrunirilor, libertatea de exprimare, desființarea cenzurii, siguranța individului,*
4. Măsuri de ordin juridic, specifice unui stat democratic: *eliberarea din închisori a deținuților politici;*

5 Academia Română, *Istoria Românilor*, vol.VII, tom I, București, Editura Enciclopedică, 2003, p.252.

încetarea abuzurilor și corupției

5. Măsuri militare: *înființarea gărzii naționale;*

6. Măsuri sociale: *reforma școlară; grabnica îmbunătățire a stării locuitorilor săteni;*

Din acest program, se poate desprinde așadar, dublul scop al revoluției din Moldova: național și social. Practic, problema socială putea fi rezolvată numai prin existența unui stat care să fie condus după valori democratice, bazate pe dreptate, reprezentativitate și libertate.

Revoluționarii molodveni au reușit să se reunească în Transilvania, unde, în data de 12/24 mai 1848, la Brașov, o citadelă a românismului, au emis și au făcut public un alt document programatic, care purta numele "*Prințipiile noastre pentru reformarea patriei*", axat pe următoarele puncte esențiale⁶:

1. reforma agrară cu dublu aspect: *împroprietărirea (împroprietărirea locuitorilor săteni fără niciun fel de răscumpărare din partea lor), eliminarea servituților feudale (desființarea boierescului și a tututor dărilor de către locuitorii*

6 Anul 1848 în *Principatele Române*, IV, p.89.

săteni către proprietari);

2. Indepența națională: *stat neatârnat românesc ;*

3. Organizare de stat democratică și reprezentativă: *întemeierea instituțiilor țării pe toate prințipiile de libertate, de egalitate su fraternitate, dezvoltarea în toată întinderea lor ;*

4. Unitate națională: *unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat.*

În Țara Românească, programul revoluționar reflecta aceeași contradicție. Care caracteriza socioetatea românească. Deși succesul revoluției nu putea fi asigurat decât de adeziunea păturilor largi ale societății, reprezentate de țăranii care doreau o reformă agrară de proporții, inițiatorii revoluției erau rezervați în a lua o decizie radicală de reformă agrară, deoarece erau ei înșiși proprietari și ar fi pierdut teren în fața conservatorilor adepți ai mneținerii ordinii existente.

În Țara Românească, revoluția a izbucnit la Islaz, în Oltenia, la 9 iunie 1848, cu sprijinul autorităților locale reprezentate de prefectul de Romanați Ioan Maiorescu,

comandantul de jandarmi de la portul Islaz, Nicolae Pleșoianu, care au dat tot concursul maiorului Christian Tell și preotului Radu Șapcă. Domnitorul Gheorghe Bibescu a fugit din București, iar guvernul revoluționar a adoptat *“Proclamația”*, din 9/21 iunie 1848, de la Islaz⁷, care este documentul fundamental, devenit temporar chiar Constituție revoluționară. Din august până în septembrie 1848, conducerea țării a fost asumată de o Locotetență Domnească, în care au fost atrași și revoluționarii moderați, care să amâne cât mai mult invazia otomană, care s-a produs totuși, în septembrie 1848, ceea ce semnifică înfrângerea revoluției.

Iată cum rezuma Mihail Kogălniceanu în 1891 problema agrară în timpul revoluției de la 1848-1849 și în perioada imediat următoare:

“Cuvintele lui Bălcescu în curând aveau să pună chestiunea la ordinea zilei. Toate spiritele luminate, toate inimile fierbinți însușiră soluțiunea chestiunii ca un țel nobil al activității vieții lor. Doi ani în urmă, în 1848, revoluțiunea din

⁷ *Ibidem*, p.131.

București, prin proclamația sa, adresă următoarele frumoase cuvinte în favoarea țărănimii române: "Poporul român împarte dreptatea deopotrivă la toți și dreptatea o dă pentru toți și mai vârtos pentru cei săraci. Săracii, sătenii, plugarii, hrănitorii orașelor, fiii patriei cei adevărați, ce au fost defăimați atât îndelung cu numele glorios de rumân, ce au purtat toate greutățile țării prin munca lor de atâtea veacuri, au lucrat moșiile și le-au îmbunătățit, au hrănit pe strămoșii proprietarilor, pe moșii lor, pe părinții lor, pe acești proprietari înșiși și au drept înaintea generozității popoarelor, înaintea dreptății patriei — își cer o părticică de pământ îndestulă pentru hrana familiei și vitelor sale, părticică răscumpărată de atâtea veacuri cu sudorile lor. Ei o cer și patria le-o dă, și patria iară, ca o mamă bună și dreaptă, va despăgubi pe fiecare proprietar de mica părticică ce o va da săracului ce nu are pământul său, după strigarea dreptății, după glasul Evangheliei, după înima cea frumoasă a românilor, în care au aflat parte străinii întotdeauna, necum frații lor, tăria lor cea adevărată. Claca dar și acea infamă iobăgie se desființează; săteanul fără pământ se face proprietar și tărie neînvingătoare celor

mai avuți, în folosul tuturor și în paguba nimului; visteria va despăgubi pe toți!”.

În Moldova, junimea refugiată la Cernăuți formula și ea programul său politic, economic și social sub titlul de: Dorințele partidului național din Moldova. Redacțiunea mi-a fost încredințată mie, care am și publicat acest act într-o broșură tipărită în Cernăuți. Iată punctul privitor la chestiunea țărănească, cum se zicea pe atunci: "Art. V. A se oborî boierescul și a se face proprietari pe toți gospodarii săteni, dându-se însă o dreaptă despăgubire vechilor stăpâni ai pamântului; această despăgubire și modul ei se vor hotărî de cea întâia Obștească Adunare...". Pe urmă urmează, după acest punct, o lungă expunere a motivelor legale și ale necesităților economice care reclamau această reformă. Această reformă a rămas numai ca o profesiune de credință a viitorului, pentru partidul național; realizarea reformei a fost însă statornic urmărită de propuitorii ei în toate ocaziunile și în curs de 16 ani, până la 1864.

Nu a fost tot așa în Țara Românească. Îndată după proclamarea guvernului provizoriu s-a orânduit o comisiune

compusă de reprezentanți ai proprietarilor mari și de deputați săteni ca să dezbătă amănunțele reformei și despăgubirea cuvenită proprietarilor; vicepreședintele acestei comisiuni era bătrânul Ioan Ionescu, fratele iubitului nostru coleg Nicolae Ionescu, și care astăzi își petrece adâncile sale bătrâneți la proprietatea sa Bradul, din județul Roman.

Dezbaterile acestei comisiuni, publicate în "Pruncul român", sunt foarte instructive și sunt dator a recunoaște că partea frumoasă și serioasă a dezbaterilor nu au făcut-o proprietarii, reprezentați prin d-nii Lenș, Robescu și Lahovari (nu li se spun prenumele în protocoale). Preotul Neagu, deputații săteni Bada, Ene Cojocaru și Scurtulescu se deosebesc din contră prin seriozitatea cuvântului, temeinicia argumentelor și chiar elocința cu care au apărât cauza țărănească. Un singur cuvânt n-a fost rostit propunând luarea pământurilor lucrate de țărani fără o deplină despăgubire.

La întrebarea făcută de reprezentanții proprietarilor: cu ce țărani, săraci cum sunt, vor putea despăgubi pe proprietari?, deputații țărani, ridicând brațele lor înnegrite de

arșița soarelui și pline de rănilile muncii silnice, le-au răspuns: "Cu aceste brațe robite, noi am muncit veacuri și am purtat toate cheltuielile stăpânilor de moșii; libere, brațele noastre vor munci îndoit și fiți siguri că nu vă vom lăsa păgubiți de ce dreptatea țării va hotărî să vă plătim". Acest limbaj în gura țăranilor, în loc de a liniști, întărește reacțiunea. Strigătele lor din zi în zi se ridicau mai tare, ele își găsiră un vinovat răsunet în tabăra dușmanilor mișcării naționale, încurajați și prin știrea că armatele turcească și rusească se apropie de hotarele României.

Locotenența domnească slăbi înaintea acestei reacțiuni, și, prin decretul său, purtând numele lui Tell, Eliad și N. Golescu, cu data de 10 august 1848, ea suspendă ședințele comisiunii sau, mai drept vorbind, desființă însăși comisiunea. Locotenența merse mai departe, ea ordonă chiar pe cale executivă îndatorirea sătenilor de a face arăturile de toamnă! Negreșit că această măsură era de natură a agita populațiunile rurale și a le face a-și pierde încrederea în hotărârile locotenenței domnești, hotărâri care purtau titlul de Dreptate și Frăție și erau făcute în numele poporului român. Locotenenții

princiari se siliră a liniști spiritele prin o nouă proclamațiune ce o am sub ochi. Ea este datată din 6 septembrie 1848 și se silește a găsi o scuză a măsurilor silnice decretate mai înainte în contra proclamațiunii din 11 iunie, luând ca pretext că, cele mai multe moșii din Țara Românească fiind date cu arendă, contracții ar încerca pagube și ar alerga la pretenții neprecurmate. Acestea fiind cuvintele, zice decretul, ce au silit pe guvern la luarea măsurilor poruncite până astăzi, locotenența socotește însă de netăgăduită datorie a sa de a da în cunoștința țării că încă de la 11 iunie articolul 13 al proclamației este consfințit și clăcașii vor fi scutiți și liberi de clacă, de iobăgie, de ziua de plug și de carul de lemne, fără a mai putea nici o silă a-i mai întoarce la aceste îndatoriri asupritoare. Dumnezeu să aleagă din aceste decrete contrazicătoare! Guvernul provizoriu din București reculă dinaintea invaziunii armatelor turcești și rusești. Revoluțiunea a fost înăbușită, și cu dânsa înabușite au fost toate reformele proiectate. Numai generosul sânge al pompierilor eroi, vărsat în Dealul Spirei, a salvat onoarea patriei în doliu. După aceea jugul secular s-a reîntemeiat mai tare și mai crud asupra

grumazilor bieților țărani și aceasta sub protecțiunea baionetelor străine. Se subscrie Convențiunea de la Baltaliman. Adunările legiuitoare se suspendară și, în locul domnilor aleși de țară și pe viață, se numiră în Constantinopol, cu aprobațiunea Rusiei, doi domni numai pe șapte ani, Barbu Știrbei, în București, și Grigore Ghica, în Iași. În acele zile de restriște, providența dădu însă țăranilor o mângâiere prin calitățile domnilor nou-numiți. Barbu Știrbei era un bun și înțelept administrator, și Grigore Ghica era un bun patriot, o inimă generoasă, aprinsă de iubirea poporului său.

După dispozițiunile luate de curțile suzerane și protectrice, precum se zicea pe atunci, domnii numiră doua comisiuni însărcinate de a elabora nouă proiecte de reformare a relațiunilor dintre proprietarii de moșii și dintre cultivatorii de pământ. Aceste proiecte, odată făcute, ele fură întărite printr-un hatișerif al sultanului și publicate apoi de către domni în ambele principate.

Noile legiuiri se resimțiră de agitațiunea țărănească. În Țara Românească, autorii mișcării naționale proclamaseră

emanciparea țăranilor prin desființarea clacei și împroprietărirea lor; această proclamație devenise pentru țăranii munteni o evanghelie, o legendă. Proprietarii, de altă parte, tagăduiau țăranilor orice drept asupra moșiilor. Vodă Știrbei, mare proprietar, introduse dar în legiuirea sa acest din urmă ordin de idei: tăgada țăranului a orice drept asupra pamântului, chiar a acelor drepturi care le erau recunoscute de secole, recunoscute, în cele din urmă, chiar de Codul Caragea.

Țăranii fură clasificați în noua legiuire de simpli chiriași. La fiecare șapte ani, stăpânii aveau dreptul de a izgoni de pe moșie prisosul populațiunii, fără despăgubire, chiar pentru casele și sădirile lor; mai rău decât în Turcia, decât în Dobrogea, unde, la intrarea lor, românii au găsit legea otomană recunoscând ca proprietate mülk, adică proprietate absolută, casa și sădirile țăranilor, fie musulmani, fie creștini.

Însă aplicarea acestei legi a găsit o împotrivire hotărâtă, absolută din partea țăranilor în toată Muntenia. Oameni de ordine ca totdeauna, nerevoltându-se nicăierea, precum veacuri au făcut și părinții lor, țăranii resignați, dar sperând timpuri

mai bune, drept singură împotriva au stat cu brațele încrucișate, în loc de a le pune la muncă.

Această atitudine fermă a dat de gândire și domnului vodă Știrbei, bun administrator și mare gospodar; el înțelese toată gravitatea situației, el lăsa dar să se realizeze aceea ce însăși legiuirea sa zice, că legiuirea avea de scop numai ajungerea la săvârșire de alcătuire sau tocmeli agricole de bunăvoie săvârșite între proprietarii de moșii și între cultivatorii de pământ. Și așa se și întâmplă; mai nicăieri noua legiuire nu fu pusă în lucrare, proprietarii se mulțumiră să li se dea de către țărani dijma din semănăturile făcute de ei, să li se lucreze câteva pogoane ca rușfet și să li se dea câte una sau două podvezi, iar moșia întreagă rămase în folosul țăranilor. Această reformă era departe de principiul creării micii proprietăți, proprietății absolute și individuale, urmărite de generațiunea progresistă. Legea lui vodă Știrbei crea un fel de comunism, care a îngreuiat mult aplicarea legii rurale din 1864. N-a fost tot așa cu noua legiuire din Moldova. Grigore Ghica, de abia instalat domn, își formă noul său minister din bărbați luați din partidul național sau partizani ai noilor

reforme, și anume: Alexandru Sturdza, președinte de consiliu și ministru de interne, bărbat care, în calitate de vistier, sub domnia lui Mihail Sturdza, s-a arătat pururea cu mare îngrijire pentru țărani, ca materie impozabilă; el luă de director pe Costache Rola; prințul Gheorghe Suțu, la Departamentul de Finanțe, având ca director pe Ioan Sillion; Alexandru Costache Sturdza, repauzatul nostru consul general la Salonic, a fost numit postelnic, secretar de stat; la Departamentul Justiției, Petru Roset-Bălănescu, părintele lui Nicolae Roset-Bălănescu, ministrul de externe sub Cuza vodă și care m-a ajutat mult la înlăturarea piedecilor și intrigilor în contra decretării și aplicării legii rurale din 1864; director al Ministerului Justiției a fost numit Dimitrie Rallet, acela care în 1848 a scris o întreagă literatură în contra regimului lui Mihail Sturdza și îndeosebi Plutarchul Moldovei; la Hătmănie sau Ministerul de Război a fost numit Teodor Balș, zis tânărul și viitorul caimacam, după retragerea din domnie a lui Grigore Ghica, la începutul războiului turco-rusesc din 1854; la Vornicia bisericească și Epitropia învățăturii publice, într-alte cuvinte la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, a fost chemat

Nicu Ghica-Comăneșteanu, văr al domnului, patriot înflăcărat, spirit înalt, partizan înfocat al reformelor sociale și care întrunea în el toate calitățile bune, fără un singur defect, ale Ghiculeștilor; șef al Poliției Capitalei a fost numit Petru Mavrogheni, viitorul și cel mai capabil bărbat de finanțe al României.

Cu un asemenea domn ca Grigore Ghica vodă și cu așa miniștri, noua lege rurală nu putea să fie decât o lege de progres, decât o lege blândă, părintească pentru țărani. Noua legiuire consfinți drepturile seculare ale țăranilor, hotărî ca ogoarele țărănești să fie alese și stâlpite, țăranii să nu poată fi strămutați din ele; se desființă dijma și toate angariile lor. Munca datorită către stăpânii de moșii era bine determinată. Această lege era înaintemergătoare și pregătitoare legii rurale din 1864. Dacă ea n-a produs efectele salutare care se așteptau de bunul domnitor, cauza trebuie căutată în atotputernicia proprietarilor, în slăbiciunea guvernului, care, prin însăși instituirea sa, era provizorie, și prin urmare fără putere.

Iată în ce stare se găsea ajunsă chestiunea rurală când

Tratatul de Paris decretă că populațiunile din țările române vor fi consultate și când, în adunările-mume, țărani, pontașii, clăcașii, iobagii veniră de luară loc alătura cu foștii domni, cu boierii stăpâni de moșii, cu episcopii și cu egumenii de la mănăstiri (și aceștia erau stăpâni de moșii și adesea mai impilatori pentru țărani decât chiar boierii însărcinați cu datorii și cu numeroasă familie)”⁸.

Putem observa că inițiatorii revoluției din Țara Românească aveau ca și confracții lor din Moldova aceeași schemă de valori:

1. valori democratice în ceea ce privește reprezentativitatea; egalitatea în drepturi; instituirea unei adunări reprezentative a tuturor claselor societății;

2. valori de guvernare în spiritul dreptății și justiției: domn responsabil, ales pe 5 ani; drepturi politice pentru toți cetățenii, responsabilitatea miniștrilor;

3. valori și libertăți individuale, inclusiv pentru minorități: libertatea tiparului; emanciparea israeliților; dezrobirea țiganilor; înființarea de așezăminte penitenciare

8 Anul 1848 în Principatele Române, IV, p.89.

4. independența națională, ținând cont de existența Capitulațiilor: *independența administrativă și legislativă “pe temeiul tratatelor lui Mircea și Vlad și neamestec al nici unei puteri din afară în cele dintru ale sale”;*

5. elemente de organizare militară: *garda națională ;*

6. reforme ale structurilor sociale: *emanciparea clăcașilor, ce se fac proprietari prin despăgubire ; secularizarea averilor mănăstirești;*

7. valori economice, sociale și culturale, reglementare: *reducerea listei civile a domnitorilor; accesul liber la educație;*

Revoluționarii din Moldova, în august 1848, s-au deplasat în Bucovina, la Cernăuți, unde au emis un alt document “*Dorințele partidei naționale în Moldova*”⁹, care avea practic o structură similară cu documentele anterioare:

1.drepturi politice, sociale, individuale: *egalitatea drepturilor civile și a celor politice; instrucția egală și gratuită; libertatea individuală și a domiciliului; libertatea tiparului;*

9 *Ibidem*, p.134.

4. reprezentativitate, responsabilitate politică, autonomie internă în conducerea țării :*adunarea obștească compusă din reprezentanții tuturor stărilor societății; responsabilitatea ministerială; neatârhnarea administrativă și legislativă în toate cele din lăuntru, fără amestec a orice puteri străine;*
5. reforma agrară cu dublul aspect: împrôrietărire și abolirea servituților medievale: *eliberarea și împrôrietărireă țăranilor prin despăgubire; nu este omenesc ca omul să exploateze pe om, ca cei mulți să fie instrumente de muncă celor puțini; secularizarea averilor mănăstirești.*

unitate națională: *unirea Moldovei cu Țara Românească – “cheia bolții fără de care întreg edificiul național s-ar prăbuși*¹⁰.

Convenția de la Balta Liman, impusă după înfrângerea Revoluției cu ajutorul direct al Rusiei a adus cea mai puternică formă de subordonare instituțională a Principatelor. Domnitorii erau asimilați unor “înalți

10 V.Șotropa, *op.cit.*, p.217.

funcționari otomani”, având o putere redusă de acțiune.

Izbucnirea ”Războiului Crimeii” din 1853, pe fondul încercării Rusiei de a da o lovitură ”omului bolnav” al Europei, Imperiul Otoman și Congresul de Pace de la Paris din 1856 au adus ”problema românească” în atenția Europei. Practic, ideea unui stat românesc realizat printr-o unire formală a Țării Românești și a Moldovei era un prim pas pe calea unor viitoare reforme.

Emigrația revoluționară românească de la 1848, animată de ideea unei revoluții europene, tendință generală pe bătrânul continent, s-a reorientat spre o bogată corespondență diplomatică, prin care factorii de decizie internaționali ca Anglia și Franța, puteri victorioase în Războiul Crimeii să fie de acord cu realizarea statului român modern.

Clasa politică românească generată de revoluția din 1848 a pus Europa în fața faptului împlinit, impunând dubla alegere a colonelului Alexandru Ioan Cuza, atât în Moldova, cât și în Țara Românească.

Practic, se punea prima cărămidă la temelia statului modern românesc și, implicit la cea a modernizării structurilor sociale. Pașoptiștii erau aproape în unanimitate fii de boieri. Ei studiaseră în Apus, intraseră în cercurile influente din jurul cancelariilor occidentale, publicaseră opere cu caracter social, politic, științific.

Nicolae Bălcescu, Gheorghe Magheru, frații Golești, frații Brătianu, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Alexandru Ioan Cuza au realizat că problema structurilor sociale are o importanță vitală pentru politica românească viitoare.

În 1857, s-a îndeplinit un alt deziderat pașoptist, acela de liber acces la funcții și demnități publice a tuturor cetățenilor, invocat de Mihail Kogălniceanu, la 1891:

" (...) publicat în nr. 7 al Buletinului ședințelor Adunării adhoc a Moldovei. "Astăzi, anul una mie opt sute cincizeci și șapte, luna octombrie, în douăzeci și nouă zile; Luând aminte că legile unui stat sunt sufletul său, că de la principiile care predominesc la alcătuirea legilor atârnă viața,

puterea și propășirea națiilor;

Luând aminte că singurul mijloc de a vindeca rănilile de care pătimește astăzi țara este așezarea unor legiuri înțelepte, îmbinând datinile vechi, trebuințele de față și cererile veacului;

Luând aminte că respectul către legi este cea întâi condiție a trăinicieii lor;

Că o lege atunci poate fi mai respectată, când, ieșită din sânul nației, va avea deopotrivă pentru toți aceeași măsură;

Că dreptatea cere dar ca toți să fie egali dinaintea legii;
Luând aminte că cea mai sfântă datorie a fiecărui este de a contribui la susținerea statului;

Că, după datele vechi, nimeni nu era scutit de la nici o îndatorire către stat;

Că boierimea abia la 1737, prin hrisovul domnului Mavrocordat, pentru întâia oară s-a scutit de dajdie și alte dări către visterie;

Că în urmă, sprijinind sarcinile statului mai mult numai asupra unor clase, s-au făcut împovărătoare pentru ele;

Luând aminte că de la dreapta cumpănită așezare și repartiție a contribuțiilor atârnă nu numai prosperitatea materială a unei țări, dar în parte chiar și propășirea ei morală și intelectuală;

Că cu dreptul este ca, în măsură cum garantează statul la toți deopotrivă toate foloasele și îndemânările, de asemenea cu toți să se supuie dărilor în proporția averii lor fără deosebire;

Luând aminte că darea oamenilor la oaste este o îndatorire pentru paza țării și siguranța fiecăruia cetățean;

Că, precum oastea este merită a apăra patria comună, datori sunt cu toți deopotrivă și fără deosebire să se supuie la conscripția militară;

Luând aminte iarăși că eficacitatea legilor atârna de la stricta lor punere în lucrare;

Că meritul singur, fără nici un fel de altă considerație sau distincție, trebuie în viitor să fie un titlu îndestulător pentru a putea ajunge la toate funcțiile statului; Că această putință trebuie a se recunoaște fiecăruia; Că numai prin legiuiri înțelepte și drepte nația româna poate înainta pe calea

propășirii; Luând în privire, în sfârșit, că privilegiile de clase trebuie a fi desființate; Adunarea ad-hoc a Moldovei dorește a se adopta la viitoarea reorganizație ca principii fundamentale: I. Privilegiile de clase vor fi desființate în România; II. Egalitatea tuturor românilor înaintea legii; III. Așezarea dreaptă și generală a contribuțiilor în proporție cu averea fiecăruia, fără deosebire; IV. Supunerea tuturor la conscripția militară; V. Accesibilitatea pentru toți românii la funcțiunile statului. Votează pentru șaptezeci și trei de membri (...)".

STRUCTURILE SOCIALE-ELEMENTUL DEFINITORIU AL PRINCIPATELOR ROMÂNE (1848- 1859)

Revoluția de la 1848 reprezintă în istoria românilor o veritabilă piatră unghiulară. Ea este rodul activității tinerilor boieri români care, aflați la studii în marile centre universitare occidentale. Ei au înțeles că revoluția reprezintă motorul principal al progresului, acolo unde reformele nu pot să fie implementate ca rezultat al evoluției instituționale obișnuite într-un stat¹¹.

Principatele Române erau la 1848 sub suzeranitate otomană și protectorat țarist. Poarta Otomană și Rusia Țaristă nu aveau interesul să ofere un cadru de reformă necesar, deoarece ar fi deschis calea spre emancipare națională. Regulamentele Organice nu fuseseră decât o încercare destul de limitată de a da o organizare comună

11 Academia Română, *Istoria Românilor*, Volumul VII, Tom I, București, Editura Enciclopedică, 2003, p.228-229.

celor două Principate, care ascundea în fapt planul de anexare a acestora de către Rusia, la momentul potrivit.

Însăși desfășurarea evenimentelor revoluționare din Moldova și Țara Românească a fost influențată de iminența unei invazii rusești, respectiv otomane. Dacă la Iași, nu putem vorbi decât de o mișcare revoluționară, dominată de calm și prudență în Țara Românească, revoluția s-a desfășurat sub semnul compromisului de acțiune¹².

Demn de remarcat este faptul că problema agrară apare în programele ambelor revoluții. Moldovenii cereau îmbunătățirea situației clăcașilor, în timp ce în Țara Românească a funcționat chiar o Comisie a Proprietății¹³, care prevedea împroprietărirea țăranilor prin despăgubire. Totuși, după circa o lună de dezbateri sterile, Comisia Proprietății, condusă de cunoscutul specialist Ion Ionescu de la Brad s-a desființat.

În ceea ce privește problema națională, dacă în

12 Dan Berindei, *Revoluția română de la 1848-1849*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p.16.

13 Apostol Stan, *Revoluția română de la 1848*, București, Editura Științifică, 1992, p. 203-225.

Moldova, din motive ușor de înțeles se cerea "sfânta păzire a Regulamentului Organic", la București o înțelegere cu autoritățile otomane era și ea luată în calcul. Practic, din vara lui 1848 și până în septembrie 1848, când otomanii au intrat în București, Țara Românească a avut o conducere revoluționară¹⁴.

După înfrângerea Revoluției, liderii s-au refugiat în Ardeal, unde au încercat să medieze diferendul dintre Avram Iancu, liderul revoluției române și Lajos Kossuth, liderul revoluției maghiare. Deși s-a ajuns la un "pact de pacificare" la Szeged, revoluția a mai durat până la înfrângerea definitivă a armatei revoluționare maghiare de către Rusia, la Șiria¹⁵.

În 1849, statutul Principatelor Române a fost grav viciat prin Convenția de la Balta Liman. Mulți revoluționari au avut interdicția de a mai intra în țară. Ei au dus o amplă luptă diplomatică pentru a obține realizarea dezideratelor pașoptiste, dar erau de acord și

14 C. Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, Vol.I, București, 1998, p.507-508.

15 Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, Vol. I, București, Editura Vremea, 1999, p.25.

sperau în izbucnirea unei noi revoluții europene. Modificările de pe scena internațională, precum proclamarea ca Împărat a lui Napoleon III și izbucnirea în 1853 a Războiului Crimeii au dus la sfârșitul acestor planuri.

Se impune să pornim de la următoarea situație existentă în Principate, aceea că se crease o elită cu vederi progresiste, care avea dorința și care putea să organizeze reformarea societății românești prin revoluție, dar exista o distanță între această elită și majoritatea populației, care locuia în mediul rural și care nu participa la viața politică, dar din rândul căreia, vreme de secole fusese recrutată forța principală a armatei, până la desființarea acestei instituții de către fanarioți. În timpul războaielor ruso-turce de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, începutul secolului al XIX-lea, s-a creat forța militară a pandurilor din Oltenia, recrutați dintre țăranii care puteau astfel să scape de servituțile medievale.

O reformă progresistă a constituit-o eliberarea din robie a țăganilor, desăvârșită în 1855, respectiv 1856 (robii

statului, robii mănăstirești, robii proprietarilor particulari) măsură care a precedat, de exemplu, măsurile aboliționiste din Statele Unite ale Americii, care au cunoscut chiar un război civil între anii 1861 și 1865. În 1891, Mihail Kogălniceanu prezenta importanța acestei reforme:

”Înainte ca chestiunea dezrobirii țiganilor să fi intrat în consiliile, în planurile de reformă ale ocârmuitorilor, ea a început a se agita prin însăși inițiativa parțială a stăpânilor de țigani. Mulți din aceștia, și numărul lor din zi în zi sporea, ori în viață, ori mai ales la moarte, își dezrobeau, își iertau țiganii. Întrebuințez cuvântul de iertare, pe care îl găsim în toate actele de dezrobire; dar reforma era prea grea, ea jignea prea multe interese ca să se poată opera cu înlesnire. Erau țiganii domnești și foarte mulți; aceștia constituiau un venit mare în bugetul statului; erau țiganii mănăstirești și ai așezămintelor publice, ale cărora servicii intrau în trebuințele zilnice ale acestor comunități; erau, în fine, țiganii particulari, țiganii boierești, care constituiau personalul de servitori în curțile boierești, bucătari, vizitii, rândași, feciori în casă, slujnice, bucătărese,

cusătorițe. Boierii cei bogați aveau chiar capele de muzici sau tarafe de lăutari. Toate aceste funcțiuni se exercitau de țigani; dezrobirea lor era dar combătută de trebuințele zilnice și casnice ale vieții familiilor, de aceea emanciparea nu s-a putut face decât treptat și sub două domnii, atât în Moldova, cât și în Muntenia. Întâia lovire care s-a dat sclaviei a fost legea emancipării țiganilor statului și a mănăstirilor. Dezrobirea s-a facut mai întâi în Moldova de către domnul Mihail Sturdza, prin două legi din 31 ianuarie 1844, iar în Țara Românească de către domnul Alexandru Ghica, prin o lege din 1845. Această emancipare, deși parțială, era hotărâtoare și pentru emanciparea țiganilor particulari, rămași încă în sclavie. Toate mințile prevăzătoare au înțeles că ora ștergerii sclaviei de pe pământul românesc sosise și că dezrobirea țiganilor particulari nu mai era decât o chestiune de timp. Entuziasmul Divanului ad-hoc era numai înaintemergătorul entuziasmului general ce pe atunci insufla toată România pentru viitoarea sa renaștere. Dovadă, sutele de proprietari care au respins orice despăgubire acordată lor de legiuirea emancipatoare. Numele acestora au fost publicate și aparține iubitelui nostru coleg, zelosul nostru

cercetător și colecționar, d-nul Dimitrie Sturdza, să ne înprospăteze memoriei și istoriei contemporane numele acelor care, prin o generoasă renunțare, au expiat păcatele lor și ale părinților lor de a fi fost ani lungi stăpâni pe suflete de țigani. Cu o mica mândrie de moldovean, să-mi fie permis de a spune ianuarie 1844, iar în București în 1847; cea de a doua, în Iași, la 10 decembrie 1855, și în București la 8 februarie 1856.

Reforma emancipatrice a avut în curând efectele sale salutare: afară de țiganii lăieși, care încă trăiesc în parte sub șatră, și afară de ursari, care fac încă meseria de a domestici fiarele sălbatice, dar totuși se dau lucrului pământului, mai toți astăzi din celelalte clase de țigani s-au contopit în masa națiunii, și ei nu se mai cunosc decât prin fața lor smolită și asiatică și prin vivacitatea imaginațiunii lor; altmintrelea noi îi găsim în toate clasele societății noastre.

Deși de la proclamarea emancipațiunii nu sunt încă îndepliniți 50 de ani, țiganii ne-au dat industriași, artiști, ofițeri distinși, buni administratori, medici și chiar oratori parlamentari”.

Nicolae Bălcescu, Costache Negri și Mihail

Kogălniceanu au subliniat în discursurile și scrierile lor faptul că națiunea română nu se putea emancipa decât prin acordarea țaranului român a dublei calități, aceea de proprietar și cetățean¹⁶, adică adoptarea celor două legi, agrară și electorală.

Istoricul Nicolae Iorga a surprins cel mai bine că necesitatea de a avea pământul lor îi putea atrage pe țărani spre idealurile revoluției:

“Țeranii nu voiau nici libertate, nici egalitate, nici constituție: toate acestea li se păreau ca închipuirile unor rătăciți. Ei voiau numai pământ, pământ propriu, cu drept de moștenire, pe care mulți dintre revoluționari voiau să li-l dea. Aceasta era pentru ei chestia cea mai însemnată; restul numai o aparență strălucitoare și trecătoare”¹⁷.

Practic, atunci când o elită are ideea de a realiza o revoluție, ea nu poate fi materializată decât cu sprijinul păturilor largi ale societății. Ori aceste pături largi erau în general lipsite de educație, școala limitându-se la

16 Dinu Bălan, *Națiunea și societatea. Național și social în Epoca Unirii*, în „Codrul Cosminului”, nr. 10, 2004, p.175

17 *Ibidem*, p.178.

cunoștințele de scris și aritmetică, iar coeziunea populației era asigurată de biserica ortodoxă și de preotul satului, fiind mai mult confesională decât națională.

Principala resursă economică, pământul era concentrat în mâna marilor proprietari. În plus, regimul fanariot mai dăduse o lovitură boierilor români "de neam", deoarece elita politică fusese formată în majoritate din greci, favoriți ai domnitorilor, care înțelegeau să păstreze puterea pentru ei și apropiații lor.

Așadar, revoluția de la 1821 avea o dublă finalitate: alungarea fanarioților și emanciparea socială. Practic, din documentele revoluționare din timpul lui Tudor Vladimirescu, se desprinde ideea, că până la un punct, pentru a avea sprijinul boierilor români, liderul revoluției ceruse "jertfirea averilor rău agonisite" de străini, impunând țăranilor să nu se atingă de proprietățile "boierilor făgăduiți". Deci, în vederile imediate ale lui Vladimirescu nu intra o schimbare a sistemului social, ceea ce, într-un fel îi nemulțumea pe țărani, deoarece relațiile dintre proprietari și clăcași erau la fel, indiferent

dacă proprietarul era român sau străin.

Regulamentele Organice introduseseră "nartul", o normă greu de îndeplinit având în vedere cunoștințele teoretice și uneltele de muncă din agricultură. În plus, existau 17 categorii sociale, iar numărul plătitorilor de impozite era mai mic, sau cel mult egal cu al celor scutiți. Practic, statul, așa cum relevă boierul Dinicu Golescu în "Însemnare a călătoriei mele", acționa ca un factor coercitiv, care impunea colectarea abuzivă de taxe, dar practic cu asigura din cuantumul acestora, un beneficiu pentru plătitori, concretizat în măsuri economice de sprijin. Practici, funcționarii de stat erau la fel ca vechilii de pe proprietățile boierești, impuneau executarea unor obligații, fără a oferi nimic în schimb.

Căile de comunicații erau într-o stare deplorabilă, porturile nu făceau decât să încarce grâne și animale pentru a fi duse la Constantinopol, comerțul și industria erau foarte slab reprezentate.

Regulamentele Organice incluseseră și problema existenței unui învățământ în limba română și a unei

asistențe sanitare, înființarea unei armate. Practic în cadrul acestor prevederi putem descoperi calea prin care o parte a elitei boierești a reușit să se apropie de țărani. Ca tânăr ofițer ("iuncăr"), Nicolae Bălcescu a predat soldaților neștiutori de carte, pe lângă cunoștințe de limba română, aritmetică și noțiuni de istorie națională, care rămăseseră încremenite între coperțile vechilor cronici.

În plus, așa cum va sesiza mai târziu Mihail Kogălniceanu, cultura românească, în special literatura și teatrul erau inexistente, deoarece existau "traducțiile", adică traducerile din literatura și dramaturgia universală. În programul "Daciei literare", Kogălniceanu afirma că și trecutul poporului român și că românii înșiși au elemente care pot fi impuse în literatură.

Alături de lucrarea sus-amintită a lui Dinicu Golescu, tot după 1821 apare și romanul "Ciocoi vechi și noi", al lui Nicolae Filimon, o frescă socială a Țării Românești în general și a Bucureștiului în particular, în ultimii ani ai regimului fanariot.

Și la 1848, se pusesse aceeași problemă. Revoluționarii pașoptiști aveau nevoie de adeziunea țăranilor, dar capii revoluției erau mulți dintre ei boieri cu proprietăți mari și o reformă radicală îi aducea de nevoie, în rândul celor loiali vechii ordini.

Astfel, se explică de ce s-a încercat împroprietărirea țăranilor cu "despăgubire". Că problema pământului era una dificilă o dovedește și faptul că s-au desfășurat 8 ședințe ale Comisiei Proprietății, între 21 iulie și 21 august 1848, fără a se ajunge la o soluție, Guvernul Provizoriu solicitând dizolvarea acesteia.

Alegerea unor deputați din rândul țăranilor nu era de natură să creeze ceea ce lipsea din cadrul societății românești, la acea dată: o "clasă de mijloc", o categorie socială activă politic și economic a micilor proprietari, a meșteșugarilor, liber profesioniștilor, a administratorilor de capital, a medicilor, juriștilor, profesorilor.

Și după înfrângerea revoluției pașoptiste, Nicolae Bălcescu, aflat în exil continua să susțină că succesul acțiunii de regenerare națională nu poate fi imaginat fără

a rezolva chestiunea acordării de pământ țăranilor:”
*pentru a avea o patrie, spre a o putea apăra, și a apăra
naționalitatea noastră este de neapărată trebuință a face pe
țaran proprietar; fără aceasta nu e viitor, nu e naționalitate*¹⁸”

Totuși, existau și păreri care, fără a minimaliza rolul chestiunii țărănești, considerau că problema națională reprezintă prioritatea, cealaltă chestiune putând fi soluționată numai după rezolvarea celei naționale. C.A. Rosetti, în contextul instaurării Imperiului Francez condus de Napoleon III și al începerii Războiului Crimeii, evenimente de referință în istoria Europei, care puneau capăt oricăror inițiative revoluționare, avea următoarea opinie, într-o scrisoare adresată lui Ion Ghica, la 17 aprilie 1854: *”Sunt democrat împelițat dar nu smintit. Pe acest țărâm voiesc stindardul național. A fi o nație, făr-a mă ocupa astăzi de chestiile sociale”*¹⁹.

Înfrângerea Rusiei a dus la organizarea Congresului de Pace de la Paris, din 1856, unde grație

18 N. Bălcescu, *Despre împrietărirea țăranilor*, în *Opere*, II..., p. 25.

19 C. A. Rosetti, *Correspondența*, Ediție de Marin Bucur, București, Editura Minerva, 1980, p. 273:

rolului diplomației exilului revoluționar pașoptist, problema românească a devenit problemă europeană²⁰.

În anul următor, exilații au primit permisiunea de a reveni în țară. Ei au reușit să impună în Adunările Ad-Hoc unirea, ca principal deziderat pașoptist, alegându-se din dorința de a da legitimitate, ideea de a fi adus un principe străin.

Costache Negri, referindu-se la conexiunea indisolubilă dintre chestiunea rurală și problema națională sublinia la 18/30 decembrie 1857, în timpul lucrărilor Adunării Ad-Hoc a Moldovei: *"în marea familie a unei nații(...) binele obștesc cuprinde neapărat în sine și binele fiecăruia în parte", iar pentru a asigura apărarea și dezvoltarea țării, "trebuie ca elementul cel mai numeros și temeinic așlț acestei țări să fie strâns legat de ea, încât pentru a apăra ceva trebuie să aibă și ceva de apărat(...)"²¹*

Mihail Kogălniceau sublinia în 1891 ce solicitaseră reprezentanții țăranilor în timpul lucrărilor Adunărilor

20 Dan Berindei, *L'Union des Principautés Roumaines*, București, Editura Academiei, 1967, p. 92.

21 Costache Negri, *Scrieri social-politice*, Ediție de E. Boldan, București, Editura Politică, 1979, p. 70.

Ad-Hoc²²:

"Suspinul, durerea noastră de toate zilele, dorința cea mai mare, pentru care ne rugăm și zi și noapte la Dumnezeu să se îndure, este căderea boierescului; de aceea vroim să răscumpărăm și toate acele cu care suntem împovărați către boierii de moșii. Vroim să scăpăm, vroim să ne răscumpărăm de robia în care suntem; vroim să ne rascumpărăm, să nu mai fim ai nimănu, să fim numai ai țării și să avem și noi o țară; am îngenuncheat, am îmbrâncit cu toții; cum suntem nu o mai putem duce îndelung; nu voim să jignim drepturile nimănu, dar nici al nostru să nu se întunece.

Din buni și străbuni, noi am avut dreptul de a ne lucra pământul trebuitor pentru hrana noastră și a vitelor noastre, fără să ne poată nimeni alunga de pe dânsul...

Să fie deci o Adunare obștească unde să avem și noi oamenii noștri; să se cearnă și să se dezbată drepturile boierilor și drepturile noastre, și ceea ce o țară va găsi că suntem datori

22 Discurs rostit de Mihail Kogălniceanu, la 1/13 aprilie 1891 în ș edință solemnă a Academiei Române organizată cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la fondare, apud https://ro.wikisource.org/wiki/Dezrobirea_%C8%9Biganilor,%C8%99tergerea_privilegiilor_boiere%C8%99ti,_emanciparea_%C8%9B%C4%83ranilor.

cu sudorile noastre vom plăti. Omul, ca să scape din robie și să fie stăpân la casă, vatră și ogorul său, cu tragere de inimă va lucra și se va răscumpăra”.

Convenția de la 1858²³ a oferit cadrul unei uniuni formale a Țării Românești și a Moldovei, dar lăsa libertate de acțiune oamenilor politici români care au reușit, prin “politica faptului împlinit” să-l aleagă în Moldova și Țara Românească pe Alexandru Ioan Cuza, la 5, respectiv 24 ianuarie 1859.

23 Leonid Boicu, *Geneza “chestiunii române” ca problemă internațională*, Iași, Editura Junimea, 1975, p. 130.

REFORMELE DOMNIEI LUI ALEXANDRU IOAN CUZA- ÎNTRE SPIRITUL REVOLUȚIONAR ȘI CALEA CONSTITUȚIONALĂ

Alexandru Ioan Cuza a avut inițiativa accelerării ritmului acțiunilor interne de unificare legislativă și instituțională, lșa 24 ianuarie 1862 Romînia fiind unificată pe deplin. Un prim pas pe calea reformelor, "secularizarea averilor mănăstirești", necesar pentru a realiza o reformă agrară, prin recăpătarea controlului național asupra unei însemnate părți a pământului țării, a fost inspirat de măsuri care fuseseră luate și în alte state europene cu tradiție cu mult timp înainte.

România totuși era într-o situație deloc fericită, aceea a menținerii unui sistem învechit de tip medieval de gestiune a raporturilor dintre proprietari și țărani aserviți, de îngreunare a vieții țăranuilor liberi. Accentuat sub fanarioți acest sistem continua să-și producă efectele

chiar și după 1859²⁴.

Totuși, problemele sociale mai aveau un adversar și în actul constituțional pentru Principatele Unite, Convenția din 1858. Ea îl obliga pe domn, ca reprezentant al puterii executive să interacționeze cu o Adunare, puterea legislativă care era compusă din mari proprietari, în marea ei majoritate, deoarece votul era unul cenșitar, ca în majoritatea statelor europene.

Până la 24 ianuarie 1862, Alexandru Ioan Cuza a reușit unificarea instituțională deplină a țării.

Deși colabora cu o Adunare dominată de conservatori²⁵, Alexandru Ioan Cuza a început din 1863, odată cu preluarea portofoliului de prim ministru de către Mihail Kogălniceanu²⁶, seria marilor reforme cu secularizarea averilor mănăstirești, pentru a readuce în patrimoniul statului o importantă suprafață de teren de care țara avea nevoie.

24 Academia Română, *Istoria Românilor*, vol.VII, tom I, București, Editura Enciclopedică, 2003, p.21-27.

25 Anastasie Iordache, *Originile conservatorismului politic din România*, București, Editura Politică, 1987, p. 8

26 C.C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza vodă*, București, Editura Științifică, 1966, p. 235.

În ziua de 12/24 decembrie 1863, Mihail Kogălniceanu, președinte al Consiliului de Miniștri, a solicitat aprobarea în cadrul Adunării Deputaților a „Proiectului de lege pentru secularizarea averilor mănăstirești”. La 13/25 decembrie 1863, la propunerea guvernului, Adunarea a votat cu 93 de voturi pentru și 3 împotriva legii secularizării averilor mănăstirești, care cuprindea 9 articole²⁷.

În articolul 1 se prevedea că toate averile mănăstirești din România sunt și rămân averi ale statului.

Articolul al doilea al legii preciza că averile secularizate vor completa veniturile curente ale statului român. Articolul al treilea stipula că statul urma să acorde Locurilor Sfinte suma de maximum 82.000.000 de

27 Legea a fost sancționată prin Decretul nr. 1251 din 15 decembrie 1863 și promulgată la 17 decembrie 1863. Ea s-a aplicat atât mănăstirilor pământene cât și celor închinat Locurilor Sfinte. Ulterior, pe cale administrativă s-au lăsat terenuri „de hrană mănăstirilor mari, pământene”, iar prin Legea Agrară s-au destinat terenuri de cultură și pădure Mitropoliilor și Episcopilor. (I. G. Valentineanu, *Din memoriile mele. O pagină de istorie modernă. Alegerea, detronarea și înmormântarea lui Cuza Vodă 1859, 1866, 1873*, București, f.a., p. 13, 27; Supliment „Monitorul Oficial” nr. 24/11 decembrie 1863, p.183-188; *Ibidem*, nr.25 /11 decembrie 1863, p.189-193; C.Giurescu, *Suprafața moșilorormănăstirești secularizate la 1863*” în „ Studii de istorie” nr.12, 1859, p.189-193.

lei, în care intra și datoria către stat de 31.000.000 a mănăstirilor închinată, la care se adăuga o sumă de 51.000.000 de lei, care, potrivit articolului cinci, era necesară întreținerii bisericilor din Orient. Statul român a dat, conform articolului șapte, suma 10.000.000 de lei pentru înființarea la Constantinopol a unei școli laice și a unui spital, care urmau să fie conduse de agentul diplomatic al României la Poarta Otomană și de un consiliu de patru membri dintre care doi numiți de guvernul român și doi aleși de comunitățile religioase ale Locurilor Sfinte, așa cum arăta articolul VIII.

Potrivit articolului 6, egumenii greci au fost obligați să predea statului român obiectele de preț, cărțile și documentele mănăstirilor pe care le administraseră, trecerea acestui patrimoniu în proprietatea statului român fiind asigurată prin activitatea unei comisii de control.²⁸

În vara anului 1862, conservatorii, refractari la orice idee de reformă agrară, în urma asasinării primului

28 SANIC, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 620/1864, f. 1, 74.

ministru Barbu Catargiu, au fost nevoiți să se retragă de la guvernare, deși continuau să aibă majoritatea în Adunarea Legislativă.

După o scurtă guvernare a lui N.Kretzulescu, perioadă în care domnitorul s-a implicat îndeaproape în actul politic, la 11 octombrie 1863 își începea mandatul guvernul condus M. Kogălniceanu, care a avut misiunea de a îndeplini pas cu pas reformele solicitate în timpul revoluției de la 1848-1849.

Primul pas a fost reprezentat de secularizarea averilor mănăstirești. Inițiatorii ei au tatonat terenul, atât pe plan intern, cât și pe plan extern, deoarece se așteptau la un val de proteste din partea administratorilor acestor averi, în special cei de la Locurile Sfinte și Muntele Athos, care aveau trecere la Poarta Otomană, dar și la reprezentanții celorlalte Puteri garante, care adoptaseră Convenția din 1858. Legea secularizării a fost prezentată în Adunare la 13/25 decembrie 1863. Prin această lege de “secularizare a tuturor averilor mănăstirești din România” au intrat în

patrimoniul statului 25,26% din teritoriul țării.

Alte reforme au vizat măsuri educaționale: legea instrucțiunii publice, înființarea unei universități la București, a doua după cea din Iași; măsuri de protecție economică și socială: legea contabilității, legea pensiilor; înființarea curții de conturi; măsuri administrative civile și militare: legea consiliilor județene; legea organizării armatei; măsuri juridice: codul penal; măsuri politice: constituirea consiliului de stat.

La 10/22 aprilie 1864, au început confruntările politice având ca scop realizarea reformei agrare: La 13 aprilie 1864, conducătorul dezbaterilor din partea majorității conservatoare din Adunarea Legislativă, Vasile Boerescu s-a declarat de acord cu o împrumutabilă realizabilă prin acordarea câte unui lot de cinci pogoane, termenul de despăgubire fiind de șapte ani, iar dobânda de 8%. Guvernul Kogălniceanu propusese ca măsură reparatorie, pentru proprietarii care urmau a fi expropriați, primirea cotelor similare cedate, din

suprafețele moșiilor satelor. În plus, guvernul era de părere ca termenul de despăgubire să fie de 20 de ani, iar dobânda să rămână la plafonul de 5%.

S-a ajuns la un vot de neîncredere acordat guvernului, deoarece conservatorii erau majoritari în Adunare. Situația era deosebit de dificilă, deoarece necesitatea reformei agrare era atât de mare, încât satele ajunseseră în pragul revoltei, ceea ce însemna, dacă luăm în calcul statutul României de stat aflat sub garanție colectivă, o posibilă intervenție străină. În plus, otomanii și austriecii recunoscuseră Unirea doar pe timpul vieții domnitorului Cuza, iar intervenția străină putea însemna sfârșitul domniei lui Cuza.

La 2 mai 1864, el a dat, cu ajutorul lui Mihail Kogălniceanu, o lovitură de stat, prin care a impus o lege electorală și o Constituție, Statutul Dezvoltător al Convenției de la Paris²⁹, care au permis realizarea marii

²⁹ Valeriu Șotropa, *Proiecte de Constituție, programe de reforme și petițiile de drepturi din Țările Române*, București, Editura Politică, 1976, p. 40-42.

reforme, cea agrară, în vara anului 1864³⁰.

În 1891, Mihail Kogălniceanu rememora motivația actului de la 2 mai 1864 și legătura sa indisolubilă cu problema agrară: *"Negreșit că nu aș fi cerut sancțiunea domnească la un proiect ale carui temelii eu și cu toți liberalii de orice nuanțe le-am combătut cu toată energia într-un șir de 16 ani neîntrerupți. După ce în sesiunea Camerei din 1863 și 1864 am prezentat proiectele de lege comunale și județene, secularizarea mănăstirilor închinată și neînchinată și trecerea către stat a tuturor moșiilor mănăstirești, reprezentând a patra parte din teritoriul României, și am obținut votarea lor, pot zice în unanimitate (adică și de către conservatori și de către liberali), și alte legi de reforme liberale, în aprilie 1864, am înființat în fine și proiectul de lege rurală, astfel precum partidul liberal l-a fost prezentat în 1862 în opozițiune cu proiectul de lege elaborat de Comisiunea Centrală; dar de aci lucrurile s-au încurcat într-un nod gordian. Numai pentru că proiectul de lege a fost prezentat și că "Monitorul" a publicat*

30 Nichita Adăniloae, Dan Berindei, *Reforma agrară din 1864*, București, Editura Academiei, 1967, p. 161-215.

în aceeași zi cuprinderea lui, am primit un vot de blam. Publicațiunile însă erau necesare pentru a liniști populațiunile rurale agitate de publicitatea dată proiectului de lege al Comisiunii Centrale. Ministerul și-a dat demisia. Domnul nu a primit-o, și Camera a fost prorogată pentru ziua de 2 mai. În această zi de adunare, din momentul suirii la tribună a biroului său, a declarat că nu voiește a trata cu mine nici chestiunea rurală, nici reforma legii electorale octroiată de străini prin Convențiunea din Paris. Mă opresc aci. Descrierea cauzelor care au provocat lovirea de stat din 2 mai, precum și consecințele acestui act afară din lege nu pot forma obiectul unei simple conferințe. Și apoi descrierea evenimentelor din 1864 ar constitui încă o istorie de actualitate, și nu cred că aș face bine dacă m-aș însărcina, cel puțin acum, cu facerea acestei istorii”³¹.

În ziua de 2/14 mai 1864, Mihail Kogălniceanu și-a anunțat demisia, dar domnitorul a refuzat-o. În replică, primul ministru a anunțat dizolvarea adunării și a făcut public textul mesajului domnesc, apoi a solicitat

31 Mihail Kogălniceanu, *loc.cit.*

evacuarea Adunării. Refuzul conservatorilor a determinat îndeplinirea ordinului prin intervenție armată.

Cu aceeași ocazie, a fost adoptat *Statutului dezvoltător al Convenției de la Paris* și noua lege electorală, care au fost adoptate printr-un plebiscit desfășurat între 10/2 mai-14/26 mai 1864.

Noul proiect de lege rurală a fost alcătuit de Consiliul de Stat - cu participarea directă a lui Al.I. Cuza, ca președinte al acestui for, fiind adoptat la 14/26 august și promulgat la 15/26 august 1864, însoțit de următoarea proclamație: *“Claca - boierescul - este desființată pentru de-a pururea și de astăzi voi sunteți proprietari liberi pe locurile supuse stăpânirii voastre prin legile în ființă... De astăzi voi sunteți stăpâni pe brațele voastre; voi aveți o părticică de pământ, proprietate și moșie a voastră; de astăzi voi sunteți o patrie de iubit și apărat”*³².

Prin legea agrară din august 1864, 467840 de gospodării țărănești au fost înzestrate cu o suprafață de

32 Nicolae Adăniloie, Dan Berindei, *Reforma agrară din 1864*, București, Editura Academiei 1967, p. 161-215

pământ de 1766258,2 ha³³, rămânând însă „proprietăților expropriate”, 7 305 718, 3 ha terenuri arabile, cu păduri și islazuri „la un loc”. După reformă, 3226334 ha adică mai puțin de jumătate față de suprafața de care dispuneau marii proprietari, era în posesia țăranilor³⁴. Reforma agrară din anul 1864 a fost un major pas înainte pentru țăranii care erau dezlegași de clacă și împroprietăriți³⁵.

Legea rurală prevedea următoarele:

” Art. 1 — Sătenii clăcași (pontași) sunt și rămân deplini proprietari pe locurile supuse posesiunii (stăpânirii) lor, în întinderea ce se hotărăște prin legile în ființă.

Această întindere (peste locul ce au sătenii în vatra satului, pentru casă și grădină) este:

a) În județele de dincoace de Milcov (Țara Românească):

1. Pentru săteanul cu patru boi și o vacă: 11 pogoane¹.

2. Pentru săteanul cu doi boi și o vacă: 7 pogoane și 19 prăjini².

³³ G. D. Creangă, *Proprietatea rurală în România*, București 1907, p. 26.

³⁴ N. N. Constantinescu, *Aspecte ale dezvoltării capitalismului premonopolist în România*, București 1957, p. 88.

³⁵ Nichita Adăniloie, Dan Berindei, *op.cit.*, p. 35.

3. Pentru săteanul ce are o vacă sau toporaș: 4 pogoane și 15 prăjini.

b) În județele de dincolo de Milcov (Moldova):

1. Pentru săteanul cu patru boi și o vacă: 5 fălci și 40 prăjini.

2. Pentru săteanul cu doi boi și o vacă: 4 fălci.

3. Pentru săteanul ce are o vacă sau pălmaș: 2 fălci și 40 prăjini.

c) În județele de peste Prut (Basarabia):

1. Pentru săteanul cu patru boi și o vacă: 6 fălci și 30 prăjini.

2. Pentru săteanul cu doi boi și o vacă: 4 fălci și 30 de prăjini.

3. Pentru săteanul ce are o vacă sau pălmaș: 2 fălci și 70 prăjini.

Art. 2 — Locuitorii care nu se bucură de întinderea pământului ce li se cuvine după articolul precedent li se va împlini întinderea legală de pământ.

Art. 3 — Nici într-un caz, suma locurilor rămase în deplina stăpânire a săteanului, nu va fi mai mare de cât două treimi ale

unei moșii.

Se înțelege că pădurile nu intră în această socoteală.(...)

Art. 5 — Nu vor avea dreptul a cere pământ ce se dă sătenilor clăcași după art. 1 al acestui decret, locuitorii oricărui sat, care prin învoielii speciale cu proprietarul moșiei nu aveau decât casă și grădină în sat, fără a fi clăcași(...). Asemenea locuitori au însă facultatea de a primi pământ pe moșiile statului.

Art. 6 — Vor avea facultatea șdeț a se strămuta pe moșiile statului cele mai apropiate:

a) Sătenii căroră din două treimi ale moșiei, nu li se poate împlini întinderea locurilor legiuite.

b) Spornicii (însurățteii) ce nu vor avea locuri în cuprinderea legilor în ființă.(...)

Art. 7 — De la promulgarea decretului acestuia în termen de treizeci de ani, săteanul sau moștenitorii săi, nu va putea înstrăina, nici ipoteca proprietatea sa, nici prin testament, nici prin alte acte între vii, decât către Comună sau către vreun alt sătean.(...)

Art. 10 — Se desființează pentru totdeauna și în toată întinderea României: claca (boierescul), dijma, podvezile(...), carele de lemne și alte asemenea sarcini, datorate stăpânilor de moșii sau în natură sau în bani(...).

Art. 11 — Drept clacă, dijmă și celelalte sarcini se va da stăpânilor de moșii, odată pentru totdeauna, o despăgubire(...)."

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, prin lovitura de stat de la 2 mai 1864, a desființat Adunarea Electivă și a supus plebiscitului „Statutul dezvoltător al Convenției din 7/19 august 1858”, numit și „Statutul lui Cuza” și legea electorală. Aceste două acte au format baza a ceea ce avea să devină de *facto* și de *jure* România³⁶.

Statutul reprezenta o dezvoltare a Convenției de la Paris din anul 1858, prin el aducându-se o serie de modificări acestei convenții.

Prevederile statutului acordau puterile statului domnitorului și reprezentanței naționale cu structură

³⁶ Keith Hitchins, *Români 1774-1866*, București, Editura Humanitas, 1998, p. 368.

bicamerală. Reprezentanța națională era formată din Adunarea Ponderatoare și Adunarea Electivă. Sistemul bicameral al Parlamentului reprezintă o modificare față de Convenția de la Paris.

Cât privește puterea legiuitoare, ea era exercitată colectiv de către domn și cele două adunări, inițiativa legilor aparținând domnitorului³⁷.

Reforma agrară, ca și celelalte reforme modernizatoare nu ar fi trecut de Adunare, datorită dreptului acesteia de a vota împotriva actelor executive. Actul de la 2 mai 1864, în fapt o lovitură de stat dată de Alexandru Ioan Cuza, cu implicarea lui Mihail Kogălniceanu, "omul de la 2 mai", șeful guvernului în exercițiu a însemnat un nou act constitutiv, *Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris* și o lege electorală, bazată pe vot cenșitar, dar cu o participare mai largă.

Legea rurală din vara anului 1864 aducea practic cea mai radicală modificare a structurilor sociale din

³⁷ Ioan Muraru, Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice* – ediția a IX-a, revăzută și completată, București, Editura Lumina Lex, 2001, p. 101.

întreaga epocă modernă românească. O replică a acesteia va mai fi reforma agrară din 1921. Practic, domnitorul Alexandru Ioan Cuza prin profeticele cuvinte din proclamația care a însoțit adoptarea legii "de azi înainte aveți o patrie de iubit și de apărât"³⁸ avea în vedere necesitatea absolută de a-i atrage pe țărani, care furnizau baza oștirii române în apărarea țării și în câștigarea independenței acesteia, nu doar în ai obliga să facă acest lucru.

Peste ani, în 1891, când se împlineau 25 de ani de la înființarea Academiei Române, marele om politic Mihail Kogălniceanu rostea în discursul său ținut cu acea ocazie:

"Cuza vodă, mai bine avizat și după o matură sfătuire cu el însuși, a cumpănit temeiturile importante ale aplicării imediate a mării reforme. Mi-a înapoiat dar demisiunea și m-a împuternicit cât să pledez înaintea Consiliului de Stat necesitatea de a reveni la imediata aplicare a acestei legi. Consiliul de Stat și ministerul am convenit ca legea să se puie

38 Nichita Adăniloiaie, Dan Berindei, *Reforma agrară din 1864*, București, Editura Politică, 1967, p. 35.

în lucrare de la 23 aprilie 1865, împuternicit fiind însă guvernul de a înainta până atunci lucrările pregătitoare de constatare și de marcarea, prevăzute prin noul așezământ. Primească aci recunoștința mea fostul meu coleg la acel minister și actualul meu coleg în Academie, d-l N. Kretzulescu; nu mai puțin confund această recunoștință onorabilului d-l G. Vernescu și colegului meu în Academie, d-l Alexandru Papadopol-Calimach, supraviețuitori, cu d-l Orbescu, din acel luminat Consiliu de Stat, care, puindu-se mai pe sus de toate considerațiunile și dificultățile politice de pe atunci, au împreună lucrat și puternic contribuit la săvârșirea unei reforme care a schimbat fața economică a României. Legea s-a promulgat și publicat în ziua de 14 august, și până în ziua de 15 ea a fost împrăștiată mai în toate satele României și în sunetul clopotelor citită și binecuvântată în bisericile lor. Legea a fost precedată de o proclamațiune a domnului Către locuitorii satești. Această proclamațiune este testamentul politic al lui Cuza vodă. Mari greșeli el a făcut, dar această proclamație nu va pieri nici din inima țăranilor, nici din istoria României”.

Alexandru Ioan Cuza a înțeles că trebuie să

introducă reforme legislative. Codul Civil Napoleonian era, în opinia sa și a celor care i-au fost alături un document esențial. De aceea, juriștii români au reușit într-un termen relativ scurt să reformeze și acest sector, de o importanță deosebită. Astfel, introducerea căsătoriei civile, a legii înșurățeilor, a funcționării superioare a instanțelor, așeza aplicarea legii pe principii noi, mult mai solide.

Legea instrucțiunii publice, care introducea învățământul obligatoriu, susținut de stat aducea la îndeplinire un alt obiectiv pașoptist, luminarea celor de la sate, deoarece mediul rural era locul unde locuia marea majoritate a populației³⁹.

Modernizarea unui sistem de gestiune a arhivelor statului, deja prevăzut de Regulamentele Organice, întemeierea de școli superioare pe diverse domenii, întemeierea celor două Universități din Iași și București erau măsuri de scoatere la lumină a energiilor creatoare ale neamului românesc.

39 *Istoria Românilor*, vol.VII, tom II, p.138.

În ultimii doi ani de domnie, până în februarie 1866, Alexandru Ioan Cuza a realizat alte reforme care se regăseau în programele pașoptiste: modernizarea dreptului, reforma învățământului, reforma instituțiilor cu rol în protejarea ordinii, sănătății publice.

Alexandru Ioan Cuza a acordat o atenție deosebită puterii militare. Pentru a ilustra importanta reformă a armatei, este suficient să cităm un fragment din scrisoarea adresată de cuza împăratului napoleon III, la 1 octombrie 1865: *“Dacă abia am găsit 3000 de oameni, recrutați în mod exclusiv din clasa țărănească, prost armați, prost echipați, neascultând decât la comenzile ruse sau austriece, astăzi am 12.000 de grăniceri, 8.000 de dorobanți pedestri sau călări și o armată regulată de 20000 oameni recrutată din rândurile tuturor claselor societății, bine înarmată, bine echipată, susceptibilă de a fi ridicată, prin rezervele noastre duble, la triplul efectivului normal și formată în marea școală a principiilor militare ale Franței”*.

Viața politică din România anilor 1859-1866 a urmărit pe plan intern realizarea reformelor, modul

dominant de ațiune fiind politica faptului împlinit. La 24 ianuarie 1862, România avea un guvern unic, o singură armată, un legislativ și un singur domnitor.

După 1865, cu toate reformele esențiale înlăptuite, imaginea lui Alexandru Ioan Cuza se erodase în țară și străinătate. Liberalii radicali și conservatorii formaseră deja „monstruoasa coaliție”, care urmărea detronarea lui Alexandru Ioan Cuza. Despărțirea domnitorului de primul ministru Mihail Kogălniceanu a încurajat acțiunea complotiștilor materializată la 11 februarie 1866.

Până la abdicarea sa din 1866, Alexandru Ioan Cuza a impus României cel mai accelerat ritm de dezvoltare cunoscut vreodată în epoca modernă.

PERIOADA 1866-1877-DESĂVÂRȘIREA PROGRAMULUI PAȘOPTIST

Valoarea reformelor sale a fost înțeleasă de urmașul său, Principele Carol de Hohenzollern Sigmaringen, care a dat României primul așezământ fundamental din istoria românilor, cunoscut drept Constituție, Constituția din 1866⁴⁰.

Deteriorarea imaginii domnitorului Alexandru Ioan Cuza pe plan extern, din cauza atitudinii sale autoritare a determinat "monstruoasa coaliție"⁴¹, formată din conservatori și liberali radicali să-l detroneze și să reușească aducerea, la 10 mai 1866, a Principelui Carol de Hohenzollern Sigmaringen⁴².

Acesta a reușit în cei 11 ani care vor trece până la cucerirea independenței naționale să dea României prima

40 Gheorghe Platon, *Istoria modernă a României*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1985, p. 210.

41 Dan Berindei, *Epoca Unirii*, Editura Academiei, București, 1979, p. 96.

42 Sorin Liviu Damean, *Carol I al României*, vol. I, București, Editura Paideia, 2000, p. 33.

Constituție, în 1866⁴³.

Principele Carol a reușit să împlinească un alt deziderat pașoptist, cel al responsabilizării clasei politice. Principele a fost un mediator între liberali și conservatori. După cinci ani de guvernare a grupărilor liberale, pe fondul înfrângerii Franței lui Napoleon III de către Germania, unde domnea dinastia din care provenea Principele Carol, Principele Carol a impus preluarea puterii de către conservatori, până în 1876, suficient ca vechile energii ale liberalilor radicali, care fuseseră miezul inițiativelor pașoptiste și unioniste, să se regenereze și independența României să fie o certitudine.

Aceasta a fost realizată după modelul Constituției Belgiei, acest model fiind ales deoarece această țară cunoscuse un ritm de dezvoltare deosebit pe plan mondial, ajungând ca în aproape două decenii de la independență să aibă statut de putere colonială.

Astfel, chestiunea structurilor sociale adusă în prim

43 Apostol Stan, *Grupări și curente politice în România dintre Unire și Independență*, București, Editura Științifică, 1979, p. 144-158.

plan de reformele domnitorului Alexandru Ioan Cuza cunoștea o etapă superioară, fiind strâns legată de chestiunea electorală.

Fiind principalii artizani ai aducerii în țară a prințului Carol de Hohenzollern Sigmaringen, devenise evident că domnitorul trebuia să le dea lor șasa asumării guvernării. Acțiunea reformatoare a lui Cuza îi neliniștise pe conservatori și liberali, de aceea din noua Constituție promulgată în 1866, nu putea lipsi un articol menit să blocheze orice tentativă de a extinde reforma agrară înlăptuită de Cuza.

Perioada 1866-1871 este dominată de guverne liberale. Pe fondul degradării relațiilor internaționale prin accentuarea tensiunilor franco-germane, simpatia pentru Franța a radicalilor contrasta cu dorința lui Carol de a consolida relația cu Germania. Admirația pentru Franța atinsese cote maxime odată cu demonstrația de la Ploiești, condusă de Candiano-Popescu. Că între prințul Carol și guvern intervenise o răceală se poate vedea și din faptul că demonstrația de protest față de sărbătorirea

zilei Kaiserului căpăta propriile unei tentative de lovitură de stat. Acesta a fost un prim punct critic în viața politică a anilor 1859-1881. Prințul Carol trebuia să-și îndeplinească menirea de factor de mediere, consacrată de constituția de la 1866. Conform istoricului Sorin Liviu Damean, prințul Carol a folosit stratagema abdicării, convocând Locotenența de la 1866 și anunțând intenția de a părăsi tronul. Liberalii și prințul Carol au înțeles că era un moment internațional nevaforabil inițiativelor destinate modificării statutului juridic internațional al României, din cauza pârбуșirii Franței și implicit a elitei politice care constituia sprijinul liberalilor radicali. Conservatorii, cu un deficit de imagine pe plan extern, aveau totuși o solidă bază electorală prin prisma așezământului constituțional din 1866.

Anul 1871 marchează începutul guvernării conservatoare. Lascăr Catargiu forma, în calitate de premier, ocupând totodată și funcția de ministru al Internelor, guvernul, la data de 11/23 martie 1871. Componenta guvernului era: generalul I. Em. Florescu,

ca ministru de război, generalul Christian Tell, ca ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, Nicolae Kretzulescu la justiție și lucrări publice, P. Mavrogheni la finanțe și George Costa-Foru la externe. Trebuie spus că, în ceea ce-l privește pe Christian Tell, acesta fusese numit inițial ca ministru de război, iar George Costa-Foru la externe și totodată ad-interim la Culte și Instrucțiuni. Un nou decret, din 14/26 martie, îl va numi pe Christian Tell la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar pe generalul Ion Em. Florescu la Ministerul de Război⁴⁴. Titu Maiorescu numește acest guvern drept „cea mai tare expresie a ideii conservatoare în limitele Constituției de la 1866”⁴⁵.

Prima sarcină a cabinetului Lascăr Catargiu era liniștirea spiritelor după o perioadă extrem de agitată din punct de vedere politic, marcată de scandalul afacerii Strousberg și de secătuirea tezaurului public. Se apreciază că în această dificilă sarcină, generalii Tell și

44 „Monitorul Oficial” (în continuare se va cita M.O.) nr. 246 din 2/14 noiembrie 1867, p. 1269–1270.

45 Anastasie Iordache, Constantin Vlăduț, *op. cit.*, p.129.

Florescu constituiau elemente de garanție⁴⁶.

Chiar dacă de-a lungul duratei sale de aproape cinci ani, cabinetul a cunoscut modificări parțiale (Manolache Costache și apoi Al. Lahovari la justiție, V. Boerescu și apoi I. Bălăceanu la externe, G. Cantacuzino și apoi I. Strat la finanțe, Teodor Rosetti la lucrări publice, T. Maiorescu și apoi P. Carp la Culte) direcția de guvernare se menținea aceeași⁴⁷. În gruparea conservatoare nu mai existau privilegiați, ci foști sau urmași de privilegiați, care aveau alături de ei oameni ieșiți din popor, precum Vasile Boerescu, Christian Tell, George Costa-Foru, Titu Maiorescu, care însă beneficiau de o pregătire serioasă și de o experiență politică pe măsură. În politica externă, conservatorii nu voiau să se aventureze, ci să procedeze lent, prudent, căci țineau la respectarea Convenției de la Paris, pronunțându-se pentru ordine și stabilitate pe plan intern și respectarea tratatelor internaționale pe plan extern.

⁴⁶ Titu Maiorescu, *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I.* Ediție, postfață și indice de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1994, p. 29.

⁴⁷ Anastasie Iordache, *op. cit.*, p. 29.

În ceea ce privește activitatea din această perioadă, mărturie stă certificarea juridică a legii *creditului funciar*. Eforturile s-au concretizat într-o vastă acțiune de propagandă și într-o serie de proiecte care s-au succedat la intervale foarte scurte în anii 1872-1873. În cele din urmă, după dezbateri aprinse în parlament, care scoteau la iveală diferitele interese de grup din sânul burgheziei și marilor proprietari, proiectul marilor proprietari funciari a devenit în aprilie 1873 *legea pentru creditul funciar român*.

Pentru constituirea "Primei societăți de credit funciar român din București" s-au asociat 136 proprietari, ale căror moșii, înscrise la ipotecă și cuprinzând terenuri arabile, vii, păduri și munți aveau o valoare declarată după venit de 26 156 434 lei. Societatea a fost înființată în iunie 1873, iar creditele, acordate pe bază de scrisuri funciare și pe termene între 10 și 60 de ani, au totalizat până în anul 1915 suma considerabilă de 725 113 900 lei aur.

La 7 ianuarie 1875 - după aproape 4 ani de

conducere a Ministerului de Finanțe, P.Mavrogheni a cedat locul lui G.Gr.Cantacuzino.

Prima măsură luată de noul ministru a fost să vină în fața Legislativului cu un buget rectificat pe anul 1875.

Având în vedere că nici acest buget nu satisfăcea nevoile curente ale țării, ministrul a propus Parlamentului spre aprobare contractarea unui credit "de 44 de milioane în rentă perpetuă de 5%.

Nereușind să facă față greutăților prin care trecea țara, la 30 ianuarie 1876 G.Gr.Cantacuzino este înlocuit de I.Strat⁴⁸.

Prima măsură luată de I.Strat a fost să scape de răspunderea Legii privind creditul de 44 de milioane inițiată de predecesorul său prin propunerea făcută Parlamentului de a vota un credit de 4 milioane pentru a cumpăra arme, ajungând astfel ca I.Strat să închidă exercițiul bugetar al anului 1875 cu un deficit de peste 12 milioane de lei. în plus, exercițiul următor, 1876, astfel cum fusese votat în martie 1875 și rectificat în decembrie,

48 Stelian Neagoe, *op.cit.*, pp.208-210.

trebuia să se încheie cu un deficit propriu de peste 6 milioane, chiar dacă prevederile bugetare s-ar fi realizat pe deplin.

Ținând seamă de acestea în 16 februarie 1876, I.Strat a expus situația reală în fața Parlemantului, fapt ce avea să conducă mai târziu la căderea Guvernului. Totodată, în acea ședință I.Strat propune două proiecte de legi: unul "pentru un împrumut de 30 de milioane în rentă de 5% emise tot în condițiunile împrumutului contractat în anul 1875 și altul pentru emisunea de bonuri de tezaur, caz în care împrumutul nu s-ar putea realiza în condițiunile acceptabile.

Aceste două măsuri au dus la căderea Guvernului Catargiu fiind urmat de guvernul condus de Generalul Florescu, în perioada 4-26 aprilie 1876, supranumit "guvernul generalilor", în care intra ca ministru de finanțe, generalul Christian Tell.

În 1875, pe fondul redeschiderii „Chestiunii Orientale” și al revenirii Rusiei pe prima scenă a politicii mondiale, încurajată de Germania și Austro-Ungaria, era nevoie de

o revigorare a politicii interne și externe, aici rolul primordial avându-l liberalii.

Cu certitudine, conservatorii au ajuns la putere în condiții deosebit de dificile, când însuși Tronul părea amenințat, guvernarea din anii 1871-1876 fiind una deosebit de fructuoasă în plan legislativ, înscriindu-se pe linia unui conservatorism constructiv.

Retragerea lui M. C. Epureanu – ce făcuse parte din Guvernul condus de L. Catargiu – și agravarea „crizei orientale” îl determinaseră pe Carol I să apeleze la un Guvern hotărât și energic prezidat de I. C. Brătianu (iulie 1876), de aici înainte liberalii menținându-se la conducere – cu mici schimbări ministeriale – nu mai puțin de 12 ani.

La scurt timp după ce guvernul conservator a fost demis în urma alegerilor, la conducerea guvernului se instalează Manolache Constantin (Primul ministru al coaliției de la Mazar Pașa), iar portofoliul Finanțelor este preluat de Ion C. Brătianu.

Ca o ilustrare a caracterului democratic al regimului politic din România manifestat pluralismul

politic. Principalele partide politice au urmărit apă-a libertăților democratice înscrise în Constituția din 1866.

Cucerirea independenței de stat a României și recunoașterea acesteia în 1880 de toate statele lumii a dus, la 14 martie 1881 la proclamarea Regatului României⁴⁹.

Cât de importantă fusese reforma agrară a domnitorului Alexandru Ioan Cuza și cât de mult a influențat implicarea țărănimii în lupta pentru dobândirea independenței o arată discursul lui Mihail Kogălniceanu:

"Când, 14 ani în urmă, la apelul viteazului lor domn și căpitan, țăranul român, soldat de linie sau dorobanț ori călăraș, după două sute de ani de umilință, în câmpiile Bulgariei și în fața țărilor Plevnei, a dat piept dușmanului, țăranul român, zic, prin vitejia sa, prin înfruntarea morții, a dovedit că astădată el avea o patrie de iubit și de apărut și că în spatele lui, dincoace de Dunăre, el avea pentru dânsul și pentru familia sa

49 Catherine Durandin, *Istoria Românilor*, Iași, Institutul European, 1998, p. 132.

o părticică de pământ, proprietate și moșie a lui și a copiilor săi.

Sire, În timpul lui vodă Cuza s-a desființat claca și s-au împroprietărit sătenii. Aceasta a fost o mare îmbunătățire a stării lor materiale”⁵⁰.

În perioada 1876-1888, România a cunoscut lunga guvernare liberală⁵¹. Liberalismul românesc, călit în focul revoluției pașoptiste este puternic influențat de liberalismul european. Toți istoricii, economiștii sau oamenii politici români recunosc influența occidentală a liberalismului. Desigur că acest curent nu a fost scutit de controverse, de dispute, este cunoscut faptul că au existat grupări moderate sau radicale. Totuși, liberalismul românesc este legat pentru totdeauna de numele fraților Brătianu, de numele lui Mihail Kogălniceanu, de cele ale fraților Golești, C.A. Rosetti sau D.A. Sturdza. Liberalii români și-au concentrat atenția asupra adaptării ideologiei liberale la specificul românesc. Liberalismul românesc a dat numeroase guverne în epoca modernă,

⁵⁰ Mihail Kogălniceanu, *loc.cit.*

⁵¹ Ioan Scurtu, *Carol I. Istoria românilor în timpul celor patru regi*, vol. I, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 55.

deși legea electorală favoriza, datorită condiției cenzitare ascensiunea grupurilor conservatoare. Totuși modelul european, occidental al sistemului politic românesc a făcut din Prinț, apoi din Rege un factor de mediere pe scena politică. Suveranul era cel care în momente cheie, preum cel din 1871 sau din 1907 a știut să realizeze păstrarea normalității politice.

Chestiunile sociale au continuat să reprezinte o provocare pentru clasa politică românească. Modernizarea instituțiilor, a infrastructurii, creșterea ponderii capitalului, a circulației acestuia, modificarea relațiilor de muncă între proprietari și angajați⁵² nu a ținut întotdeauna pasul cu creșterea nivelului de trai, majoritatea populației trăind aproape dacă nu sub limita sărăciei. La acestea se adăugau precaritatea din domeniul educațional și sanitar.

Necesitatea recuperării decalajului în domeniul

52 Gh. Matei, Damaschin Mîoc, *Date cu privire la problema agrară în România la sfârșitul secolului al XIX-lea*, în „Studii. Revistă de Istorie”, anul XI/1958, nr. 5, p. 8.

infrastructurii făcea ca statul să contracteze împrumuturi financiare în condiții grele, care, de multe ori împiedicau îndeplinirea obligațiilor contractuale. Sunt binecunoscute în istorie chestiunea construirii căilor ferate și a modernizării principalului port românesc de la Marea Neagră, portul Constanța⁵³.

La fel ca în Occident, liberalismul a dominat scena politică românească în a doua jumătate a secolului XIX⁵⁴.

În preajma izbucnirii primului război mondial, necesitatea ducerii pe o treaptă superioară a reformei agrare devenise un deziderat esențial pentru clasa politică românească. Profilul social al României se schimbase esențial de la momentul reformei din 1864, deși nu trecuse decât o jumătate de secol.

53 Cornel Cârțână, *Structură și stratificare socială în România interbelică. Contribuții sociologice românești privind schimbarea și dezvoltarea socială*, în „Sociologie românească”, 2001, 1-4, p. 317-345.

54 Mircea Iosa și Traian Lungu, *Viața politică în România. 1899-1910*, București, Editura Științifică, 1977, p. 243.

ANEXE

Proclamația de la Islaz

1. *Independința administrativă și legislativă a popoului român, pe temeiul tractatelor lui Mircea și Vlad V, și neamestec al nici unei puteri din afară în cele din întru ale sale.*
2. *Egalitatea drepturilor politice.*
 25. *Contribuție generală.*
 26. *Adunanță generală compusă de reprezentanți ai tuturilor stărilor societății.*
 27. *Domnul responsabil ales pe câte cinci ani și căutat în toate stările societății.*
 28. *Împuținarea listei civile – ardicarea de ori-ce mijloc de corumpere.*
 29. *Responsabilitatea ministrilor și a tuturilor funcționarilor în funcția ce ocupă.*
 30. *Libertate absolută a tiparului.*
 31. *Ori ce recompensă să vie dela Patrie prin reprezentanții săi, iar nu dela Domn.*

32. *Dreptul fie-căruia județ de a'și alege dregătorii săi, drept care purcede din dreptul #Popolului întreg de a'și alege Domnul.*
33. *Gvardie națională.*
34. *Emancipația mănăstirilor închinată.*
35. *Emancipația clăcașilor ce se fac proprietari prin despăgubire.*
36. *Desrobirea țiganilor prin despăgubire.*
37. *Representant al țării la Constantinopol dintre Români.*
38. *Instrucție egală și întreagă pentru tot Românul de amândouă secsele.*
39. *Desființarea rangurilor titulare ce nu au foncții.*
40. *Desființarea, pedepsei degradătoare cu bătaiea.*
41. *Desființarea, atât în faptă, cât și în vorbă, a pedepsei cu moarte.*
42. *Așezăminte penitențiare unde să se spele cei criminali de păcatele lor și să easă îmbunătățiți.*
43. *Emancipația Izraeliților și drepturi politice pentru ori-ce compatrioți de altă credință.*

44. *Convocare în dată a unei adunanțe generale extraordinare constituante, alese spre a reprezenta toate interesele sau meseriile nației, care va fi datorare a face constituția țării pe temeiul acestor 21 articole decretate de Popolul român.*

Petiția de la Iași

Iași, 28 martie/9 aprilie 1848:

PETIȚIA-PROCLAMAȚIE A COMITETULUI
DESEMNAȚ A PREZENTA REVENDICĂRILE
MOLDOVENILOR, CA "NEAPĂRATE ÎMBUNĂTĂȚIRI
CE CERE STAREA ȚĂRII"

Fraților!

În preajma dovezilor vederate de suferințele ce se simt de poporul Moldovei și a nepăratelor îmbunătățiri ce cere starea țării, Ocârmuirea, prin organul d-lui Ministru, s-au adresat la câteva persoane din locuitori spre a da opinia publică în privirea suferințelor și a îmbunătățirii stării poporului Țării Moldovei. Acele persoane, răspunzând d-lui Ministru că nu pot lua asupra lor însărcinarea de a arăta opiniile obștii până a nu o cerceta în sânul ei, s-au îndatorit a merge în sânul obștii și a asculta glasurile sale spre a le împărtăși Ocârmuirii. D-l

Ministru (Ștefan Catargiu) nu numai că a primit această propunere, cunoscând singur boala țării și neapărata ei trebuință de vindecare, ci a făgăduit să vie însuși în mijlocul fraților săi, ca un om ce, fiind însărcinat a păzi Regulamentul țării, trebuie să fie însuflețit de dorința binelui obștesc.

Deci în 27 martie 1848 seara, pe la 7 ceasuri, adunându-se numeroasă obște alcătuită de toate stările din țeară, precum și de străini de toate națiile ce locuiesc în Moldova, acea obște au ales un comitet, în care și-au depus toată încrederea sa și l-au însărcinat a arăta Ocârmuirii simțirile și dorințele de care este pătruns fiecare.

Comitetul dar, adunându-se astăzi în 28 martie 1848 și cercetând starea critică de astăzi a societății, s-au încredințat în cuget curat și nemișcat de patimi, că pentru de a ne pune Moldova pe o cale de fericire, mijloacele cele mai sigure și mai neapărat trebuitoare sunt următoarele:

- 1) *Sfânta păzire a Regulamentului în tot cuprinsul său și fără nici o răstălmăcire.*
- 2) *Secarea corupției prin pravile înadins făcute și a*

abusurilor ce izvorăsc din acea corupție.

- 3) *Siguranța personală, adecă nimeni să nu poată fi pedepsit decât pe temeiul legilor și în urmarea unei hotărâri judecătorești. Fieștecare arestat să fie înfățișat în vreme de 24 ceasuri dinaintea tribunalului competente.*
- 4) *Grabnica îmbunătățire a stării locuitorilor săteni, atât în relația lor cu proprietarii moșiilor, cât și în acelea cu cârmuirea, precum conținerea tuturor beilicurilor sub numirea de plată și celelalte.*
- 5) *Alcătuirea unei noi catagrafii spre a scăpa de împilare pe toți nenorociții locuitori care sunt astăzi asupriți prin măsurile catagrafiei trecute.*
- 6) *Mazilii, ruptașii, ruptele visteriei și celelalte clasuri privilegiate să fie ocrotiți potrivit Regulamentului și să nu mai fie întrebuințați în trebile particulare.*
- 7) *Privighetorii să se aleagă, după glăsuirea Regulamentului, fără nici o înrâurire a cârmuirii.*
- 8) *Reforma școalelor pe o temelie largă și națională spre răspândirea luminărilor în tot poporul.*
- 9) *Dezarmarea grabnică a arnăuților și a altora ce s-au*

*înarmat de Ocârmuire și închezășluirea lor pentru viitor
că nu vor mai fi pricină de turburare publică.*

- *10) Ridicarea pedepselor trupești înjositoare caracterului
de miliție națională, îmbunătățirea hranei sale și mai ales
dreapta înaintire în ranguri după meriti personale.*
- *11) Militarii care au slujit patriei și cari au câștigat
recunoștința obștească să fie scutiți de orice dăjdii când
vor ieși din slujbă.*
- *12) Miniștri să aibă deplină libertate pravilicească în
lucrările lor, pentru ca să poarte toată răspunderea
acestor lucrări.*
- *13) Desființarea poșlineim ca una ce este vătămătoare
agriculturii și comerțului țării.*
- *14) Îmbunătățirea portului Galații, ca cel mai mare canal
al înfloririi comerțului și agriculturii țării.*
- *15) Ridicarea morală și soțială a clerului.*
- *16) Păzirea cu sfințenie a legilor pe care se reazemă
creditul public și aceasta în privirea tuturor fără osebire,
pentru siguranța relațiilor comerciale.*
- *17) Informarea unui tribunal de comerț la Iași; codul de*

comerț al Franței, consfințit de Regulament, să fie tălmăcit în limba țării.

- *18) Banii de rezervă să fie întrebuințați în formarea unei bănci de scont pentru înlesnirea neguțătorilor în înflorirea comerțului.*
- *19) Hrana obștei de prin târguri să fie sub cea mai de aproape îngrijire a stăpânirii spre a nu se face un mijloc de îmbogățire particulară.*
- *20) Așezarea poliției târgurilor pe principii de omenire în privirea nenorociților arestuiți.*
- *21) Liberarea tuturor arestuiților în pricini politice atât civile, cât și militare; reîntoarcerea driturilor politice acelor căroră li s-au ridicat nedrept pentru asemenea pricini.*
- *22) Nestrămutarea din posturi a amployaților vrednici și cinstiți și înaintarea lor în posturi potrivit Regulamentului, precum și sporirea lefilor lor, spre a le înlesni mijloace de o viețuire cinstită și neatârnată.*
- *23) Toți amployații să fie răspunzători pentru faptele lor în lucrările slujbelor.*

- 24) *Înființarea unui banc național pe cel mai sigur temei.*
- 25) *Grabnicele forme de îmbunătățire ale condiceii criminale, ale procedurii și ale sistemului pedepsitor.*
- 26) *Împărțirea dreaptă și potrivit Regulamentului banilor pensiilor și îndreptarea abuzurilor ce s-au introdus în împărțirea acestor bani.*
- 27) *Ofisurile slobozite până acum de Ocârmuire în ramul judecătoresc și administrativ să se supune voturilor Obșteștii Adunări și de acum să se contenească de a se slobozi asemenea ofisuri fără a fi cercetate de adunare.*
- 28) *Seanțele tribunalelor să fie publice.*
- 29) *Seanțele Obșteștii Adunări să fie publice. Ținerea rânduielii în sânul ei să atârne de însăși adunarea, iar nu de vornicia de aprozi, potrivit Regulamentului.*
- 30) *Tot pământeanul să aibă dreptul de a adresa o jalbă Obșteștii Adunări.*
- 31) *Deputații să nu poată fi în slujbă, să nu poată primi nici ranguri, nici mulțămire bănească în vremea deputăției lor.*

- 32) *Chipul ce s-a întrebuințat la alegerile deputaților fiind împotriva legilor și, în urmare, și Obșteasca Adunare de astăzi fiind rodul acestui chip, nu însuflă nici o încredere obștei, deci această adunare să se desființeze și îndată să se înjghebe o nouă Cameră, fără nici o înrâurire asupra alegătorilor din partea Cârmuirii, pentru ca acea Cameră să fie adevărată reprezentație a nației și adevărată închezășuire fericirii patriei.*
- 33) *Pe temeiul art. 57 din Regulament, Camera să aibă dreptul de a face domnului punere înaintea a tot felul de lucruri privitoare la folosul obștesc.*
- 34) *Ridicarea censurei în privirea tuturor trebilor și a intereselor dinlăuntrul țării.*
- 35) *Informare grabnică a unei garde cetățenești prin toate târgurile țării alcătuită atât de români, cât și de străini proprietari.*

IORGU STURDZA, C. GHEORGHE CANTACUZINO, mādulari ai comitetului. Pentru întocmai cu originalul, GHEORGHE SION, DR. VÂRNAV

Dorințele partidei naționale în Moldova

Aceste instituții pe care partida națională le socotea ca neapărate și singurele mântuitoare pentru țară sunt următoarele:

1. *Neatârhnarea administrativă și legislativă în toate cele din lăuntru, fără amestec a orice puteri străine. — Considerațiile de mai sus au dovedit pe ce drepturi se întemeiază acest princip fundamental.*

2. *Egalitatea drepturilor civile și politice. — Prin aceasta, moldovenii s-ar întoarce la un vechi și mântuitor prințip. În vechea Moldovă, toți erau deopotrivă; căci însăși vecinătatea era numai un abuz introdus din țari străine, precum o declară formal actul obșteștii Adunări din 6 aprilie 1749, cuprins și în Reglementul Organic, art. 435. În Principate nici una din stările sociale nu era privilegiată; toți românii puteau ajunge la boierie, adică la funcții publice, căci una și alta însemna tot una. Acestași princip, deși îmbrobodit cu multe abuzuri și excepții în practică, există încă și astăzi în teorie; a decreta dar*

aceleași drepturi civile și politice pentru orice român (cu oareșicare restricții legale) ar fi a împiedica ura între deosebitele clase ale societății și prin urmare ruina desăvârșită a țării. 3. Adunarea obștească compusă de reprezentanții tuturor stărilor societății. — Așa erau vechile adunări ale românilor; și iscăliturile puse sub vestitul act al dezrobirii vecinilor din 1749, pomenit mai sus, dovedesc destul dritul ce aveau toate stările, adică toate interesele țării, de a fi reprezentate în Adunare. Prin urmare, Adunarea obștească de astazi (chiar nefiind înrâurită de guvern), neînfrățind decât interesele unei stări, adică a boierilor, trebuie modificată întrastfel, ca să fie reprezentate în ea cele de căpetenie interese ale țării, adică proprietatea, comerțul, slujbele făcute statului, capacitatea și agricultura. 4. Domnul ales din toate stările societății după vechiul obicei. — Aceasta iarăși nu este o inovație; istoria dovedește că fieștecare român putea fi chemat la domnie. Petru Rareș în minutul alegerii sale era pescar. Constantin Cantemir era de abia serdar; și unul și altul au fost mari și buni domni. Acest drit pentru întâiași dată s-a restrâns în clasa boierilor celor mari și până la rangul de vornic, de către vornicul Mihail

Sturdza, unul din redactorii Reglementului din 1832. 5. Lista civilă proporționată cu veniturile și mijloacele țării. — Astăzi Măria Sa Mihail Sturdza v. v. primește de la țară 1 600 000 lei, când venitul țării se suie deabia la 10 000 000 lei; prin urmare trage în folosul său a șasea parte din veniturile publice; și așa 250 000 de moldoveni trăiesc și muncesc pentru a ține pe un singur om. Pe lângă această însemnată sumă, domnul a știut a-și mai trage și venitul exportăției grânelor, care se suie la suma de 600 000 lei; încât această listă civilă, făcând proporția micilor venituri ale țării, este cu mult mai mare decât lista civilă a celor mai mari suverani ai Europei. 6. Responsabilitatea miniștrilor și a tuturor funcționarilor în funcțiile ce ocupă. — Acesta este un princip prea feritor și atât în interesul țării, cât și al domnului însuși. El este cunoscut și de Reglementul de astăzi, art. 137, Anexa Q. XVIII, și 282. Miniștrii trebuie să fie răspunzători înaintea obșteștii Adunări, potrivit vechiului obicei. Vezi Magazinul Daciei, tom. I, pag. 126.

7. Libertatea tiparului. — Tiparul, în orice timp, a fost liber în Moldova; și până acum nici într-o legislație veche sau nouă nu

se află vreo lege care să-l oprească sau să-l mărginească măcar. Dimpotrivă, la întrebarea făcută de prezidentul plenipotent la 1830, în timpul ocupației rosienesti, ce legi sunt în Moldova pentru tipar, este declarația Divanului împlinitor, adică a autorității celei mai înalte a guvernului că în țara Moldovei tiparul n-a avut niciodată altă cenzură decât religia și moralul public.

8. *Răsplătirile naționale date de către nație prin Adunarea obștească, iar nu prin domn. — În țările românești, unde decorații nu sunt, și rangurile se oboară, singurele răsplătiri sunt bănești; ca cheltuieli dar ele nu pot fi făcute decât de către Adunarea obștească, după chiar Reglementul de astăzi, art. 54 și 117 și Anexa E. X.*

9. *Reprezentanții țării în tot timpul mandatului lor să nu primească funcții, cinstiri de la guvern. — Servilismul Adunărilor obștești de la 1832 și până acum, compuse în cea mai mare parte de deputați funcționari, care în mandatul lor privesc numai un mijloc de a dobândi înaintare în funcții, ranguri mai înalte, răsplătiri bănești, nișamuri, cere neapărat*

această reformă feritoare de corupție.

10. *Publicitatea șanțelor Adunării obștești și a tribunalurilor.*

— *Princip recunoscut și de către Reglement, art. 327, pe lângă vechiul obicei al țării, care s-a păstrat și până astăzi, deși într-un chip imperfect.*

11. *Dritul inițiativ și de petiție pentru Adunare.* — *Dritul inițiativ este cunoscut de Reglement, art. 57. Dritul petiției este iertat de către obiceiul vechi și nu este oprit prin nici o lege nouă.*

12. *Reprezentantul țării la Constantinopol ales de către Adunare dintre români.* — *Reprezentantul țării de astăzi este străin, în contra chiar a Reglementului, art. 403. El trebuie să fie ales de către Adunare, pentru ca să reprezenteze la Înalta Poartă interesele țării, iar nu interesele domnului, precum se întâmplă cu agentul de astăzi, dl Vogoridi, socrul Măriei Sale Mihail Sturdza v. v. și care de 14 ani înaintea Curții Suzerane nu numai a ascuns, dar încă a prigonit interesele Moldovei.*

13. *Închizășluirea libertății individuale și a domiciliului.* — *Aceste drituri sunt închizășluite de hrisovul lui Ioan Sturza, 1 april*

1828, și de Reglement, art. 358 și 433, însă numai boierilor, dar și pentru aceștia sunt numai pe hârtie. Domnul, cu sau fără Sfatul administrativ, în contra tuturor drepturilor vechi și nouă, sub cuvânt de măsuri de ordin public, închide, surghiunește, depărtează peste hotar, fără cea mai mică judecată, dovedind și prin aceasta că o lege publicată, dar nepăzită este o lege moartă. Libertatea individuală și domiciliul trebuiesc dar închizășluite pentru toți românii fără deosebire.

14. Instrucție egală și gratuită pentru toți românii. — Acest princip este cunoscut prin hrisoavele lui Grigore Ghica v. v., prin Reglement, Anexa F. LXVI și LXVII și prin dispozițiile departamentului din lăuntru, în ministeria răpos. logofăt Lupu Balș. Principul însă trebuie dezvoltat și pus în lucrare. Fieștecare oraș și sat trebuie să aibă școala sa, ca fieștecare român să poată primi instrucția la care îl cheamă facultățile sale.

15. Întemeierea unei garde urbane și rurale. — Această gardă, întâi puterea țării, deși în urmă degenerată, a existat până la introducerea Reglementului; spre a împușina numărul slujitorilor, care sunt un izvor de abuzuri și de împilări pentru locuitorii săteni, și mai ales spre a avea o garanție temeinică

pentru averile materiale și morale, și pentru păzirea țării și a fericirii publice, garda este neapărată. 16. Întemeierea juriului pentru pricini politice, criminale și de tipar. — Această instituție, provenind din pruncia societății, păstrată și împrumutată de toate popoarele, care o privesc ca cea mai mare garanție pentru siguranța și libertatea cetățenilor, au avut-o și românii moștenire de la vechii germani, și au păstrat-o până la introducerea Reglementului în procesurile civile. Chiar și sub domnul Ioan Sturza v. v. fieștecare împricinat ce era a se înfățișa înaintea divanului domnesc avea dreptate, pe lângă mădulările divanului, să-și aleagă și alți câți boieri vroia, care împreună cu ceilalți îl judeca. În cele criminale, juriul era obștește adoptat de români; și există chiar un tratat încheiat între Ștefăniță Vodă, nepotul lui Ștefan cel Mare, și Sigismund, regele Poloniei, pentru întrebuințarea juriului în procesurile supușilor micști. La pricinile de hotărâți, juriul alcătuit de purgari, adică concetățeni, era asemenea întrebuințat. Astăzi dar când chiar acele nații care nu cunoșteau încă juriul îl adoptă ca închizășluirea cea mai sigură și mai priincioasă, pentru ce numai românii nu s-ar întoarce la o instituție

strămoșească atât de prețioasă!

17. *Desființarea pedepsei de moarte și a bătăilor trupești. — Epoca în care viețuim face de prisos orice comentariu întru aceasta.*

18. *Întemeierea unui ordin de avocați spre libera apărare atât în cele civile, cât și în cele criminale. — Așezământul pentru vechii din 1839 a pus temelia ordinului avocaților în profesurile civile. Trebuie însă ca și în cele criminale să li se dea dreptul apărării, care este primit atât de legile împărătești ce au încă putere în țară, cât și de art. 346 din Reglement. O organizație dar mai temeinică este trebuincioasă.*

19. *Întemeierea ministeriului public. — Așezarea avocaților cere neapărat și a procurorilor, care și există în Țara Românească.*

20. *Reforma tribunalelor și inamovibilitatea judecătorilor. — O mare parte a îngenunchierii țării se poate atribui tribunalelor. Rău organizate, rău compuse, sub înrâurirea directă a domnului, în loc de a fi organul și expresia dreptății, ele nu sunt decât instrumentul strâmbătății și al venalității și nu*

înfățișază nici o garanție împlicinașilor. Reforma lor și mai ales inamovibilitatea judecătorilor, cerută și de art. 285 al Reglementului, sunt dar de toată nevoia.

21. Neamestecarea domnului în ramul judecătoresc și aducerea în împlinire a sentinșelor fără întărire sa. — Domnul prin însăși fiinșta sa de domnitor trebuie să se țină departe de luptele judecătorești ale particularilor; căci prin amestecarea sa în ele nu face decât a-și comprometa influenșta suverană. El nu trebuie, prin urmare, decât a privighea la marșă justiției, iar nu și la darea ei; caci altmintrele dreptatea n-ar fi decât un instrument în mâinile domnitorului, precum a și fost în mâinile Măriei Sale Mihail Sturdza v. v. Câte hotărâri date de către divanul domnesc în conglăsuire de șapte mădulări, și care după art. 363 al Reglementului rămân pentru veci sfinte, șed de la începutul domniei sale neîntărite și neaduse la împlinire și câte alte asemenea s-au sfărmat și nelegiuit s-au trimis în noua cercetare a tribunalelor!

22. Desfiinșarea a orice tribunaluri și comisii excepșionale. — Aceste chiar după Reglementul de astăzi nu sunt tolerate; însă, în contra acestuia, guvernul de față în mai multe rânduri s-a slujit de

ele.

23. *Libertatea culturilor.* — *Moldova a avut pururea de fală de a cunoaște libera întrebuințare a tuturor culturilor. Religiile prigonite în alte țări au găsit pururea în țara noastră un azil sigur; și pământul românesc este singurul care nu s-a udat cu sânge vărsat în războaie religioase.* 24. *Ridicarea morală și socială a clerului ortodox.* — *Formarea clerului și aducerea sa într-o stare îmbunătățită și însuflețitoare de respect este una din cele mai mari și sfinte îngrijiri ale fieștecărui guvern pătruns de datoriile sale către popor. La români, guvernul de 14 ani n-au făcut nimică pentru cler, care cu toate veniturile cele mari și cu toate mijloacele și legile ce sunt de față, și anume art. 415 din Reglement, s-a lăsat în înjositoarea condiție în care se afla și mai înainte. Clerul de jos mai ales este atât de parăsit, încât este de mirat cum poporul a mai păstrat încă vreun simțiment religios.* 25. *Organizarea clerului catolic pentru românii de această religie.* — *Peste 50 000 români sunt catolici. Până acum, guvernul nu s-a ocupat nicidecum cu educația atât morală, cât și religioasă a lor. Clerul lor este străin și nu se îngrijește de către stat. Este dar neapărată*

trebuința ca și acești fii ai patriei să tragă parte din folosurile publice. Clerul lor trebuie dar organizat și ținut, ca toate celelalte cleruri cunoscute, cu cheltuiala statului. Vechii domni o cunoșteau aceasta prea bine și singurul venit ce biserica catolică are în Moldova îi vine încă din vechile dănuiri domnesti. 26. Drepturi politice pentru orice compatrioți de orice credință creștină. — Astăzi numai ortodocșii cred a avea drepturi politice, dritul de a stăpâni moșii etc. Istoria și actele publice ne dovedesc însă că în timpurile dinainte și catolicii se foloseau de asemenea drituri. Și încă astăzi dintre moldovenii catolici sunt unii care au ajuns la întrebuițarea driturilor politice și alții stăpânesc moșii încă din vechile dănuiri. Sunt mai multe sate răzășești locuite de catolici. Drepturile politice, și aceasta o cere epoca, trebuie dar date la toți românii de lege catolică, protestantă, ariană etc.

27. Emancipația graduală a israeliților moldoveni. — Marele număr de israeliți străini veniți în Moldova, ignoranța adâncă în care această stare se află cere ca guvernul să se ocupe neadormit cu această chestie importantă pentru țară; trebuie ca prin măsuri umane și progresive să se opereze cât mai în grabă

fuzia israeliților și prefacerea lor într-o stare de cetățeni folositori ai statului.

28. Înturnarea către stat a averilor mănăstirilor închinată la locuri străine. — Toate averile dănuite de către evlavioșii noștri domni locurilor de jos sunt condiționate. Ținere de sobor, de școli, de spitaluri, de case de nebuni, de mese pentru săraci, aceste sunt principalele condiții din care însă nici una nu s-au ținut de către părinții greci. O singură mănăstire închinată nu mai ține sobor; mai multe sunt prefăcute în case de arendatori și ocupate de mireni, bunăoară mănăstirile Buhalnița și Aron Vodă. Celelalte condiții sunt tot așa de puțin păzite. Călcarea acestora se dovedește prin actele dănuitorilor ivite în parte în procesurile orașului Botoșeni cu mănăstirea Sf. Niculai din Păpăuți, a școalelor publice cu mănăstirea Trei-Ierarhilor etc. Întrebuințarea însemnatelor venituri a acestor mănăstiri este un scandal public. Ele trebuie dar trase numaidecât spre folosul statului, ca prin ele să se poată ușura sarcinile publice. Iar locurilor de jos, spre pomenirea dănuitorilor, se va trimite pe tot anul făclii, tămâie, untdelemn și însuși bani; căci ar fi un păcat național de a lăsa așa averi publice în mâinile unor călugări

străini, pururea rebeli la legile țării ce-i îngrașă de atâte veacuri, și care de la 1832 și până astăzi se împotrivesc încă de a răspunde statului mica dare hotărâtă prin art. 79, IV al Reglementului.

29. Dritul fiecărui ținut, oraș și comună de a-și controla administrațiile prin sfaturile ținutale, municipale și comunale.

— "Privigherea asupra a tot ceea ce se atinge de fericirea unui oraș nu poate fi mai bine încredințată decât acelor care câștigă mai cu deosebire folosurile din el", zice chiar Reglementul, Anexa H. Cu toate aceste, ocârmuirea intereselor comunale, deși dată prin aceștiași Reglement sfaturilor comunale, a rămas pururea în mâna administrației centrale, care și cu aceste venituri a făcut aceea ce a făcut cu tote veniturile țării, încât a omorât cu totul viața municipală în Moldova. Trebuie dar dat fieștecărui ținut, oraș și comună dritul ca, prin respectivele sale sfaturi, sa-și controleze interesele locale, fără amestecarea puterii centrale. Aceste sfaturi ar învia din nou viața municipală și interesul pentru lucrul public; și prin urmare, înaintând bunăstarea comunelor, orașelor și ținuturilor, ar face și bunăstarea țării întregi. Trebuie dar priimit de princip, că tot

ce se poate face pe loc să se facă de către puterile locale. 30. Desființarea a orice dări asupra exportăției produselor naționale. — În vreme când în alte țări guvernele se silesc de a înlesni chiar prin premii exportarea produselor naționale, guvernul Moldovei, chiar în contra legiuirilor înființate, s-a silit a-i pune stavile. Așa, în contra art. 65 al Reglementului, și cu toate protestațiile Adunării obștești, a pastrat poșlina asupra grânelor, pentru că ea este lăsată în libera dispoziție a Măriei Sale Mihail Sturdza v. v. și-i formează o a doua listă civilă. Spre dezvoltarea dar a agriculturii și a negoțului vitelor, care sunt cele de căpetenie izvoare a bogăției noastre naționale, trebuie desființate orice dări asupra exportăției grânelor, vitelor și fabricatelor naționale. 31. Reforma codicelor civilă, comercială și criminală și a procedurii lor. — Reforma codicelor, deși cerută și de art. 426 din Reglement (și cu anume rostire ca aceasta să se facă de o comisie mixtă, numită de guvernele ambelor Principate, spre a da amânduror țărilor o singură și aceeași legislație civilă și penală), de abia a început în anii trecuți, însă în chipul strâmt și viclean care caracterizează sistemul și toate îmbunătățirile guvernului de

astăzi. De abia partea întâi a codicei civile este pregătită, însă trebuie curățită de adăugirile și schimbările făcute de Măria Sa domnul Mihail Sturdza.

Cea mai neapărată însă reformă este aceea a codicei criminale, care face rușine epocii și Moldovei. Procedura civilă și criminală trebuie asemenea radical prefăcută; căci colecția ofisurilor și dezlegărilor judecătorești, publicată de Măria Sa domnul Sturdza, fără mai înainte încuviințare a Obșteștii Adunări în contra art. 56 din Reglement, este numai un nămol de strâmbătăți și de interesuri particulare aduse la teorii de legiuiri generale.

32. Întemeierea legilor de poliție și a așezămintelor penitenciare potrivite cu veacul. — Starea de față a poliției, întemeiată numai pe voința și interesul funcționarilor însărcinați cu acest ram delicat al administrației, și mai ales jalnica și neomeneasca tratație a nenorociților închiși, lipsiți de orice căutare, și lăsați în cruda dispoziție a temnicerilor, cer neapărat reforma sistemului de astăzi.

33. O lege energică pentru secarea corupției răspândită în țară

de către guvernul de astăzi. — Abuzurile care au adus țara în ticăloasa stare în care se află astăzi explică trebuința unei asemenea legi.

34. Înlesnirile comerțului și libertății muncii prin: 1. Promulgarea legilor de credit spre a asigura plățirea datoriilor fără excepție de persoane. 2. Întemeierea unei bănci naționale și de escontă și a caselor de păstrare. 3. Așezarea de școli profesionale. 4. Deschiderea canalurilor și drumurilor de comunicație. 5. Regularea tarifurilor și 6. Mai ales desființarea a orice beilicuri, cărături și havalele, precum la drumuri publice etc. Toată munca publică trebuind a fi făcută cu bani. - Toate aceste îmbunătățiri practice n-au trebuința de un mai departe comentat.

Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei

1.Desființarea boierescului și a orice alte dări a lăcuiitorilor săteni către proprietari.

2.Ridicarea beilicurilor, a lucrului șoselelor si a tuturor

împovărarilor fără plată către stăpânire.

3. Împroprietărirea lăcuiitorilor săteni fără nici un fel de răscumpărare din partea lor.

4. Nimicirea tuturor privilegiilor si, prin urmare, deopotrivă purtare a sarcinilor statului de către tot poporul îndeobște, precum și de o potrivă împărtășire a lui la toate driturile politice si țî vi le.

5. Întemeierea instituțiilor țării pe toate prințipiile de libertate de egalitate si de frățietate, dezvoltate în toată întinderea lor.

6, Unirea Moldovei si a Valahi ei într-un singur stat neatârnat românesc.

**Discursul lui Mihail Kogălniceanu, la alegerea
Domnitorului Alexandru Ioan Cuza ca domn al
Moldovei, 5 ianuarie 1859**

"După 154 ani de dureri, de umiliri și de degradare națională, Moldova a reintrat în vechiul ei drept, consfințit prin capitulațiile sale, dreptul de a-și alege pe capul său, pe Domn. Prin înălțarea ta pe tronul lui Ștefan cel Mare, s-a

înălțat însăși naționalitatea română... Alegându-te pe tine
Domn în țara noastră, am voit să arătăm lumii ceea ce toată
țara dorește: **la legi noi oameni noi.**

O Doamne! Mare și frumoasă îți este misiunea.
Constituția din 7 (19) august ne însemnează o epocă nouă și
Măria ta ești chemat s-o deschizi!

Fii dar omul epocii; fă ca legea să înlocuiască arbitrarul;
fă ca legea să fie tare, iar tu, Măria ta, ca Domn **fii bun, fii
blând**; fii bun mai ales cu acei pentru care mai toți Domnii
trecuți au fost nepăsători sau răi... Fă, dar, ca domnia ta să fie
cu totul de pace și de dreptate; împacă patimile și urile dintre
noi și reintrodu în mijlocul nostru strămoșească frăție. **Fii
simplu**, Măria ta, fii bun, fii Domn cetățean; **urechea ta fie
pururea deschisă la adevăr și închisă la minciuni și la
lingușire.**

Porți un frumos și scump nume, numele lui Alexandru
cel Bun. Să trăiești dar mulți ani, o Doamne! ca prin dreptatea
Europei, prin dezvoltarea instituțiilor noastre, prin
simțămintele tale patriotice să mai putem ajunge la acele

timpuri glorioase ale nației noastre, când Alexandru cel Bun zicea ambasadorilor din Bizanț că România nu are ocrotitor decât pe Dumnezeu și sabia sa. Să trăiești, Măria ta!”⁵⁵.

Proclamația domnitorului Alexandru Ioan Cuza cu prilejul promulgării reformei agrare (1864)

”Către locuitorii satești. Această proclamațiune este testamentul politic al lui Cuza vodă. Mari greșeli el a făcut, dar această proclamație nu va pieri nici din inima țăranilor, nici din istoria României. Să-mi fie permis a da citire proclamațiunii: ”Sătenilor! Îndelungata voastră așteptare, marea făgaduință dată vouă de înaltele puteri ale Europei prin art. 16 al Convențiunii, interesul patriei, asigurarea proprietății funciare și dorința mea cea mai vie s-a împlinit. Claca (boierescul) este desființată pentru de-a pururea, și de astăzi voi sunteți proprietari liberi pe locurile supuse stăpânirii voastre, în întinderea hotărâtă prin legile în ființă. Mergeți dar, mai înainte de toate, la

55 I. Lupaș, *Istoria unirii românilor*, Fundația culturală regală “Principele Carol”, București, 1937.

poalele altarului și cu genunchile plecate mulțumiți atotputernicului Dumnezeu pentru că prin ajutorul său, în sfârșit, ați ajuns a vedea această zi frumoasă pentru voi, scumpă inimii mele și mare pentru viitorul României! De astăzi voi sunteți stăpâni pe brațele voastre; voi aveți o părticică de pământ proprietate și moșie a voastră, de astăzi voi aveți o patrie de iubit și de apărat.

Și acum, după ce cu brațul Celui de Sus am putut săvârși o asemenea mare faptă, mă întorc către voi, spre a vă da un sfat de domn și de părinte, spre a vă arăta calea pe care trebuie să o urmați, de voiți să ajungeți la adevărata îmbunătățire a soartei voastre și a copiilor voștri.

Claca și toate celelalte legături silite între voi și între stăpânii voștri de moșii sunt desființate prin plata unei drepte despăgubiri.

De acum înainte, voi nu veți mai fi cu dânșii în alte legături decât acele ce vor izvorî din interesul și buna

primire a unora și a altora. Aceste legături însă vor fi pururea neapărate pentru ambele părți. Faceți dar ca ele să fie întemeiate pe iubire și încredere. Mulți și foarte mulți din proprietari au dorit îmbunătățirea soartei voastre. Mulți din ei au lucrat cu toată inima, ca să ajungeți la această frumoasă zi, pe care voi astăzi o serbați. Părinții voștri și voi ați văzut de la mulți stăpâni de moșii ajutor la nevoile și trebuințele voastre. Uitați dar zilele negre prin care ați trecut; uitați ura și toată vrajba; fiți surzi la glasul acelor care vă vor întărâta în contra stăpânilor de moșii, și în legăturile de bunăvoie ce veți mai avea de aci încolo cu proprietarii nu vedeți în ei decât pe vechii voștri sprijinitori și pe viitorii voștri amici și buni vecini. Au nu sunteți toți fii ai aceleiași țări? Au pământul României nu este muma care vă hrănește pe toți?

Stăpâni liberi pe brațele și pe ogoarele voastre, nu uitați mai înainte de toate că sunteți plugari, că sunteți muncitori de pământ. Nu părăsiți această frumoasă meserie, care face bogăția țării, și dovediți și în România,

ca pretutindeni, că munca liberă produce îndoit decât munca silită. Departe de a vă deda trândăviei, sporiți încă hărnicia voastră, și ogoarele voastre îndoit să fie mai bine lucrate, căci de acum aceste ogoare sunt averea voastră și moșia copiilor voștri.

Îngrijiți-vă asemenea de vetrele satelor voastre, care de astăzi devin comune neatârinate și locașuri statornicite ale voastre, din care nimeni nu vă mai poate izgoni. Siliți-vă dar a le îmbogăți și a le înfrumuseța; faceți-vă case bune și îndestulătoare; înconjurați-le cu grădini și cu pomi roditori. Înzestrați-vă satele cu așezăminte folositoare vouă și urmașilor voștri. Statorniciți mai ales și pretutindenea școale, unde copiii voștri să dobândească cunoștințele trebuitoare pentru a fi buni plugari și buni cetățeni.

Actul din 2 mai v-a dat la toți drepturi; învățați dar pe copiii voștri a le prețui și a le bine întrebuința. Și mai presus de toate, fiți și în viitor ceea ce ați fost și până acum și, chiar în timpurile cele mai rele, fiți bărbați de pace și de bună rânduială;

aveți încredere în domnul vostru, care vă dorește tot binele; dați, ca și până acum, pilda supunerii către legile țării voastre, la a căroră facere aveți și voi de acum a lua parte; și, în toată întâmplarea, iubiți România, care, de astăzi, este dreaptă pentru toți fiii săi. Și acum, iubiților mei săteni, bucurați-vă și pășiți la munca de bunăvoie, care înalță și îmbogățește; și Dumnezeuul părinților noștri să binecuvânteze sămânța ce veți arunca pe cea întâi brazdă liberă a ogoarelor voastre”.

Legea rurală (1864)

Art. 1 — Sătenii clăcași (pontași) sunt și rămân deplini proprietari pe locurile supuse posesiunii (stăpânirii) lor, în întinderea ce se hotărăște prin legile în ființă.

Această întindere (peste locul ce au sătenii în vatra satului, pentru casă și grădină) este:

a) În județele de dincoace de Milcov (Țara Românească):

- 1. Pentru săteanul cu patru boi și o vacă: 11 pogoane¹.*
- 2. Pentru săteanul cu doi boi și o vacă: 7 pogoane și 19 prăjini².*

3. Pentru săteanul ce are o vacă sau toporaș: 4 pogoane și 15 prăjini.

b) În județele de dincolo de Milcov (Moldova):

1. Pentru săteanul cu patru boi și o vacă: 5 fălci și 40 prăjini.

2. Pentru săteanul cu doi boi și o vacă: 4 fălci.

3. Pentru săteanul ce are o vacă sau pălmaș: 2 fălci și 40 prăjini.

c) În județele de peste Prut (Basarabia):

1. Pentru săteanul cu patru boi și o vacă: 6 fălci și 30 prăjini.

2. Pentru săteanul cu doi boi și o vacă: 4 fălci și 30 de prăjini.

3. Pentru săteanul ce are o vacă sau pălmaș: 2 fălci și 70 prăjini.

Art. 2 — Locuitorii care nu se bucură de întinderea pământului ce li se cuvine după articolul precedent li se va împlini întinderea legală de pământ.

Art. 3 — Nici într-un caz, suma locurilor rămase în deplina stăpânire a săteanului, nu va fi mai mare de cât două treimi ale

unei moșii.

Se înțelege că pădurile nu intră în această socoteală.(...)

Art. 5 — Nu vor avea dreptul a cere pământ ce se dă sătenilor clăcași după art. 1 al acestui decret, locuitorii oricărui sat, care prin învoieli speciale cu proprietarul moșiei nu aveau decât casă și grădină în sat, fără a fi clăcași(...). Asemenea locuitori au însă facultatea de a primi pământ pe moșiile statului.

Art. 6 — Vor avea facultatea șdeț a se strămuta pe moșiile statului cele mai apropiate:

a) Sătenii căroră din două treimi ale moșiei, nu li se poate împlini întinderea locurilor legiuite.

b) Spornicii (însurăței) ce nu vor avea locuri în cuprinderea legilor în ființă.(...)

Art. 7 — De la promulgarea decretului acestuia în termen de treizeci de ani, săteanul sau moștenitorii săi, nu va putea înstrăina, nici ipoteca proprietatea sa, nici prin testament, nici prin alte acte între vii, decât către Comună sau către vreun alt sătean.(...)

Art. 10 — Se desființează pentru totdeauna și în toată întinderea României: claca (boierescul), dijma, podvezile(...), carele de lemne și alte asemenea sarcini, datorate stăpânilor de moșii sau în natură sau în bani(...).

Art. 11 — Drept clacă, dijmă și celelalte sarcini se va da stăpânilor de moșii, odată pentru totdeauna, o despăgubire(...).

(Lege rurală cu proclamațiunea Măriei-Sale Domnitorului a Principatelor-Unite Române, Imprimeria statului, București, 1864, p. 7–11)

Legea Instrucțiunii Publice din 1864

Art. 1. Instrucțiunea se împarte în publică și privată

Art. 2. Instrucțiunea publică se împarte în primară, secundară și superioare.

Art. 3. Instrucțiunea primară coprinde: școalele primare din comunele rurale și urbane.

Art. 4. Instrucțiunea secundară cuprinde: liceele, gimnaziale, seminariale, școalele reale, de bele-arte, profesionale

și școalele secundare de fete.

Art. 5. Instrucțiunea superioară va cuprinde: facultățile de litere, de științe matematice și fizice, de drept, de medicină.

Art. 6. Instrucțiunea primară elementară este obligatorie și gratuită, după cum se legiuiește la Partea I, Cap. II, Secțiunea I, din prezenta lege.

Art. 7. Corpul învățător se împarte în patru grade:

- 1. Învățători sau învățătoare pentru școalele primare rurale.*
- 2. Institutori sau institutrici pentru școalele primare urbane.*
- 3. Profesori de școale secundare.*
- 4. Profesori de facultăți.*

Art. 8. Administrațiunea centrale a instrucțiunii se exercită după regulile și în marginile mai jos prescrise:

- a. De ministrul instrucțiunii.*
- b. De consiliul permanent al instrucțiunii.*
- c. De consiliul general al instrucțiunii.*

Lege pentru tocmelele agricole și pentru executarea lor (1866)

Capitolul I

Despre tocmele pentru lucrările agricole

Art. 1 — Toate tocmelele pentru munci agricole de orice natură, trebuie să fie legalizate și înregistrate de către autoritatea comunală respectivă, cu îndeplinirea formelor prevăzute la cap. II din această lege.

Art. 3 — Înscrisul de tocmeală va cuprinde negreșit condițiile stipulate între părțile contractante.

Art. 5 — Nici o tocmeală agricolă nu se va putea face pe mai mult de cinci ani(...).

Capitolul II

Despre înregistrarea tocmelelor pentru munci agricole

Art. 6 — Fiecare consiliu comunal rural, va avea un registru șnuruit, sigilat și subscris de consiliul județean(...) în care se vor trece pe rând, după data lor, și cu număr, toate

tocmelile pentru munci agricole în întregul lor.(...)

Persoanele care nu știu să scrie, pun degetul pe semnul crucii, după ce primarul sau secretarul comunei le va citi mai întâi actul de tocmeală.(...)

Capitolul III

Despre jurisdicțiune și esecutiune

Art.13 — Primarii sunt datori prin ajutorul Consilierilor comunali, vătășeilor, dorobanșilor, secretarilor să îndemne pe muncitorii agricoli, care au contractat în conformitate cu legea de față, a-și îndeplini tocmelile, la vremea când, și locul unde, și după chipul cu care s-au legat prin tocmeli.

În cazul în care muncitorul nu lucrează după tocmeală, primarul împreună și cu Consiliul comunal, cercetează în acea zi chiar reclamațiunea și constatând faptul adevărat, de o dată cu încheierea procesului verbal pentru aceasta îl va executa la îndeplinirea tocmelii(...).

Art. 14 — Modul executării este cel următor. Primarul prin mijloacele executive de care dispune, va aduce îndată pe datornic la munca pentru care s-a tocmiț; când el se va îndărătnici, reclamantul poate prin concursul primarului(...)

să tocmească alți oameni cu orice preț ; acest preț constatat prin proces verbal, se va împlini din propria avere a vinovatului, exceptându-se casa și pământul dobândit prin legea rurală(...).

Discurs rostit de Mihail Kogălniceanu, la 1/13 aprilie 1891 în ședința solemnă a Academiei Române organizată cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la fondare.

(...)

”Wilibald Alexis, în plimbările noastre, mă iniția la marea lucrare ce se opera pe atunci în Germania, atât în privința unității politice, cât și în privința aspirațiilor și eforturilor burghezimii de a intra în viața politică, care până atunci aparținea mai cu deosebire nobilimii. El mai întâi îmi da amănunțimi asupra mării reforme care se făcuse în Prusia, adică emanciparea și împrăștierea țăranilor prusieni, operată în timpul regelui Frederic Wilhelm III (1797 — 1840), de către marii săi miniștri Stein (1757 — 1831) și Hardenberg (1750 — 1822), reformă care a însuflețit și a îmbărbățit națiunea prusiană, spre a scutura jugul francez, care, după

bătălia de la Jena (1806), apăsa grumazii poporului german. Pastorul Ionas completă învățătura mea în privința marii reforme; el puse în mâinile mele înseși actele marilor legiuiri, proclamațiilor și reformelor lui Frederic Wilhelm III și cu deosebire edictul din 14 septembrie 1811, care s-a aplicat pe toată suprafața statului Prusiei, desființând claca și orice alte servicii către stăpânii de moșii și prefăcând în proprietate absolută, în mâna țăranilor, ogoarele țărănești, cu despăgubire în bani odată răspunși sau prin rentă perpetuă, ori prin înapoierea unei părți de pământ. Pastorul Ionas mă făcu cunoscut și cu memoriul compus de principele Hardenberg, la Riga, în 1812.

Prin acest act important, marele ministru arăta regelui necesitatea prefacerii chiar din temelie a organizației de atunci a statului prusian, pentru a-i da o nouă viață prin înlăturarea a tot ce era slab în el și prin deșteptarea de puteri nouă.

Iată cum el înțelege această reformă: "Statul care s-ar noroci a înțelege adevăratul spirit al timpului și, prin înțelepciunea guvernului său, ar lua parte la acel plan universal, fără să aibă nevoie de comoțiuni violente, ar avea

neapărat mari preferințe, și membrii săi ar trebui să binecuvânteze îngrijirea care ar lucra pentru dânșii într-un chip atât de binefăcător. Fără putere au fost toate acele piedici care s-au opus torentului revoluțiunii, pentru că slăbiciunea, interesul egoist și ideile neîntemeiate le-au dirijat fără nici o chibzuială. Gândirea nebunească că chipul cel mai bun de a combate revoluțiunea ar fi de a se ține de cele vechi și de a prigoni cu toată asprimea principiile și ideile izvorâte din ea, n-a avut alt rezultat decât că a dezvoltat revoluțiunea și i-a dat o întindere din ce în ce mai mare. O revoluțiune în bunul simț, o revoluțiune care ar avea de scop marea civilizare a omenirii, făcută prin înțelepciunea guvernului și nu prin impulsuni violente, cu atât mai mult ar trebui să fie privită ca țintă și ca principii povățuitoare. Principii democratice într-un guvern monarhic se par a fi pentru Prusia formele cele mai potrivite". Mai jos, Hardenberg recomandă pentru organizațiunea dinăuntru cea mai mare libertate și egalitate de drepturi între membrii statului, regulate după principiul înțelept al unui stat monarhic, și fiecare post în stat, fără excepțiune, să nu se mai păstreze cutărei sau cutărei clase, ci să se deschiză numai

meritului din orice clasă. "Clasa cea mai numeroasă, cea mai importantă, cea care până acum s-a neglijat și s-a împilat mai mult, ar trebui cu preferință să fie un obiect al neadormitei îngrijiri a ocârmuirii și a se desființa, prin o lege scurtă, bună și grabnică, toată servitudinea". Și ca soluțiune se propune: "Concesiunea și statornicia pământurilor țărănești, ca liberă proprietate a țăranilor, cu despăgubirea stăpânilor de moșii, și așa a se ajunge la desființarea legămintelor între stăpânii de moșii și între țărani!" În una din vacanțele de vară, comitele Schwerin îmi dădu ospitalitatea în Schwerinsburg, vechiul castel al strămoșului său, feldmareșalul lui Frederic cel Mare, comitele Schwerin. Acolo, sub ochii mei, vazui aplicarea legii de emancipațiune făcută cu 25 de ani înainte. Am văzut pământurile emancipate, unele rămase în stăpânirea vechilor proprietari de moșii, altele trecute vechilor servi, deveniți proprietari. Am văzut satul vechi al foștilor clăcași, AltSchwerin, și satul nou clădit după emancipare, Neu-Schwerin. Straniu lucru! Legea proprietății din Prusia avea mare asemănare cu condițiunile proprietății rurale din țările române. Principiul ce se găsește în vechea noastră legislațiune,

pentru a se da țăranului spre cultivare până la doua treimi din întinderea moșiilor, iar o treime se rezerva în seama stăpânului, exista și în Prusia.

Aici am de adăugit că acest comite Schwerin, care îmi dăduse ospitalitatea în castelul său, deveni mai târziu și în mai multe rânduri un membru important în partidul liberal și chiar și ministru de mai multe ori în anii de mare luptă pentru Germania, între 1848 — 1862.

Tot în timpul petrecerii mele în Berlin, prin camaradul meu de studii, fiul cunoscutului istoric Kohlrausch, am fost prezentat ducesei de Cumberland, sora și egeria regelui Frederic Wilhelm III, și curând ajunsei în intimitatea principelui Gheorghe, fiul ducelui de Cumberland, care, după suirea pe tron a batrânului duce de Cumberland, deveni principe regal, mai târziu însuși rege de Hanovra, sub numele de Gheorghe V și, în fine, detronat de către însuși vărul său, Wilhelm I (1866).

Mulțumită contactului meu cu atâția bărbați însemnați ai Germaniei și primit în cercurile politice din Berlin, am avut

fericita ocaziune și puțință de a-mi îmbogăți mintea cu ideile reformatrice ce atunci inspirau înaltele inteligențe ale Germaniei. Da, Universității din Berlin, a doua mea mamă, Universității Fredericia Wihelma; da, exemplului ce mi-a dat amorul pentru patria germană și pe care l-am găsit în toate păturile societății germane, fie nobilime, fie burgheză, datoresc eu amorul pentru patria româna și spiritul liberal care m-a însuflețit în toate actele vieții mele.

În lungile mele lupte și lucrări, în prigonirile înverșunate care nu o dată s-au încercat de a mă zdrobi, pururea am avut înaintea ochilor mei acele frumoase cuvinte pe care, în memoriul său către rege, le arată principele Hardenberg ca puternicul mijloc de a realța caracterul și bărbăția poporului german pentru dezrobirea sa de jugul străin, pentru ridicarea și mărirea Germaniei: "Principii democratice într-un guvern monarhic!".

Binevoitorii mei ascultători nu creadă cum că aceste cuvinte care le zic sunt complimente de curtezan, adresate unui Hohenzollern, astăzi rege al României. Toată viața mea, și

tânăr și în vârstă coaptă, am mărturisit în mai multe rânduri că culturii germane, că Universității din Berlin, că societății germane, bărbaților și marilor patrioți care au operat realțarea și unitatea Germaniei datoresc în mare parte tot ce am devenit în țara mea și că la focul patriotismului german s-a aprins făclia patriotismului meu român! În anul 1864, când toți românii erau departe încă de a gândi la chemarea tânărului principe german Carol de Hohenzollern pe tronul României, în mijlocul luptelor noastre pentru reformele politice și sociale ce se operau atunci, când România era frământată prin greaua chestiune rurală — în ședința Camerei din iunie 1864, eu am reprodus o parte din cele mai sus expuse privitoare la reformele agrare operate în Prusia în anii 1807 — 1812; pe aceste date m-am întemeiat spre a răspunde primului ministru al României unite, care combătea cu un talent demn de o cauză mai dreaptă proiectul liberalilor pentru emanciparea și împrumărirea țăranilor. Aducându-mi pururea aminte cuvintele principelui Hardenberg: "monarhia întemeiată pe instituțiuni democratice", m-am reîntors în țară la 1838 cu angajamentul, și l-am ținut cu întreaga mea generațiune, de a

face din țara mea o monarhie întemeiată pe baze democratice, lucrând la desființarea robiei țiganilor, la proclamarea, egalității de drepturi și îndatoriri pentru toate clasele întregii națiuni române, la emanciparea clăcașilor și la deplina lor împrăștiere pe pământurile stăpânite de țărani în secole întregi, stropite cu sudoarea și sângele lor. Și Dumnezeu bun și milostiv mi-a prelungit viața mea îndestul ca să pot ori asista, ori împreună lucra la săvârșirea acestor trei mari reforme, și astăzi a mă bucura la bătrânețe de rodul sămânței depuse de noi, în tinerețile noastre, în mănolul pământ al mamei-patriei! Rog pe maiestatele-voastre, rog pe ascultători să-mi ierte aceste prolegomena, această digresiune ce am făcut-o înainte de a intra în materie. Bătrânii iubesc, o mai zic, a spune fapte din tinerețea lor!

Intrând în materie, voi desfășura trei date mari din istoria contemporană a renașterii României, trei reforme radicale săvârșite sub ochii noștri et quorum pars parva fui.

Aceste sunt:

I. Dezrobirea țiganilor.

II. Oborârea pronomiilor și privilegiilor de naștere și de castă și proclamarea egalității politice și civile pentru toți fiii României.

III. Emanciparea țăranilor.

Un strigăt de bucurie a izbucnit în inima tuturor oamenilor luminați. Ochii, atât ai emancipaților, cât și ai acelor reținuți încă în fiarele sclaviei, dar însuflețiți de o dreaptă speranță, au vărsat șiroaie de lacrimi, și numele emancipatorilor, Mihail Sturdza și Alexandru Ghica, mulți ani au răsunat sub bolta cereasca. Noi, tinerii din Moldova — vorbesc numai de acei cu care împreună am lucrat —, uitarăm în acea zi lupta înverșunată ce făceam guvernului lui Mihail Sturdza, pentru abuzurile sale, pentru lipsa mai ales de orice justiție în țară; ne-am adunat, plini de entuziasm, hotărând și hotărâți de a arăta domnului că, în fața unui act mare, junimea româna știa gândi și lucra înalt și bine! O deputațiune de tineri, între care se aflau Costache Negri, Vasile Alecsandri, Costache Rola, DL Rallet, P. Mavrogheni și alți atâți, și ai carei orator fusei ales eu, se prezentă domnului spre a-i exprima recunoștința tinerei generațiuni. Mihail Sturdza în acea zi și-a

adus aminte că și el a fost tânăr și că era omul cel mai luminat al țării; el ne exprimă recunoștința sa, declarând ca în noi vedea viitorul țării, că nouă aparținea de a face din Moldova și Valahia o țară civilizată și o societate europeană și că stăruințele lui erau de a ne pregăti acest viitor. "Foaia științifică și literară", redactată de mine, tipări un număr extraordinar din 6 februarie 1844, în culoare verde, culoarea speranței, în care, în proză și în versuri, se cânta marea reformă.

Țiganiile particulare, cu toată lovia dată sclaviei, au mai urmat a-și purta lanțurile, deși mult ușurate prin ideile nouă și prin îmblânzirea moravurilor, până la căderea domnilor reglementari în 1848. iunie 1848, țiganiile auziră cuvântul armonios al libertății, ei deveneau cetățeni liberi; iată ce se zicea în acea proclamațiune: "Poporul român leapădă de pe sine neomenia și rușinea de a ținea robi și declară libertatea țiganilor particulare. Cei ce au suferit până acum rușinea păcatului de a avea robi sunt iertați de poporul român; iar patria, ca o mamă bună, din visteria sa, va despăgubi pe oricine va reclama că a avut pagubă din această faptă

creștinească”. Dar curând revoluțiunea, marea revoluțiune, toate marile reforme, fură călcate și zdrobite prin potcoavele cailor armatelor cotropitoare, și nenorociții emancipați fură din nou lăntuiți; dar sămânța era aruncată, și curând ea trebui să-și poarte roadele sale. Tânăra generațiune a Moldovei nu înceta a cere dezrobirea robilor particulari, atât în țară, cât și prin felurite broșuri ce le publica în străinătate; așa de exemplu, între alții, Alexandru Papadopol-Calimach scria, la 1855, pentru emanciparea țiganilor articolele sale, publicate în Iași în “Foiletonul Zimbrului” din februarie 1856: “Un popor care pastrează robia, scria el, merită sa fie așezat în rândul popoarelor osândite”! Domnul Grigore Ghica al Moldovei, înainte de a depune frânele guvernului, după dispozițiunile Tratatului de la Paris, vroi să-și încoroneze domnia prin acte mari. Între acestea figura și ultima lovire dată sclaviei, dezrobirea țiganilor particulari. Consilierii tronului, miniștrii, erau luați dintre tineri, din pleiada acelor care din Unire și democratizarea țărilor române făcuseră programa vieții lor. Ministru de finanțe era Petru Mavrogheni; el și eu furăm însărcinați de domn cu redacțiunea proiectului de lege; el fu

votat, putem zice, în unanimitate și cu entuziasm de către Divanul adhoc, care pe atunci, în urma tratatului nefast de la Balta-Liman, devenise simulacrul Adunărilor legiuitoare desființate în 1848.

I. Dezrobirea țiganilor

Contemporanii mei își aduc aminte, și aci am ca martor pe mai junele meu contemporan, pe colegul meu Alexandru PapadopolCalimach, își aduc aminte ce erau țiganii, sunt acum 50 de ani, chiar atunci când razele civilizațiunii moderne îmblânzise moravurile în toate societățile Europei și când sclavia nu mai avea domiciliu decât în Rusia și din nenorocire și în România.

Legea țării trata pe țigani de lucru, vândut și cumpărat ca lucru, deși prin deriziune numărul sau individul se califica de suflet: am atâtea suflete de țigani; în realitate, și mai ales stăpânii care aveau puțini țigani, îi tratau mai rău chiar decât prescripțiunile legii.

Chiar pe ulițele orașului Iași, în tinerețele mele am văzut ființe omenești purtând lanțuri în mâini sau la picioare, ba unii

chiar coarne de fier aninate de frunte și legate prin coloane împrejurul gâtului. Bătăi crude, osândiri la foame și la fum, închidere în închisori particulare, aruncați goi în zăpadă sau în râuri înghețate, iată soarta nenorociților țigani! Apoi disprețul pentru sfințenia și legăturile de familie. Femeia luată de la bărbat, fata răpită de la părinți, copiii ruși de la sânul născătorilor lor și răzlețiți și despărțiți unii de alții, și vânduți ca vitele la deosebiți cumpărători, în cele patru colțuri ale României. Nici umanitatea, nici religiunea, nici legea civilă nu aveau ocrotire pentru aceste nenorocite ființe; era un spectacol grozav, strigător la cer. De aceea, povățuiți de spiritul secolului, de legile omenirii, un număr de boieri bătrâni și tineri au întreprins de a spăla patria lor de rușinea sclaviei.

Înainte ca chestiunea dezrobirii țiganilor să fi intrat în consiliile, în planurile de reformă ale ocârmuitorilor, ea a început a se agita prin însăși inițiativa parțială a stăpânilor de țigani. Mulți din aceștia, și numărul lor din zi în zi sporea, ori în viață, ori mai ales la moarte, își dezrobeau, își iertau țiganii. Întrebuințez cuvântul de iertare, pe care îl găsim în toate actele de dezrobire; dar reforma era prea grea, ea jignea prea multe

interese ca să se poată opera cu înlesnire. Erau țiganii domnești și foarte mulți; aceștia constituiau un venit mare în bugetul statului; erau țiganii mănăstirești și ai așezămintelor publice, ale cărora servicii intrau în trebuințele zilnice ale acestor comunități; erau, în fine, țiganii particulari, țiganii boierești, care constituiau personalul de servitori în curțile boierești, bucătari, vizitii, rândași, feciori în casă, slujnice, bucătărese, cusătorițe. Boierii cei bogați aveau chiar capele de muzici sau tarafe de lăutari. Toate aceste funcțiuni se exercitau de țigani; dezrobirea lor era dar combătută de trebuințele zilnice și casnice ale vieții familiilor, de aceea emanciparea nu s-a putut face decât treptat și sub două domnii, atât în Moldova, cât și în Muntenia. Întâia lovire care s-a dat sclaviei a fost legea emancipării țiganilor statului și a mănăstirilor. Dezrobirea s-a făcut mai întâi în Moldova de către domnul Mihail Sturdza, prin două legi din 31 ianuarie 1844, iar în Țara Românească de către domnul Alexandru Ghica, prin o lege din 1845. Această emancipare, deși parțială, era hotărâtoare și pentru emanciparea țiganilor particulari, rămași încă în sclavie. Toate mințile prevăzătoare au înțeles că ora ștergerii sclaviei de pe

pământul românesc sosise și că dezrobirea țăganilor particulari nu mai era decât o chestiune de timp. Entuziasmul Divanului ad-hoc era numai înaintemergătorul entuziasmului general ce pe atunci insufla toată România pentru viitoarea sa renaștere. Dovadă, sutele de proprietari care au respins orice despăgubire acordată lor de legiuirea emancipatoare. Numele acestora au fost publicate și aparține iubitului nostru coleg, zelosul nostru cercetător și colecționar, d-nul Dimitrie Sturdza, să ne înprospăteze memoriei și istoriei contemporane numele acelora care, prin o generoasă renunțare, au expiat păcatele lor și ale părinților lor de a fi fost ani lungi stăpâni pe suflete de țăgani. Cu o mica mândrie de moldovean, să-mi fie permis de a spune ianuarie 1844, iar în București în 1847; cea de a doua, în Iași, la 10 decembrie 1855, și în București la 8 februarie 1856.

Reforma emancipatrice a avut în curând efectele sale salutare: afară de țăgani lăieși, care încă trăiesc în parte sub șatră, și afară de ursari, care fac încă meseria de a domestici fiarele sălbatice, dar totuși se dau lucrului pământului, mai toți astăzi din celelalte clase de țăgani s-au contopit în masa națiunii, și ei nu se mai cunosc decât prin fața lor smolită și

asiatică și prin vivacitatea imaginațiunii lor; altmintrelea noi îi găsim în toate clasele societății noastre.

Deși de la proclamarea emancipațiunii nu sunt încă îndepliniți 50 de ani, țiganii ne-au dat industriași, artiști, ofițeri distinși, buni administratori, medici și chiar oratori parlamentari.

Mă opresc aici. Sunt sigur că părinții noștri, dacă s-ar scula din mormânt, văzând progresele ce au făcut sufletele țigănești emancipate de dânsii, nu s-ar căi de reforma umanitară proclamată de ei.

II. Oborârea pronomiilor și privilegiilor de naștere și de clasă și proclamarea egalității politice și civile pentru toți fiii României

Sclavia neagră s-a desființat, este acum aproape de jumătate de secol, sclavia alba însă a mai durat încă zeci de ani; ea nu a luat sfârșit decât la 1864.

Dar înainte de a dezvălui contemporanilor mei luptele și împotrivirile la care a luat parte generațiunea mea, până ce prin tăierea nodului gordian am putut, în fine, întemeia și în

România brațe libere și proprietate liberă, să-mi fie iertat de a mă ocupa de o altă dată, nu mai puțin memorabilă, de o reformă nu mai puțin însemnată în istoria civilizațiunii României; voiesc a vă vorbi de ziua de 29 octombrie, când, de asemenea cu ziua de 4 august 1789, zi memorabilă în istoria Franciei, am proclamat în România desființarea privilegiilor de naștere și de castă, desființarea pronomiilor boierești și înlocuirea lor prin egalitate politică și civilă a tuturor românilor. Suntem prea aproape de epoca mării reforme pentru ca chiar tânăra generațiune de astăzi să nu cunoască, cel puțin în trăsături generale, constituțiunea de privilegii și deosebirea de clase care funcționa în România înaintea anului 1857. După legea veche a țării, în adevăr, fiecare român putea deveni boier, dar încet-încet se crea în țările române un patriciat, o aristocrație sui-generis, care își caută din ce în ce mai mult asimilarea cu nobilimea din țările vecine, Ungaria și Polonia. Ocârmuirea țării se încredința, pot zice, numai unui număr restrâns de familii boierești, care ori se trăgeau din persoane ce purtau rangurile de protipendadă, ori înșiși erau investiți cu aceste ranguri. Sub nume de protipendadă se

înțelegeau cele întâi cinci ranguri din arhondologia boierească, adica: marele ban, marele logofăt, marele vornic, marele vistiar și marele spătar, în Muntenia; marele logofăt, marele vornic, marele vistiar, marele hatman și marele postelnic, în Moldova. Aceștia constituiau consiliul ocârmuitor; ei aveau apoi fiecare departamentul său, deosebit mai compuneau apoi și divanul judecător în ultima instanță.

Celelalte trepte boierești compuneau boierii de starea a doua; aceștia ocupau serviciile de a doua mână, dar rareori puteau să ajungă la treapta de consilieri ai domnului sau de judecători divaniști. Regulamentul organic desființase de jure această deosebire, însa de fapt ea tot se menținu, și mai ales în Moldova. Boierii mari și mici erau apoi scutiți de plata tuturor dărilor, atât pentru persoana lor, cât și pentru imobilele lor; mai aveau dreptul de a scuti de dările publice un număr de contribuabili, aceștia sub nume de "scutelnici", "poslușnici", "chrisovoliți" etc. Privilegiile lor nu se opreau aci; mulți din ei aveau dreptul de a primi de la ocnele statului cantități mari de sare, alții aveau drepturi de a scuti de plata vămii obiectele ce aduceau din străinătate pentru trebuința lor. M-aș întinde prea

departe dacă aş enumera cu de amănuntul toate privilegiile, favorurile, scutirile de care se bucurau clasele boiereşti.

Rareori un plebeian putea să străbată zidurile cetăţii în care sta închisă boierimea Moldovei şi a Ţării Româneşti. În Muntenia, o singură dată, un Vilara, fiu de simplu negustor, a putut străbate incinta de fier a aristocraţiei şi a ajunge vistiar mare; în Moldova, cu greu am putut găsi un al doilea caz; căci în fapt, mai mult decât în drept, puterea boierimii era mai mare în Moldova. Un om din popor, un negustor, oricât de bogat ar fi fost, cu greu s-ar fi putut pune în faţa unui boier chiar cu ocaziunea dărilor în licitaţie a veniturilor statului sau a bunurilor mănăstireşti.

În domnia lui Mihail Sturdza, în tinereţile mele, am văzut la mai multe licitaţiuni cum boierii, împărţiţi pe judeţe, luau, fără concurenţă, moşiile mănăstireşti şi apoi, cu preţuri îndoite, le subarendau la acei care din agricultură îşi făceau meseria vieţii lor. Mi se pare ca şi în Ţara Românească lucrurile se petreceau cam tot aşa; cel puţin şi astăzi se citează numele câtorva boieri cari, chiar pe timpul domnilor

Alexandru Ghica și Bibescu își asiguraseră monopolul luării în arendă a moșiilor statului și a mănăstirilor. Aceasta era banda neagră boierească, care, când privilegiile boierești au fost doborâte, a fost înlocuită prin banda neagră plebeiană, fără concursul căreia, mai până în zilele noastre, la licitațiile publice nu se putea lua o singură moșie în arendă.

După ce tinerimea română începu a se adăpa de ideile egalitare și civilizatrice ale mării revoluțiuni franceze, această stare de lucruri nu mai putu dura. Când în București revoluțiunea de la 1848 puse sfârșit domniei lui G. Bibescu, unul din articolii manifestului guvernului provizoriu declara: "Egalitatea drepturilor politice și contribuțiunea generală la dările și sarcinile statului", precum tot acest mare act declara emanciparea clăcașilor, făcuți proprietari prin despăgubire, și dezrobirea țiganilor, iarăși prin despăgubire. Dar marea reformă fu înăbușită odată cu înăbușirea revoluțiunii, și regimul de privilegii, de scutiri, de favoruri redeveni o stare legală în principate, odată cu orânduirea domnilor temporari, numiți de Poartă și de Rusia, în conformitate cu Convențiunea de la BaltaLiman. Însă acest arbor secular al privilegiilor își

primise o lovitură de moarte după care nu se mai putu îndrepta. Arborele dezrădăcinat trebuia sa cadă, și el căzu prin votul dat de Adunarea-mumă în ziua de 29 octombrie 1857, care apoi fu ratificat în Europa întreagă, prin art. 46 al Convențiunii de la Paris. Votul din 29 octombrie 1857 are o prea mare importanță în istoria civilizațiunii moderne a României, ziua în care s-a dat acest vot ocupă un loc prea mare în viața bătrânei generațiuni care a așternut bazele renașterii României, pentru ca să nu am de plăcută datorie de a împrăști tinerei generațiuni memorabilul vot dat în unanimitate și cuprinzând pe înșiși reprezentanții regimului privilegiilor, vot care a democratizat de-a pururea societatea româna. Și aicea, câteva cuvinte spre a explica cum acest vot s-a dat de Adunarea-mumă din Iași, și nu de cea din București. Congresul din Paris, puterile, după propunerile lordului Clarendon, a hotărât că populațiunile din principatele române vor fi consultate asupra viitoarei organizațiuni a patriei lor. Un volum întreg n-ar ajunge spre a descrie toate împrejurările, greutățile și conflictele prin care am trecut, pentru ca să ajungem la alegerea și convocarea adunărilor-mume din Iași și

din București. Nu voi îndeplini această sarcină astăzi: ea n-ar intra în marginile strâmte ale unei conferințe; voi nota numai că adunările-mume, de-abia întrunite, au dat o direcțiune cu totul opusă activității lor. Adunarea din București s-a mărginit numai a se rosti în privința organizațiunii politice a țărilor române, zicând ca principiu, și poate că avea cuvânt, că, de vreme ce Europa deja recunoscuse țărilor române depilna autonomie, apoi Europa nu avea misiune de a interveni în organizațiunea dinăuntru a statelor române. Adunarea din București proclamă numai bazele organizațiunii politice, adică cunoscutele pe atunci patru sau cinci puncte:

- *a) Autonomia principatelor,*
- *b) Unirea lor,*
- *c) Un principe străin în capul noului stat,*
- *d) Neutralitatea țării și*
- *e) Un guvern reprezentativ constituțional.*

Aceste puncte, odată recunoscute de Europa, aparțineau națiunii române, din nou convocată, a se rosti asupra tuturor chestiunilor privitoare la organizațiunea dinăuntru.

Adunarea-mumă din Iași n-a urmat tot așa. Noi, reprezentanții moldoveni, în privința dorințelor noastre pentru organizațiunea politică a statului român, am urmat pe frații noștri, reprezentanții Munteniei; și noi am cerut recunoașterea autonomiei țării, unirea lor sub un principe străin, neutralitatea și regimul constituțional parlamentar; dar n-am voit a ne opri aci.

Făcând rezervele noastre în privința dreptului ce voia Europa a-și însuși, adică de a interveni în organizațiunea dinăuntru a unei țări, a cărei autonomie nu se pune în îndoială de nici o putere europeană, totuși am crezut că era bine — și astăzi recunosc că bine am făcut — să exprimăm Europei chipul nostru de vedere în privința reformelor dinăuntru, adică cum înțelegem noi să facem din patria noastră un stat european, o societate europeană și democratică.

De la întâile noastre ședințe, Adunarea din Iași a făcut un program despre deosebitele chestiuni asupra cărora înțelegeam a ne rosti. Acest program cuprinde un plan întreg de reforme: organizațiunea politică, administrativă, financiară,

drepturile și îndatoririle cetățenilor, reforma clerului, desființarea clasei și emanciparea proprietății și toate celelalte reforme care băteau la ușă.

Noi ne ziceam, cu drept cuvânt, că a arăta Europei dorințele noastre de a ne europeniza patria era a atrage simpatiile și sprijinul marilor puteri și a însuși opiniei publice din străinătate. Credeam c-am nemerit urmând acest drum.

Comisiunea internațională, compusă din reprezentanții marilor puteri și întrunita în București, și-a însușit mai toate dorințele exprimate de Adunarea ad-hoc a Moldovei, și pe acestea și-a întemeiat raportul său către Congres. Pe dorințele Moldovei s-a întemeiat și Europa în elaborarea și încheierea Convențiunii de la Paris, care, cuprinzând soluțiunile rostite de noi moldovenii, ne-a fost octroiată și a și fost primită de noi ca o adevărată constituțiune până la înlocuirea ei prin Statutul din 2 mai 1864 și prin Constituțiunea noastră națională din 1866. În Adunarea noastră ad-hoc, punctele principale ale reformelor fură încredințate spre studiere la deosebite comisiuni rânduite din sânul Adunării. Statornicirea drepturilor politice ale

românilor fu încredințată unei comisiuni compusă din Mihail Kogălniceanu, Vasile Mălinescu, Costache Rola, DL Miclescu, I. Fotea, DL Cozadini și I. Chrisanti. Raportor era numit repauzatul Vasile Mălinescu. În ziua de 29 octombrie 1857, Vasile Mălinescu citi raportul său asupra punctului VII, atingător de egalitatea înaintea legii, accesibilitatea tuturor românilor la toate funcțiunile statului, așezarea dreaptă și generală a contribuțiilor, supunerea tuturor la conscripțiunea militară.

Proiectul de încheiere a fost modificat prin câteva amendamente și considerente propuse de Dimitrie Rallet; apoi Adunarea, prin sculare și ședere, a adoptat în unanimitate și cu aclamație desființarea privilegiilor de clase. Vicepreședintele Constantin Negri, felicitând Adunarea pentru votul ei, a adăugat că abnegația vechilor clase privilegiate arată patriotismul care însuflă Adunarea, căci era un act ce avea a fi prețuit nu numai de nație, dar și de Europa și de istorie.

Actul votat, care abătea un arbore secular, este prea important spre a nu-l reproduce împreună cu subscrierile

cetățenilor care au dat țării organizațiunea democratică de azi. Îl reproduc aci întreg, precum el este publicat în nr. 7 al Buletinului ședințelor Adunării adhoc a Moldovei. "Astăzi, anul una mie opt sute cincizeci și șapte, luna octombrie, în douăzeci și nouă zile; Luând aminte că legile unui stat sunt sufletul său, că de la principiile care predominesc la alcătuirea legilor atârnă viața, puterea și propășirea națiilor;

Luând aminte că singurul mijloc de a vindeca rănilor de care pătimește astăzi țara este așezarea unor legiuiri înțelepte, îmbinând datinile vechi, trebuințele de față și cererile veacului;

Luând aminte că respectul către legi este cea întâi condiție a trăinicieii lor;

Că o lege atunci poate fi mai respectată, când, ieșită din sânul nației, va avea deopotrivă pentru toți aceeași măsură;

Că dreptatea cere dar ca toți să fie egali dinaintea legii; Luând aminte că cea mai sfântă datorie a fiecărui este de a contribui la susținerea statului;

Că, după datele vechi, nimeni nu era scutit de la nici o îndatorire către stat;

Că boierimea abia la 1737, prin hrisovul domnului Mavrocordat, pentru întâia oară s-a scutit de dajdie și alte dări către visterie;

Că în urmă, sprijinind sarcinile statului mai mult numai asupra unor clase, s-au făcut împovărătoare pentru ele;

Luând aminte că de la dreapta cumpănită așezare și repartiție a contribuțiilor atârnă nu numai prosperitatea materială a unei țări, dar în parte chiar și propășirea ei morală și intelectuală;

Că cu dreptul este ca, în măsură cum garantează statul la toți deopotrivă toate foloasele și îndemânările, de asemenea cu toți să se supuie dărilor în proporția averii lor fără deosebire;

Luând aminte că darea oamenilor la oaste este o îndatorire pentru paza țării și siguranța fiecăruia cetățean;

Că, precum oastea este menită a apăra patria comună, datori sunt cu toți deopotrivă și fără deosebire să se supuie la conscripția militară;

Luând aminte iarăși că eficacitatea legilor atârna de la stricta lor punere în lucrare;

Că meritul singur, fără nici un fel de altă considerație sau distincție, trebuie în viitor să fie un titlu îndestulător pentru a putea ajunge la toate funcțiile statului; Că această putință trebuie a se recunoaște fiecăruia; Că numai prin legiuiri înțelepte și drepte nația româna poate înainta pe calea propășirii; Luând în privire, în sfârșit, că privilegiile de clase trebuie a fi desființate; Adunarea ad-hoc a Moldovei dorește a se adopta la viitoarea reorganizație ca principii fundamentale: I. Privilegiile de clase vor fi desființate în România; II. Egalitatea tuturor românilor înaintea legii; III. Așezarea dreaptă și generală a contribuțiilor în proporție cu averea fiecăruia, fără deosebire; IV. Supunerea tuturor la conscripția militară; V. Accesibilitatea pentru toți românii la funcțiunile statului. Votează pentru șaptezeci și trei de membri, și anume p. sf. sa episcopul Nectarie Hermeziu, p. sf. sa episcopul Filaret Scriban, p. sf. sa episcopul Calinic Miclescu, preacuvioșia-sa arhimandritul Neofit Scriban, preacuvioșia-sa arhimandritul Melchisedec, sf. sa economul Dimitrie Matcaș, Dimitrie Miclescu, Constantin Bădărău, Dănilă Balan, dr. A. Fătu, Dimitrie Cozadin, Basile Mălinescu, Mihail Kogălniceanu,

Iancu Docan, Gheorghe Masian, dr. C. Vârnav, Dimitrie Savin, Niculae Cananău, Ștefan Călin, Simion Stanciu, Sebastian Conano, Alecu Jianu, Constantin Morțun, Gheorghe Vârlan, Teodor sin Pavel, Dimitrie Grigoriu, Grigore Balș, Mihail Jora, Constantin Ostahi, Dimitrie Gheorghiyadi, Gheorghe Sturdza, Constantin Roset, Dimitrie Krakte, Ion a Babei, Petru Brăescu, Ion Roată, Vasile Sturdza, Alecu Teriachiu, Ioniță Hrisanti, Vasile Balaiș, Constantin Icovaki, Lascăr Catargiu, Iancu Fotea, Răducanu Sava, Alecu Cuza, Grigore Suțu, Manolaki Costaki, Vasile Stan, Dr. Costin, Niculae Carp, Constantin Sturdza (Vaslui), Ion Olariu, Dimitrie Ghidionescu, N. Catargiu, Nicolae Bosie, Pandelachi Croitoriu, Nicolae Iamandi, Lazăr Galiardi, Iancu Cantacuzino, Grigore Costaki, Constantin Știun, Ion Roșca, Timofti Sacalov, Dimitrie Rallet, Constantin Hurmuzaki, Petru Mavrogheni, Anastasie Panu, Constantin Roiu și Constantin Negre.

Iar contra nu a fost nimene. S-a abținut de a vota dl Dimitrie Romov, n-au fost fața la votare înalt preasfinția-sa mitropolitul și dd. Iordachi Pruncu, Vasile Nicolau.

Conform § 79 din Regulamentul Adunării, viceprezidentul declară că Adunarea a încuviințat”.

Sanctiunea acestui vot a dat-o Europa mai cu deosebire prin articolul 46 al Convențiunii din Paris.

Națiunea întreagă a acceptat marea reformă, și fiecare, foști domni, boieri mari, boieri mici, trepte privilegiate, au primit reforma egalitară, lepădând chiar fără legi speciale tot ce deriva din vechiul regim, tot ce semăna chiar cu vechiul regim. Așa, fără chiar lege specială, boierii s-au dezbrăcat de titlurile bizantine, care formau arhondologia română și s-au supus la dările generale către stat.

Pentru istorie voi aminti că numai doi boieri, foști privilegiați, s-au arătat împotriviți mării reforme: în Moldova, repausatul vornic Iordache Beldiman s-a refuzat de a plăti contribuțiunea personală, lasând de a i se împlini căciula pentru acoperirea acestei dări; în Țara Românească, singur repausatul Ioan Manu a urmat a subscrie până la moartea sa: "Ioan Manu, mare vornic”.

III. Emanciparea țăranilor

Vin acum la ultima și marea reformă operată de generațiunea mea: desființarea clăcii, emanciparea brațelor și deplina împrăștiere a țăranilor pe pământurile muncite de ei.

A face istoricul chestiunii rurale în țările române este a scrie însăși istoria a trei secole de împilări făcute poporului român. Tomuri întregi ar trebui spre a arăta cum domnii români, veniți din Maramureș și din Făgăraș, spre a funda statele române, Moldova, Muntenia și Tara Romanesca , au găsit aceste țări nu pustii, ci locuite de populațiuni zdravene, moșnașe și libere; cum acestea, în cursul veacurilor și sub domnii cei mai valoroși, drept răsplată a lungilor lupte ce au susținut pentru apărarea și mărirea mării moșii, patria, au fost prefăcuți în robi, lipiți pământului sub nume de rumâni și de vecini. Ca țărani blânzi și răbdători, aceștia au răbdat munca și iobăgia, dar pururea, la ivirea oricărei inimi de domn mai bune, neconținut au sperat și au cerut dreptate. Eruditul nostru coleg, bunul meu amic Alexandru PapadopolCalimach, a

descrie două zile din istoria secolului din urmă, care, în bolta neagră a tiraniei și a cruzimii, strălucesc ca singure două stele, ca singure două puncte luminoase — zilele de 3 august 1746 și 6 aprilie 1749, când în București și în Iași, sub un domn fanariot, Adunările cu sobor au desființat rumânia și vecinătatea. Dezrobirea de jure a țăranilor români s-a proclamat prin aceste două acte memorabile. Însă rumânii și vecinii au continuat de a mai fi priviți ca țăgarii, de a mai fi vânduți ca țăgarii, tatăl la unul, mama la altul, fiul la un al treilea și fiica la un al patrulea cumpărător; dar țăgarii, deși decretați slobozi, tot au rămas lipiți pământului, continuând a munci tot anul fără milă și cruțare moșiile boierești și mănăstirești. În tot secolul al XVIII-lea, statul, luând în privire că numai țăgăria plătea dări, că numai țăgăria purta toate sarcinile publice, văzând sărăcia și apoi chiar fugirea peste hotare a populației rurale, se încearcă a regula această muncă, a pune cap nesațului proprietarilor de moșii. O literatură întreagă formează urbariile, ponturile și așezământurile pentru determinarea muncii, dar vreo prefacere mare nu se opera cu toată protecțiunea domnilor și îngrijirea

visternicilor de a îmbunătăți soarta materiei impozabile, singura care era chemată a umplea lada vistieriei. Forța lucrurilor era mai puternică decât chiar legiurile domnești. Țăranul era singurul factor, singurul venit al boierului; și nu trebuie să ne mirăm de aceasta, dacă chiar după promulgarea art. 46 din Convențiunea de la Paris, care rostea că se va proceda fără întârziere la revizuirea legii care regulează relațiile dintre proprietarii de moșii și cultivatorii de pământ, în vederea de a îmbunătăți soarta acestora din urmă, în anul 1862, în plin Parlament, întâiul prim-ministru al României unite proclama tristul și durerosul adevăr că brațele țăranului constituiau capitalul proprietarilor.

Ce reformă, ce ușurare se putea face când domnii aveau dinaintea lor pilda morții silnice a bătrânului Grigore Ghica, moldoveanul, căzut victimă... a plângerilor și intrigilor boierilor către Poartă, pentru că domnul patriot ușurase condițiunea muncitorilor de pământ, regulând și mărginind munca lor la 12 zile în cursul unui an.

Însă este cu neputință de a mă întinde asupra chestiunii

rurale în trecut; voi atinge numai faptele petrecute în timpurile generațiunii mele, acele fapte la care am asistat sau ca spectator, sau ca împreună făptuitor.

Ideile de emancipare a țăranilor români nu le-am avut numai eu, culese în timpul vieții mele de student la Universitatea din Berlin; le-au avut toți junii mei contemporani, fie că ei s-au adăpat la sorgința civilizațiunii germane, fie că ei s-au nutrit de civilizațiunea franceză. Toți câți ne-am întors în țară din școlile străine ne-am dat de misiune: dezrobirea țăranilor de lanțurile iobăgiei, a pontului și a clăcii; constituirea proprietății mari și mici ca proprietate liberă și absolută, ca proprietate occidentală. De aceea oricând, în țară sau în străinătate, junimea română, în adunările sale, a fost chemată a se rosti despre reformele care trebuie a se introduce în România, întâia reformă, care prima pe toate celelalte, era emanciparea țăranilor.

La 1840, tinerii români din Paris ținură o întrunire în care Costache Negri proclamă necesitatea împrumutării țăranilor, ca o reformă de care atârna însuși viitorul statului

român. În 1846, Nicolae Bălcescu a publicat în "Magazinul istoric" lucrarea sa asupra stării sociale a muncitorului plugar în statele române, în care fiecare frază este un strigăt la cer în favoarea nenorociților asupriți. Astăzi încă această lucrare este pledoierul cel mai elocvent și cel mai veridic în favoarea mării reforme, care de abia s-a putut săvârși în 1864. Cuvintele lui Bălcescu în curând aveau să pună chestiunea la ordinea zilei. Toate spiritele luminate, toate inimile fierbinți însușiră soluțiunea chestiunii ca un țel nobil al activității vieții lor. Doi ani în urmă, în 1848, revoluțiunea din București, prin proclamația sa, adresă următoarele frumoase cuvinte în favoarea țărănimii române: "Poporul român împarte dreptatea deopotrivă la toți și dreptatea o dă pentru toți și mai vârtos pentru cei săraci. Săracii, sătenii, plugarii, hrănitorii orașelor, fiii patriei cei adevărați, ce au fost defăimați atât îndelung cu numele glorios de rumân, ce au purtat toate greutățile țării prin munca lor de atâtea veacuri, au lucrat moșiile și le-au îmbunătățit, au hrănit pe strămoșii proprietarilor, pe moșii lor, pe părinții lor, pe acești proprietari înșiși și au drept înaintea generozității popoarelor, înaintea dreptății patriei — își cer o

părticică de pământ îndestulă pentru hrana familiei și vitelor sale, părticică răscumpărată de atâtea veacuri cu sudorile lor. Ei o cer și patria le-o dă, și patria iară, ca o mamă bună și dreaptă, va despăgubi pe fiecare proprietar de mica părticică ce o va da săracului ce nu are pământul său, după strigarea dreptății, după glasul Evangheliei, după înima cea frumoasă a românilor, în care au aflat parte străinii întotdeauna, necum frații lor, tăria lor cea adevărată. Claca dar și acea infamă iobăgie se desființează; săteanul fără pământ se face proprietar și tărie neînvinsă celor mai avuți, în folosul tuturor și în paguba nimului; visteria va despăgubi pe toți!”.

În Moldova, junimea refugiată la Cernăuți formula și ea programul său politic, economic și social sub titlul de: Dorințele partidului național din Moldova. Redacțiunea mi-a fost încredințată mie, care am și publicat acest act într-o broșură tipărită în Cernăuți. Iată punctul privitor la chestiunea țărănească, cum se zicea pe atunci: "Art. V. A se oborî boierescul și a se face proprietari pe toți gospodarii săteni, dându-se însă o dreaptă despăgubire vechilor stăpâni ai pământului; această despăgubire și modul ei se vor hotărî de

cea întâia Obștească Adunare...". Pe urmă urmează, după acest punct, o lungă expunere a motivelor legale și ale necesităților economice care reclamau această reformă. Această reformă a rămas numai ca o profesiune de credință a viitorului, pentru partidul național; realizarea reformei a fost însă statornic urmărită de propuitorii ei în toate ocaziunile și în curs de 16 ani, până la 1864.

Nu a fost tot așa în Țara Românească. Îndată după proclamarea guvernului provizoriu s-a orânduit o comisiune compusă de reprezentanți ai proprietarilor mari și de deputați săteni ca să dezbată amănuntele reformei și despăgubirea cuvenită proprietarilor; vicepreședintele acestei comisiuni era bătrânul Ioan Ionescu, fratele iubitului nostru coleg Nicolae Ionescu, și care astăzi își petrece adâncile sale bătrâneți la proprietatea sa Bradul, din județul Roman.

Dezbaterile acestei comisiuni, publicate în "Pruncul român", sunt foarte instructive și sunt dator a recunoaște că partea frumoasă și serioasă a dezbaterilor nu au făcut-o proprietarii, reprezentați prin d-nii Lenș, Robescu și Lahovari

(nu li se spun prenumele în protocoale). Preotul Neagu, deputații săteni Bada, Ene Cojocaru și Scurtulescu se deosebesc din contră prin seriozitatea cuvântului, temeinicia argumentelor și chiar elocința cu care au apărat cauza țărănească. Un singur cuvânt n-a fost rostit propunând luarea pământurilor lucrate de țărani fără o deplină despăgubire.

La întrebarea făcută de reprezentanții proprietarilor: cu ce țărani, săraci cum sunt, vor putea despăgubi pe proprietari?, deputații țărani, ridicând brațele lor înnegrite de arșița soarelui și pline de rănilile muncii silnice, le-au răspuns: "Cu aceste brațe robite, noi am muncit veacuri și am purtat toate cheltuielile stăpânilor de moșii; libere, brațele noastre vor munci îndoit și fiți siguri că nu vă vom lăsa păgubiți de ce dreptatea țării va hotărî să vă plătim". Acest limbaj în gura țăranilor, în loc de a liniști, întărește reacțiunea. Strigătele lor din zi în zi se ridicau mai tare, ele își găsiră un vinovat răsunet în tabăra dușmanilor mișcării naționale, încurajați și prin știrea că armatele turcească și rusească se apropie de hotarele României.

Locotenența domnească slăbi înaintea acestei reacțiuni, și, prin decretul său, purtând numele lui Tell, Eliad și N. Golescu, cu data de 10 august 1848, ea suspendă ședințele comisiunii sau, mai drept vorbind, desființă însăși comisiunea. Locotenența merse mai departe, ea ordonă chiar pe cale executivă îndatorirea sătenilor de a face arăturile de toamnă! Negreșit că această măsură era de natură a agita populațiunile rurale și a le face a-și pierde încrederea în hotărârile locotenenței domnești, hotărâri care purtau titlul de Dreptate și Frăție și erau făcute în numele poporului român. Locotenenții princiari se siliră a liniști spiritele prin o nouă proclamațiune ce o am sub ochi. Ea este datată din 6 septembrie 1848 și se silește a găsi o scuză a măsurilor silnice decretate mai înainte în contra proclamațiunii din 11 iunie, luând ca pretext că, cele mai multe moșii din Țara Românească fiind date cu arendă, contracții ar încerca pagube și ar alergera la pretenții neprecurmuate. Acestea fiind cuvintele, zice decretul, ce au silit pe guvern la luarea măsurilor poruncite până astăzi, locotenența socotește însă de netăgăduită datorie a sa de a da în cunoștința țării că încă de la 11 iunie articolul 13 al

proclamației este consfințit și clăcașii vor fi scutiți și liberi de clacă, de iobăgie, de ziua de plug și de carul de lemne, fără a mai putea nici o silă a-i mai întoarce la aceste îndatoriri asupritoare. Dumnezeu să aleagă din aceste decrete contrazicătoare! Guvernul provizoriu din București reculă dinaintea invaziunii armatelor turcești și rusești. Revoluțiunea a fost înăbușită, și cu dânsa înabușite au fost toate reformele proiectate. Numai generosul sânge al pompierilor eroi, vărsat în Dealul Spirei, a salvat onoarea patriei în doliu. După aceea jugul secular s-a reîntemeiat mai tare și mai crud asupra grumazilor bieților țărani și aceasta sub protecțiunea baionetelor străine. Se subscrie Convențiunea de la Balta-Liman. Adunările legiuitoare se suspendară și, în locul domnilor aleși de țară și pe viață, se numiră în Constantinopol, cu aprobațiunea Rusiei, doi domni numai pe șapte ani, Barbu Știrbei, în București, și Grigore Ghica, în Iași. În acele zile de restriște, providența dădu însă țăranilor o mângâiere prin calitățile domnilor nou-numiți. Barbu Știrbei era un bun și înțelept administrator, și Grigore Ghica era un bun patriot, o inimă generoasă, aprinsă de iubirea poporului său.

După dispozițiunile luate de curțile suzerane și protectrice, precum se zicea pe atunci, domnii numiră doua comisiuni însărcinate de a elabora nouă proiecte de reformare a relațiilor dintre proprietarii de moșii și dintre cultivatorii de pământ. Aceste proiecte, odată făcute, ele fură întărite printr-un hatișerif al sultanului și publicate apoi de către domni în ambele principate.

Noile legiuiri se resimțiră de agitațiunea țărănească. În Țara Românească, autorii mișcării naționale proclamaseră emanciparea țăranilor prin desființarea clacei și împroprietărirea lor; această proclamație devenise pentru țăranii munteni o evanghelie, o legendă. Proprietarii, de altă parte, tagăduiau țăranilor orice drept asupra moșiilor. Vodă Știrbei, mare proprietar, introduse dar în legiuirea sa acest din urmă ordin de idei: tăgada țăranului a orice drept asupra pământului, chiar a acelor drepturi care le erau recunoscute de secole, recunoscute, în cele din urmă, chiar de Codul Caragea.

Țăranii fură clasificați în noua legiuire de simpli chiriași. La fiecare șapte ani, stăpânii aveau dreptul de a izgoni de pe

moșie prisosul populațiunii, fără despăgubire, chiar pentru casele și sădirile lor; mai rău decât în Turcia, decât în Dobrogea, unde, la intrarea lor, românii au găsit legea otomană recunoscând ca proprietate mülk, adică proprietate absolută, casa și sădirile țăranilor, fie musulmani, fie creștini.

Însă aplicarea acestei legi a găsit o împotrivire hotărâtă, absolută din partea țăranilor în toată Muntenia. Oameni de ordine ca totdeauna, nerevoltându-se nicăierea, precum veacuri au făcut și părinții lor, țăranii resignați, dar sperând timpuri mai bune, drept singură împotrivire au stat cu brațele încrucișate, în loc de a le pune la muncă.

Această atitudine fermă a dat de gândire și domnului vodă Știrbei, bun administrator și mare gospodar; el înțelese toată gravitatea situațiunii, el lăsă dar să se realizeze aceea ce însăși legiuirea sa zice, că legiuirea avea de scop numai ajungerea la săvârșire de alcătuire sau tocmeli agricole de bunăvoie săvârșite între proprietarii de moșii și între cultivatorii de pământ. Și așa se și întâmplă; mai nicăieri noua legiuire nu fu pusă în lucrare, proprietarii se mulțumiră sa li se

dea de catre țărani dijma din semănăturile făcute de ei, să li se lucreze câteva pogoane ca rușfet și să li se dea câte una sau două podvezi, iar moșia întreagă rămase în folosul țăranilor. Această reformă era departe de principiul creării micii proprietăți, proprietății absolute și individuale, urmărite de generațiunea progresistă. Legea lui vodă Știrbei crea un fel de comunism, care a îngreuiat mult aplicarea legii rurale din 1864. N-a fost tot așa cu noua legiuire din Moldova. Grigore Ghica, de abia instalat domn, își formă noul său minister din bărbați luați din partidul național sau partizani ai noilor reforme, și anume: Alexandru Sturdza, președinte de consiliu și ministru de interne, bărbat care, în calitate de vistier, sub domnia lui Mihail Sturdza, s-a arătat pururea cu mare îngrijire pentru țăărani, ca materie impozabilă; el luă de director pe Costache Rola; prințul Gheorghe Suțu, la Departamentul de Finanțe, având ca director pe Ioan Sillion; Alexandru Costache Sturdza, repauzatul nostru consul general la Salonic, a fost numit postelnic, secretar de stat; la Departamentul Justiției, Petru Roset-Bălănescu, părintele lui Nicolae Roset-Bălănescu, ministrul de externe sub Cuza vodă și care m-a ajutat mult la

înlăturarea piedecilor și intrigilor în contra decretării și aplicării legii rurale din 1864; director al Ministerului Justiției a fost numit Dimitrie Rallet, acela care în 1848 a scris o întreagă literatură în contra regimului lui Mihail Sturdza și îndeosebi Plutarchul Moldovei; la Hătmănie sau Ministerul de Război a fost numit Teodor Balș, zis tânărul și viitorul caimacam, după retragerea din domnie a lui Grigore Ghica, la începutul războiului turco-rusesc din 1854; la Vornicia bisericească și Epitropia învățăturii publice, într-alte cuvinte la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, a fost chemat Nicu Ghica-Comăneșteanu, văr al domnului, patriot înflăcărat, spirit înalt, partizan înfocat al reformelor sociale și care întrunea în el toate calitățile bune, fără un singur defect, ale Ghiculeștilor; șef al Poliției Capitalei a fost numit Petru Mavrogheni, viitorul și cel mai capabil bărbat de finanțe al României.

Cu un asemenea domn ca Grigore Ghica vodă și cu așa miniștri, noua lege rurală nu putea să fie decât o lege de progres, decât o lege blândă, părintească pentru țărani. Noua legiuire consfințe drepturile seculare ale țăranilor, hotărî ca

ogoarele țărănești să fie alese și stâlpite, țăranii să nu poată fi strămutați din ele; se desființă dijma și toate angariile lor. Munca datorită către stăpânii de moșii era bine determinată. Această lege era înaintemergătoare și pregătitoare legii rurale din 1864. Dacă ea n-a produs efectele salutare care se așteptau de bunul domnitor, cauza trebuie căutată în atotputernicia proprietarilor, în slăbiciunea guvernului, care, prin însăși instituirea sa, era provizorie, și prin urmare fără putere.

Iată în ce stare se găsea ajunsă chestiunea rurală când Tratatul de Paris decretă că populațiunile din țările române vor fi consultate și când, în adunările-mume, țăranii, pontașii, clăcașii, iobagii veniră de luară loc alături cu foștii domni, cu boierii stăpâni de moșii, cu episcopii și cu egumenii de la mănăstiri (și aceștia erau stăpâni de moșii și adesea mai împilatori pentru țărani decât chiar boierii însărcinați cu datorii și cu numeroasă familie).

În Adunarea din Iași, cu deosebire de cea din București, cum am arătat mai sus, între alte reforme de organizație dinăuntru, a venit la ordinea zilei și chestia legii rurale.

Deputații țărani, în număr de 14, au venit în mijlocul nostru, slabi, purtând pe fruntea lor stigmatul muncii silite și pot zice chiar goi. De pudoare pentru străini și pentru Adunarea în care ei intrau ca reprezentanți a mai mult de un milion de împilați, unioniștii s-au grăbit a le înlesni cumpărarea de haine noi.

Țăranii moldoveni, în dezbaterile Camerei, ca și fiii lor în câmpiile Bulgariei, au dovedit că în vinele lor curge încă sângele romanilor, cuceritorii lumii. Respectuoși, dar fără înjosire către nobilii lor colegi și stăpâni, însă liniștiți și fermi, ei s-au arătat pururea demni chiar când în față li se tăgăduiau drepturile, chiar când li se imputa lenea ca cauză a sărăciei lor; ei, în curând, prin atitudinea lor au ajuns a impune stima chiar asupra lor. Cu drept cuvânt dar li s-a aplicat numirea de talpa casei, numire care eu am scris-o sub fotografia reprezentând pe deputații pontazi și pe care am trimis-o lui C. A. Rosetti.

În marea luptă pentru Unire, deputații țărani au rezistat la toate încercările de corupțiune și promisiunile separatiștilor,

ei au stat credincioși alături cu unioniștii. Și când, în ziua de 7 octombrie 1857, în a șaptea ședință, Adunarea ad-hoc a votat, afară de două voturi, al logofătului Alecu Balș și al locțiitorului episcopului de Român, Hermeziu, propunerea pentru Uniunea principatelor prezentată de mine, și când votul s-a proclamat de președinte, Ioan Roată, deputatul țăranilor din județul Putna, a exclamat în gura mare, în numele celorlalți deputați clăcași: "Noi nu știm a ura, dar Dumnezeu știe a se îndura".

În ziua de 9 noiembrie 1857, în a 16-a ședință a adunării, repausatul Anastasie Panu a dat citire propunerii locuitorilor pontăși exprimând dorințele țăranimii. Această propunere este una din pledoariile cele mai elocvente în favoarea țăranilor; ea descrie cu litere de foc suferințele seculare ale muncitorilor; altmintrelea nu contestă nici un drept, nu cere nimic gratuit de la proprietari, decât liberarea brațelor prin răscumpărarea boierescului (clăcii) și prin urmare a rămânea în mâna lor ca proprietate absolută pământul cultivat de ei în puterea legilor de pe atunci. Acest act, o adevărată plângere a unui întreg popor, ar trebui să fie citit și reprodus în întregime lui; totuși, în vederea scurtului timp ce-mi este dat,

mă voi mărgini a citi concluziunea lui; iat-o: "Suspinul, durerea noastră de toate zilele, dorința cea mai mare, pentru care ne rugăm și zi și noapte la Dumnezeu să se îndure, este căderea boierescului; de aceea vroim să răscumpărăm și toate acele cu care suntem împovărați către boierii de moșii. Vroim să scăpăm, vroim să ne răscumpărăm de robia în care suntem; vroim să ne rascumpărăm, să nu mai fim ai nimănui, să fim numai ai țării și să avem și noi o țară; am îngenuncheat, am îmbrâncit cu toții; cum suntem nu o mai putem duce îndelung; nu voim să jignim drepturile nimănui, dar nici al nostru să nu se întunece.

Din buni și străbuni, noi am avut dreptul de a ne lucra pământul trebuitor pentru hrana noastră și a vitelor noastre, fără să ne poată nimeni alunga de pe dânsul...

Să fie deci o Adunare obștească unde să avem și noi oamenii noștri; să se cearnă și să se dezbată drepturile boierilor și drepturile noastre, și ceea ce o țară va găsi că suntem datori cu sudorile noastre vom plăti. Omul, ca să scape din robie și să fie stăpân la casă, vatră și ogorul său, cu tragere de inimă va

lucra și se va răscumpăra”.

Aceste cuvinte nimenea azi în România nu le va găsi revoluționare și comuniste, pentru că faptele au dovedit că realizarea cererilor țăranilor făcută în 1848 nu a scăzut valoarea proprietăților, ci din contra a înzecit-o, nici a făcut din țărani despoitori comuniști ai moșiilor străine. Aceste cuvinte, repet, au stârnit în 1857 o furtună în toată România, bineînțeles din partea stăpânilor de moșii; căci țăranii, având încredere și în dreptatea cauzei lor, și în curajul și sprijinul energic al apărătorilor lor, sperând mai ales în dreptatea Europei, care-și plecase auzul la strigătele de durere ale unui întreg popor, se ținură liniștiți. Deputații lor își sfârșiră plângerea lor prin aceste frumoase și uimitoare cuvinte:

”Mântuirea noastră, după Dumnezeu, de la sfatul puterilor o așteptăm, ele au luat și țin sorții României în puternica lor mână; numai ele pot împlini marea faptă de a scoate un popor din mormântul în care a zăcut până acum. Biruințele cele mari câștigate se vor șterge de pe stâlpii ei înalți pe care sunt scrise, pietrele se vor preface iarăși în nisip, dar

învierea României, săpată adânc în inimile tuturor românilor, trecând din strănepoți la strănepoți, vor binecuvânta timpurilor viitoare numele întemeietorilor unui popor”.

În toate județele proprietarii se adunară, formulară protesturi, jalbe, memorii, în vederea de a sprijini proprietatea și de a arăta ca false afirmările țăranilor. Fură unele publicate prin ziare, altele comunicate reprezentanților puterilor străine. Propunerea țăranilor a fost trimisă în cercetarea comitetelor proprietarilor mari și proprietarilor mici; ea a dat loc la discuțiuni înfocate, la învinovățiri teribile în contra țăranilor; și ce este mai trist și mai dureros este că acușările cele mai violente, că refuzurile cele mai absolute de orice reformă în favoarea țăranilor n-au pornit din sânul comitetului proprietarilor mari, cât din sânul comitetului proprietarilor mici, acei care aveau pe părțile lor de moșie câte 5, 10, mult 15 clăcași. Aceștia țipau mai tare decât acei care aveau mii de fâlci și sute de pontășii; precum în faptă cei dintâi, în sărăcia lor, tratau pe clăcași mai rău (și întocmai ca pe țigani) decât boierii bogați, în înima căroră la mulți se aflau simțăminte compătimitoare pentru soarta clăcașilor și dintre care mulți

erau în capul reformei emancipatrice. De aceea raporturile, și al comitetului proprietarilor mari și al proprietarilor mici, și majoritatea și minoritatea, nu cuprind nici o soluțiune; dezlegarea chestiei nodului gordian se lăsa unei viitoare Adunări legislative, adică unui viitor necunoscut. Când în ziua de 18 decembrie raporturile comitetelor venură în discuțiunea întregii Adunări-mume ad-hoc, marea sală a ședințelor Adunării fu înconjurată de mii de proprietari, alergați din toate ungherele Moldovei și chiar din județele învecinate ale Munteniei. Deputații care erau pentru o soluțiune favorabilă cererii țăranilor fură mai ales asediați și amenințați de alegătorii lor. Eu eram în Adunarea din 1857 reprezentant al proprietarilor mari din Dorohoi. Trei zile am fost, pot zice, răstignit de către moșnașii din acel județ, aduși anume ca să-mi închidă gura de a vorbi și să-mi lege mâna de a scrie. Mi se punea înaintea că mandatul ce-mi dase nu era ca să dezbat chestiunea țăărănească, ca să dau țăranilor moșiile lor, ci ca să întăresc și să unesc moșia cea mare, România. Cu lacrimi, dar, am trebuit să mă supun și să mă abțin de orice soluțiune radicală; m-am mărginit a mă uni cu propunerea prezentată de

Dimitrie Rallet și susținută de Vasile Sturdza, Petru Mavrogheni și alți partizani ai emancipării țăranilor, care se mărginea a proclama în principiu desființarea răsplătirii prin lucru a pământului ce se dă locuitorilor după așezămintele de astăzi și rezervarea Adunării legiuitoare viitoare de a vota o lege, căreia să fie supuși și locuitorii și proprietarii și care, dezvăluind acele principii, să hotărască această chestie atât de importantă și demnitară pentru Principatele Unite.

Această socotință, pe lângă subscriitorii de mai sus, mai cuprinde și subscrierile lui Dimitrie Miclescu, Mihail Jora și Alecu Teriachiu, încă în viață, și a lui Neculae Cananău, Manolache Costache, Iancu Fotea și Costache Rola, trecuți în cealaltă lume.

Adunarea ad-hoc — pot zice asediată — a votat nu mai puțin decât zece propuneri; nici una din ele n-a obținut majoritatea, trimițându-se definitivă hotărâre la viitoarea Adunare legislativă.

Rezultatul dar a fost negativ. Un rezultat însă s-a dobândit; despărțirea partidelor pe tărâmul chestiei rurale s-a

efectuat, formându-se pentru întâia dată atunci, în mod definitiv, partidul liberal și partidul conservator, când mai înainte lumea politică din Moldova era împărțită numai pe tărâm politic, adică partidul unionist și partidul separatist.

Chestiunea rurală a mai venit apoi în sânul Comisiunii Centrale de la Focșani; ea a dat loc la lungi și furtunoase discuțiuni între liberali și conservatori; majoritatea conservatoare a redactat, în fine, un proiect prin care țăranilor se libera brațele, dar li se smulgea bucățica de pământ muncită de ei sute de ani, lăsându-li-se drept singură mângâiere locuințele și câteva prăjini de izlaz (imaș). Negreșit că acea soluțiune nu era ceea ce aștepta țăranimea după atâția ani amari de răbdare, negreșit că nu corespundea la prescripțiunile articolului 46 al Convențiunii din Paris. Țăranii însă, deși frământați de durere, rămaseră totuși liniștiți, dar de liniștea care precede furtuna, și furtuna o întețea însăși Comisia Centrală, care, fără știrea și aprobarea puterii executive, puse de se tipări și se împărți prin sate, în mii de exemplare, proiectul nefast votat de ea.

Îndată după savârșirea Unirii, în luna iunie 1862, primul ministru al României, Barbu Catargiu, apărătorul înfocat al proprietății absolute în posesiunea exclusivă a marilor proprietari, înfățișă proiectul de lege votat de Comisiunea Centrală. Discuțiunea asupra acestei legi, afară de timpul ce s-a întrebuințat în secțiuni, n-a reclamat mai puțin decât șapte lungi ședințe, de la 25 mai până la 6 iunie, și ședința din 11 iunie, când s-a dat votul definitiv. Nu voi intra în amănunțimile acestor lungi discuțiuni, pentru că unii, și din cei mai principali sprijinitori sau împotriviți ai proiectului de lege elaborat de Comisiunea Centrală, sunt în viață; și, cu toată rezerva și delicateța ce aș întrebuința-o, m-aș teme să nu intru în personalități. Îmi va fi însă permis a spune și a mă mândri de aceasta, că în două lungi ședințe, și anume în zilele de 25 mai și 1 iunie 1862, am combătut proiectul înfățișat prin două lungi discursuri, care, fiecare în deosebi, n-au ținut mai puțin de la patru până la cinci ore. Am avut de adversar puternic, și prin marele său talent și prin autoritatea sa de prim-ministru, pe Barbu Catargiu, cel mai mare și mai convins orator al conservatorilor. În vehemența sa, el califica

discursul meu de himeră, o himeră ciudată, paradoxală, o himeră cu capul de porumbiță făgăduind multă blândețe, cu trunchiul de aspic plin de venin și cu coada de șopârlă măglisitoare, învinuindu-mă că am stigmatizat proprietatea cu cele mai degradatoare calomnii, cu un cuvânt, am sacrificat principiile lui Proudhon, care zice că proprietatea este o hoție, că, în fine, am încheiat cerând cu multă umilință a se da țăranului, ca un fel de milostenie, pământul ce-l cultivă astăzi. Când asemenea cuvinte se rostesc de către un prim-ministru ca Barbu Catargiu și într-o Adunare ca cea din 1862, în care erau concentrate toate forțele conservatorilor întruniți din amândouă țările, rezultatul nu putea să fie decât acel prevăzut. În 11 iunie, aniversarea revoluțiunii din 1848 și două zile numai după moartea funestă a lui Barbu Catargiu, ucis la ușile Parlamentului prin o mână criminală, din nenorocire rămasă necunoscută până asfăzi, majoritatea Adunării, speriată și indignată de o crimă fără exemplu încă în analele țărilor române, nu mai ascultă glasul dreptății, ci, împinsă de ură și de răzbunare către țărani, întru nimic solidari cu un asasinat nici dorit, nici pregătit, nici săvârșit de ei, a votat ștergerea

tuturor drepturilor țăranilor, luarea din mâinile lor a ogoarelor muncite de ei, dându-le însă drept mângâiere, ca pământ comunal, trei pogoane la moșii de câmp, două pogoane la moșii de mijloc și un pogon și jumătate la moșiile de munte, și aceasta încă nu ca proprietate absolută, ci numai ca pământ arendat cu o chirie perpetuă, care urma mai târziu a se hotărî de către consiliul județean.

Iată tristul rezultat dobândit într-un timp care n-a ținut mai puțin decât 14 ani, de la 1848 și până la 1862.

Discutată a fost chestiunea în mod contradictoriu între proprietari și între țărani în sânul comisiunii mixte din București, la 1848; discutată a fost chestiunea în sânul Adunării-mume ad-hoc din Iași, din 1857; discutată a fost chestiunea în sânul Comisiunii Centrale legislative din Focșani; discutată a fost chestiunea în prima sesiune a întâiului parlament al României unite; și măsura emancipatrice, deși înțeleasă de chiar adversarii ei, deși studiată, coaptă prin atâtea și atâtea lungi și variate discuțiuni, tot se amâna din comisiune în comisiune, din Cameră în

Cameră; și țăranul român tot a rămas neclintit în speranțele sale, tot a rămas supus legilor în ființă și a urmat a fi modelul ordinei și legalității.

Că legea votată de Cameră în ziua de 11 iunie, ca batjocură a aniversării zilei de 11 iunie 1848, când mișcarea națională din București a decretat marile principii politice și sociale reclamate de poporul român, că acea lege, zic, nu putea avea ființă, nu putea fi aplicată, că era prin urmare moartă în însăși ziua nașterii sale, au înțeles-o înșiși miniștrii care au urmat ministerului lui Barbu Catargiu. Însuși bătrânul Arsachi, colegul și coreligionarul repausatului ministru și urmașul său în scaunul prezidențial, n-a cutezat s-o supună sancțiunii domnești. Tot așa a făcut și ministerul Kretzulescu, care a succedat la putere ministerul Arsachi.

Când, la 11 octombrie 1863, am fost chemat în capul noului minister, am găsit proiectul în starea în care a fost trimis de către președintele Camerei președinției Consiliului de Miniștri.

Negreșit că nu aș fi cerut sancțiunea domnească la un

proiect ale carui temelii eu și cu toți liberalii de orice nuanțe le-am combătut cu toată energia într-un șir de 16 ani neîntrerupți. După ce în sesiunea Camerei din 1863 și 1864 am prezentat proiectele de lege comunale și județene, secularizarea mănăstirilor închinată și neînchinată și trecerea către stat a tuturor moșiilor mănăstirești, reprezentând a patra parte din teritoriul României, și am obținut votarea lor, pot zice în unanimitate (adică și de către conservatori și de către liberali), și alte legi de reforme liberale, în aprilie 1864, am înființat în fine și proiectul de lege rurală, astfel precum partidul liberal l-a fost prezentat în 1862 în opozițiune cu proiectul de lege elaborat de Comisiunea Centrală; dar de aci lucrurile s-au încurcat într-un nod gordian. Numai pentru că proiectul de lege a fost prezentat și că "Monitorul" a publicat în aceeași zi cuprinderea lui, am primit un vot de blam. Publicațiunile însă erau necesare pentru a liniști populațiunile rurale agitate de publicitatea dată proiectului de lege al Comisiunii Centrale. Ministerul și-a dat demisia. Domnul nu a primit-o, și Camera a fost prorogată pentru ziua de 2 mai. În această zi de adunare, din momentul suirii la tribună a

biroului său, a declarat că nu voiește a trata cu mine nici chestiunea rurală, nici reforma legii electorale octroiată de străini prin Convențiunea din Paris. Mă opresc aci. Descrierea cauzelor care au provocat lovirea de stat din 2 mai, precum și consecințele acestui act afară din lege nu pot forma obiectul unei simple conferințe. Și apoi descrierea evenimentelor din 1864 ar constitui încă o istorie de actualitate, și nu cred că aș face bine dacă m-aș însărcina, cel puțin acum, cu facerea acestei istorii. Mă voi mărgini numai a cita ca simple fapte înfățișarea acestui proiect în dezbateră Consiliului de Stat și promulgarea sa în ziua de 14 august 1864. Dezbateră acestei legi a ținut mai multe zile în Consiliul de Stat, prezidat de însuși domnul. Și aci simt o datorie de a exprima și astăzi recunoștința mea vicepreședintelui acelu corp investit atunci cu puterile legiuitoare, Costache Bozianu, și membrilor săi: A. Crețulescu, G. Vernescu, A. Papadopol-Calimach, P. Orbescu, D. Bolintineanu, G. Apostoleanu, și câtorva altor spirite luminate, care m-au ajutat în greaua întreprindere.

Proiectul meu s-a modificat în bine, dar am gasit împotrivire la propunerea mea de a se aplica legea de îndată,

adică de la viitorul 23 aprilie 1865.

Majoritatea Consiliului de Stat, cu care s-a unit și domnul, n-a primit imediata aplicare, ci a amânat-o după trei ani. O asemenea legiuire, o legiuire socială, amânată în aplicarea ei după trei ani, atunci când țara întreagă, proprietari, arendași și mai ales țărani, toți în picioare, așteptau cu nerăbdare o soluțiune definitivă și imediată, o asemenea amânare, zic, însemna însăși condamnarea și sfârâmarea legii.

Imediat după votul Consiliului de Stat, eu am depus demisiunea mea în mâinile domnitorului, declarând că, în calitate de ministru de interne, eu nu puteam răspunde de ordinea publică, că nu aveam îndeștule mijloace de execuțiune, pentru că, odată ce se va lăți Buna-Vestire a desființării clăcii, a liberării brațelor și a emancipării ogoarelor lor de orice sarcini și angarie către stăpânii de moșii, să pot îndatora pe țărani trei veri de-a rândul a mai face clacă sau boierescul.

”În dosul fiecărui clăcaș mi-ar trebui câte un jandarm, zisei domnului; și dacă măria-ta ai avea atâți jandarmi câți

sunt țărani, și încă nu te-aș sfătui să faci de ei o asemenea întrebuințare și nici că ordinele măriei-tale ar fi ascultate, pentru că și jandarmii (pe atunci se zicea "călărașilor" dorobanți) sunt clăcași sau fii de clăcași".

Vorba francezului "la nuit porte conseil" s-a îndeplinit, spre fericirea țării, spre gloria domnului.

Cuza vodă, mai bine avizat și după o matură sfătuire cu el însuși, a cumpănit temeiurile importante ale aplicării imediate a mării reforme. Mi-a înapoiat dar demisiunea și m-a împuternicit cât să pledez înaintea Consiliului de Stat necesitatea de a reveni la ime diata aplicare a acestei legi. Consiliul de Stat și ministerul am convenit ca legea să se puie în lucrare de la 23 aprilie 1865, împuternicit fiind însă guvernul de a înainta până atunci lucrările pregătitoare de constatare și de marcarea, prevăzute prin noul așezământ. Primească aci recunoștința mea fostul meu coleg la acel minister și actualul meu coleg în Academie, d-l N. Kretzulescu; nu mai puțin confund această recunoștință onorabilului d-l G. Vernescu și colegului meu în Academie, d-l Alexandru

Papadopol-Calimach, supraviețuitori, cu d-l Orbescu, din acel luminat Consiliu de Stat, care, puindu-se mai pe sus de toate considerațiunile și dificultățile politice de pe atunci, au împreună lucrat și puternic contribuit la săvârșirea unei reforme care a schimbat fața economică a României. Legea s-a promulgat și publicat în ziua de 14 august, și până în ziua de 15 ea a fost împrăștiată mai în toate satele României și în sunetul clopotelor citită și binecuvântată în bisericile lor. Legea a fost precedată de o proclamațiune a domnului Către locuitorii satești. Această proclamațiune este testamentul politic al lui Cuza vodă. Mari greșeli el a făcut, dar această proclamație nu va pieri nici din inima țăranilor, nici din istoria României.

Aplicarea legii rurale a dat loc, pe alocurea și mai ales în Țara Românească, la dureroase strâmbătăți. În Moldova, ogoarele țărănești fiind alese încă prin legea lui Grigore Ghica din 1850, strămutarea posesiunii nu s-a făcut în genere decât în urma necesităților de comasare. Nu a fost tot așa în Muntenia. Așa mai toate moșiile erau lucrate numai de țărani și pe toată întinderea, schimbându-se ogoarele mai anual, după necesitățile agriculturii; a trebuit mai întâi dar a se aplica legea

lui Știrbei vodă, adică a se determina pe pământ întinderea ogoarelor cuvenite țăranilor, și de aci multe nedreptăți. Și cu toate aceste, în toată întinderea României o singură strigare de nemulțumire n-a izbucnit din gura țăranilor, un singur braț nu s-a ridicat pentru silnice fapte sau răzbunări. În Austria, în Rusia, aplicarea legii rurale a dat loc la mii de acte de crude represalii; mii de case ale proprietarilor au fost date pradă flăcărilor și sute de proprietari au căzut victime sub topoarele țăranilor, transformați în fiare sălbatice.

În România, o liniște perfectă; într-o sărbătoare generală, aplicarea legii emancipatrice s-a făcut fără a se preface în cenușă o singură casă din ale foștilor stăpâni, fără ca să se smulgă un singur fir de păr din ale marilor proprietari.

Când, 14 ani în urmă, la apelul viteazului lor domn și căpitan, țăranul român, soldat de linie sau dorobanț ori călăraș, după două sute de ani de umilință, în câmpiile Bulgariei și în fața țărilor Plevnei, a dat piept dușmanului, țăranul român, zic, prin vitejia sa, prin înfruntarea morții, a dovedit că astădată el avea o patrie de iubit și de apărut și că în spatele lui, dincoace de Dunăre, el avea pentru dânsul și pentru familia sa

o părticică de pământ, proprietate și moșie a lui și a copiilor săi.

Sire, În timpul lui vodă Cuza s-a desființat claca și s-au împroprietărit sătenii. Aceasta a fost o mare îmbunătățire a stării lor materiale.

În timpul domniei maiestății-tale, s-a făcut mai mult. Opera începută s-a continuat.

Însurăției din 1864 au capătat pământurile ce li se acorda de lege și alți săteni au fost împroprietăriți. Dar ceea ce s-a făcut mai mult a fost că i s-a dat țăranului, pe lângă pământ și sapă, pușca, ca sa-și apere țara. Atunci am văzut cu toții cum pașnicul țăran a devenit oștean voinic, oștean viteaz, care se uita la moarte cu dispreț și care a reînviat, pe câmpul de bătălie, gloria strămoșilor noștri.

Aceasta e mult, foarte mult, dar nu e destul. Trebuie să mergem înainte. Trebuie să facem ca la viitorul jubileu să vedem pe țăranul român ajuns în pozițiunea în care glorioșii membri ai casei de Hohenzollern au adus pe țărani din Prusia. Trebuie ca prin cultură să ridicăm pe țăranul nostru, ca el să aiba conștiința profundă și energică de drepturile și de datoriile

lui, ca el să înțeleagă pe deplin că trebuie să-și pună viața pentru a-și apăra țara și neamul. Doamnă, Maiestatea-voastră ați citit o frumoasă poezie, prin care ați încântat pe toți câți am avut fericirea a asista la această serbare. Dumnezeu v-a încununat cu cununa nepieritoare a poeziei, încât purtați două coroane: una a regatului și alta a poeziei. Poezia ce ați citit o cunoaștem acum toți. Să-mi fie permis însă a destăinui o poezie încă necunoscută a maiestății-voastre. În anul trecut sta la Mircești mulțimea plină de întristare și în doliu împrejurul trupului neînsuflețit al iubitului nostru poet Vasile Alecsandri. Deodată se vede înaintând în rând ostașesc un mic corp de zece oameni, întristați, dar mândri. Erau cei "nouă din Vaslui și cu sergentul zece", care veneau să păzească sicriul celui care i-a cântat cu atâta răsunet. După ultima binecuvântare a bisericii, se auzi comanda militară: "Nouă din Vaslui și cu sergentul zece! Înainte! Ridicați!" Atunci cei zece au plecat steagul cel zdrențuit de glonțuri pe sicriul marelui bărbat care a cântat cu putere vitejia ostașilor români și, ridicându-l, l-au coborât cu mâinile lor în îngustul mormânt. Această inspirațiune poetică venea de la maiestatea-voastră și este una din cele mai

frumoase și mai patriotice poeme. Era ultima salutare ce trimitea țara, armata și maiestateavoastră celui iubit și plâns de toți. Sire, Ați condus țara în grele timpuri la izbândă; i-ați făurit independența, și din cele două țărișoare ați format tânărul regat român glorios și respectat. Aceasta nu s-a putut dobândi decât prin mare stăruință și mare înțelepciune. Ele aparțin maiestății-voastre, care ați fost în capul națiunii. Să trăiți, maiestatea-voastră, lungi ani încă, ca cu aceeași înțelepciune să conduceți țara; iar moștenitorul vostru să ia învățătură, ca să urmeze și el, cu aceeași stăruință și înțelepciune, lucrarea cea mare a redeșteptării și a înălțării neamului românesc”⁵⁶.

56

https://ro.wikisource.org/wiki/Dezrobirea_%C8%9Biganilor,_%C8%99tergerea_privilegiilor_boiere%C8%99ti,_emanciparea_%C8%9B%C4%83ranilor.

BIBLIOGRAFIE

- Academia Română, *Istoria Românilor*, vol.VII, tom I, București, Editura Enciclopedică, 2003.
- Adăniloie, Nichita, Berindei, Dan, *Reforma agrară din 1864*, București, Editura Științifică, 1967.
- Cârțână, Cornel, *Structură și stratificare socială în România interbelică. Contribuții sociologice românești privind schimbarea și dezvoltarea socială*, în „Sociologie românească”, 2001, 1-4, p. 317-345.
- Durandin, Catherine, *Istoria Românilor*, Iași, Institutul European, 1998.
- Golescu, Dinicu, *Însemnare a călătoriei mele Constantin Radovici din Golești făcută în anul 1824, 1825, 1826*, București, Editura Eminescu, 1971.
- Iosa, Mircea, Lungu, Traian, *Viața politică în România. 1899-1910*, București, Editura Științifică, 1977.
- Matei, Gh., Mioc, Damaschin, *Date cu privire la*

problema agrară în România la sfârșitul secolului al XIX-lea, în „Studii. Revistă de Istorie”, anul XI/1958, nr. 5, p.1-14.

- Osiac, Vladimir, *Istoria modernă a României*, Craiova, Editura Universitaria, 1999.
- Platon, Gheorghe, *Istoria modernă a României*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1985.
- Scurtu, Ioan, Alexandrescu, Ion Bulei, Ion, Mamina, Ion, *Enciclopedia de istorie a României*, vol. I, București, Editura Meronia, 2001.
- Scurtu, Ioan, *Carol I. Istoria românilor în timpul celor patru regi*, vol. I, București, Editura Enciclopedică, 2001.

